

E69k

T. C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tefsir - Hadis Anabilim Dalı

KUR'AN'DA KADIN HAKLARI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Hazırlayan
Şakir ERKAN

Danışman
Prof. Dr. Süleyman ATEŞ

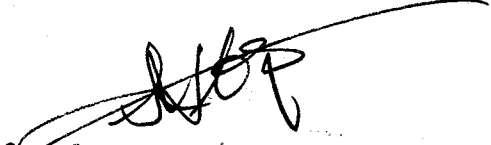
TEZ
YÜK
LİS
E65k
1990

Samsun
Ağustos - 1990

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

İşbu çalışma, jürimiz tarafından Tefsir ve Hadis Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan Prof. Dr. Süleyman ATEŞ...

menfi oy verdi, Üye

 Doç. Dr. S. Kemal SANDIKÇI...

Üye

 Doç. Dr. İshak YAZICI...

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

24/09/1990

Enstitü Müdürü

 Prof. Dr. Bilal İSMAİL

H - MESKEN	67
İ - BİRDEN FAZLA EVLENME MESELESİ	69
II- ANNE OLARAK KADIN	91
A - ANNE'NİN DEĞERİ	91
B - ÇOCUĞU EMZİRME MESELESİ	98
C - ÇOCUĞUN GÖZETİMİ (HİDANE)	103
III- BOŞANMA	105
A - TARİHTE BOŞANMA	105
B - İSLÂM'DA BOŞANMA	108
C - ÜÇ TALAK MESELESİ	114
D - MUHALAA	130
E - KADINA BOŞANMA YETKİSİ VERİLMESİ	135
F - İDDET	137
G - İHDAD	145
H - MÜT'A	148

II.

B Ö L Ü M

K A D I N VE T O P L U M

I - KADININ MİRAS HAKKI	152
A - TARİHÇE	152
B - İSLÂM'DA MİRAS	155
C - KADININ PAYININ AZ OLUŞ HİKMETİ	165
II- KADININ ÖĞRENİM HAKKI	167
III- KADININ ŞAHİTLİĞİ	174
IV- KADININ ÇALIŞMA HAKKI	180
V - KADININ SİYASETE KATILMA HAKKI	186
VI- KADININ DÖVÜLMESİ MESELESİ	190
NETİCE	199
BİBLİYOGRAFYA	201

Ö N S Ö Z

Bizleri ilk olarak topraktan yaratıp, daha sonra kadınla çoğaltan Allah'a hamd; ve doğmamıza vesile olan anneyi Cennet'in üstünde gösteren Peygamber'ine salât ve selâm olsun.

Kadın ve hakları konusunda pek çok şeyler yazılmış ve söylenmiştir. Bunlardan etkilenmemek mümkün değildir. Tertemiz bir imanla; Kur'an'ın kadına, ulaşabilmesi muhtemel en yüksek makamı verdiğine inanılabilir. Fakat bu her zaman yeterli değildir. İnanıldığını delillendirebilmek ve gerektiğinde inandırabilmek lüzumu her zaman hatırdan tutulması gereken bir husustur.

"Kur'an'da Kadın Hakları" konusuna işte bu duygu ve düşüncelerle başladım. Kur'an'ı Kerim'de "kadın" kelimesi geçen tüm ayetleri çıkartarak; Rivayet, Dirayet ve Ahkam tefsirlerinden inceledim. Concordance'ın muhtevalarını aldığı hadis kitaplarında ki rivayetlerden ve fıkıh kitaplarında ki Mezhep İmamlarının görüşlerinden de istifade ederek, konuları aydınlatmaya çalıştım. Bu arada, İslâm'da kadın haklarını eleştiren makale ve kitapları da inceleyerek eleştirilerini cevapsız bırakmamaya çalıştım.

Neticede gördüm ki Kur'an kadını; alçalabileceği en aşağı seviyeden alıp, yükselebileceği en yüce noktaya çıkartmış ve Cennet'i onun ayakları altına sermiştir.

İşte benim ufkumu böylesine genişleten bu çalışmada, kıymetli ikaz ve irşatlarından yararlandığım ve Meâl ve Tefsir'inden kaynaklandığım Danışman Hocam Prof. Dr. Süleyman A T E Ş'e teşekkürü bir borç bilirim.

K I S A L T M A L A R

a.g.e.	: adı geçen eser.
a.g.yazı	: adı geçen yazı
b.	: bin (oğlu)
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CC	: Celle Celâluhu
Çev.	: Çeviren
Dr.	: Doktor
Had.	: Hadis
Hz.	: Hazreti
K.	: Kitap
Prof.	: Profesör
RA.	: Radiyallahu Anhu
s.	: Sayfa
SAV	: Sallallâhu aleyhi ve sellem
vd.	: ve devamı
vs.	: vesaire

GİRİŞ

GENEL BİLGİLER

I- T A R İ H T E K A D İ N

İslamda kadın haklarına geçmeden önce, diğer milletlerin kadın haklarına kısaca değinelim.

A-YUNANLILARDA KADIN : Eski Yunanlılarda kadın, medenî ve vatanî haklar adına hiçbir şeye sahip değildi. Zira daima kocasının, kocası yoksa babasının, o da olmazsa akrabasından ve velilerinden diğer erkeklerin vasiliği altında yaşardı. Onlarca kadının evlenmesinden amaç, temelleri koca ile karı olan bir evlilik hayatı vücuda getirmek değil, sırf nesli koruma ile ev düzeni yani ev işlerini yönetmeden ibaret idi. Bundan başka kadının, ne danışma ile görüşü alınırdı, ne de hiçbir işe karışmasına imkân vardı. Erkeğin boşanması en kolay şeylerden olduğu halde kadının boşanma isteminde bulunması, bin türlü güçlüklerle mâruz olurdu. Erkeğin kendi hayatında karısını başkasına devretmesi, yahut öldükten sonra başka bir kimse- nin vasiliği altına vermesi de nadir olaylardan değildi. Kadın, alım satım... vs gibi akitleri, velisi hazır olmadıkça yapamadığı gibi, değeri yarım hektar arpaya denk hiçbir şeye de malik olamazdı (1).

Isparta'da ise medeni hukuk açısından biraz daha geniş imkânlar tanındığını, miras, çeyiz, alışveriş çalışma ehliyeti gibi konularda bir takım haklar verildiğini mülahade ederiz. Tabii ki bu haklar ona karşı müsamahalarından yahut kadının bu işlere ehliyetli oluşundan kaynaklanmıyordu. Savaş halindeki bir site- nin konumu bunu gerektirdiğinden böyleydi. Çünkü Ispartalılar sürekli bir savaş içerisinde bulunuyorlardı. Evde bulunmadıkları zamanlar işlerini kadınlara terk ediyorlardı. Bu nedenle Ispartalı kadın çarşıya çıkma ve bazı zanaatları elde etme bakımından, Atina ve diğer

1-Abdilaziz Çavuş, Angilikan kilisesine Cevap
Çev.Mehmet Akif(Ankara,1987), s.162 vd.

Yunan şehirlerinde yaşayan hemcinslerden daha ileride sayılırdı. Bununla beraber filozof Aristo, Ispartalıları kadına bu hürriyeti ve hakları tanıdığından dolayı yeriyor, ve Isparta'nın düşüşünü ve çözüldüğünü kadına tanınan bu özgürlük ve haklara bağlıyordu.

Yunan uygarlığının ihtişamlı devrelerinde kadın değişti. Toplantı ve lokallerde erkeklerle karma bir hayat yaşamaya başladı. Buna bağlı olarak fuhuş yaygınlaştı. Öyle ki toplumda artık zina tiksindirici bir olgu olmaktan çıktı. Hatta fahişelerin evleri siyaset ve edebiyat merkezleri haline geldi. Neticede aralarında sapık bir ilişki şekli olan homoseksüellik yaygınlaştı. Sonra yıkılıp gittiler (2).

3 - ROMALILARDA KADIN : Roma İmparatorluğu içinde yaşayan kadınlar, sürekli bir hal üzerine kalmadılar. Bunlar değişik durumlara girip çıktılar. Roma tarihinin ilk devirlerinde kadına mahsus olan kanunlar, diğer bütün eski kanunlar gibi onu kuvvet altında kahrediyor ve eziyordu. O tarihlerde "Ağna" kanununa göre kadın, zorba bir efendinin yönetim pençesinde bir esirden fazla bir şey olmayan, babasının bu vasiliğinden - aynen zâlim bir elin ezici hükmünden diğer zâlimin tasallut zincirine geçen köle gibi-kocanın yahut kaynatanın hükmüne geçer dururdu. Romalı kadın, asırlarca süren bu durum üzere kaldı. Ve erkeklerin kabalık ve gururu ve evleri içindeki aşırı katı yüreklikleri, dayanılmaz şiddet derecelerine vardı. Ancak herhangi bir halin devamı inkânsız olduğundan nihayet kadının zaafı, yaratılıştan gelen birşey ve fikir ve aklındaki kusurun doğal olduğu ve bu kusurun, tedavi ve düzelme kabul etmediği, .. vs. hakkındaki eski yerleşmiş inançlarda, değişme ve başkalaşma izleri görülmeye başladı da yavaş yavaş konulmaya başlayan medeni kanunlar sayesinde olacaktır ki insanlar ve

kadın, haklarını geri almaya ve iktisadi, ev ve sair hukuku azar azar erkeğe yaklaştırmaya yüz tutabildi. Erkeğin, kadın üzerindeki vesâyet hakkı, hemen hemen yok derecesinde idi. Bu da imparatorluk devirlerinin sonunda ve özellikle Jüstinien zamanında mümkün olabildi ki, bu da Roma İmparatorlarının artık Hıristiyanlığı kabul etmiş oldukları devre rastlar. Jüstinien, kadınların koruyucusu olmakla övünürdü. İmparatorluğun Hıristiyanlığı kabulü zamanında kadının elde ettiği yarar ise şunlardı :

- 1) Miras hükümleri bakımından erkek ile kadın arasında bulunan bazı kayıtlar ile farkların giderilmesi;
- 2) Eşraf (aristokrat) tabakasına mensup erkeklerin, halk tabakasındaki kadınlarla evlenmelerine müsaade edilmesi;
- 3) Bir dul kadının, ilk kocasının ölümünden sonra ikinci ile evlenebilmesi.

Bu kanundan önce ise dul kadın, ikinci bir ere varırsa bütün malları elinden alınmak cezasına çarptırılırdı. Bununla beraber dokuzuncu milâdî asırda bile "Lsyunatin" kanunu gereğince bu iş, cezayı icabeden bir suç sayılırdı (3).

Kızlar evlendiklerinde kocalarıyla "Efendilik antlaşması" adı verilen bir sözleşme yaparlardı. Yani kocasının efendi olduğunu kabul etme antlaşması. Bu da üç yoldan biriyle gerçekleşiyordu :

- 1- Kâhinler tarafından idare edilen dini bir törende.
- 2- Sembolik bir satın almayla. Yani koca, hanımını satın almış oluyordu.
- 3- Evlilikten sonra tam bir sene boyunca devam eden beraberlikte.

Bununla âile reisi kızın üzerindeki sultasını

kaybeder ve bu sulta bundan böyle kocasına geçerdi (4).

Kostantin'in zamanında zina eden kadın, ceza olarak öldürülürdü. Jüstinien bu cezayı hafifleterek öldürmeye karşılık, manastırlarda hapis cezasını çıkarırdı. Kadının zina ettiği sabit olursa evlenmeden menedilirdi. Karı koca, biri yahudi, diğeri hıristiyan olmak üzere ayrı ayrı dinlere bağlı oldukları taktirde, evlenme gayr-i meşru sayılıp her ikisi birden zina etmişcesine ceza görürlerdi (5).

C- HAMMURABİ YASASINDA KADIN : Hammurabi yasasında kadın evcil hayvanlar mesabesinde kabul edilmiştir. Hatta birisi, bir adamın kızını öldürdüğünde o da kızını diğesine teslim ederdi. Artık o kendi malı gibi kullanır, dilerse öldürürdü (6).

D- HİNDUİZMDE KADIN : Eski Hindu âlimleri bir insanın tüm âilevî bağlardan soyutlanmadan ilim ve mârifet tahsil edemeyeceği görüşündelerdi.

Mono yasasında, kadının babasından, kocası ve çocuğundan müstakil yaşama hakkı yoktur. Bunlar öldüğünde kocasının akrabasından bir adama yamanırdı. Yani kadın, hayatı boyunca rüşt çağına eremez halde yaşardı. Kocasının ölümünden sonra ona hayat hakkı bile yoktu. Aksine o da kocasının öldüğü gün ölmeliydi. Kocasının nâşıyla beraber o da kendisini yaklıyordu. Bu gelenek 17. yüzyıla kadar devam etti. Sonra bu gelenek, Hindu din adamları tarafından karşı çıkılmasına rağmen kaldırıldı.

Ayrıca kadın, tanrıların hoşnut edilmesini yahut yağmurun yağmasını veya rızık gönderilmesini emretmeleri için, kurban ediliyordu. Hindistan'ın eski

4-Sibâi, a.g.e., s. 47.

5-Çaviş, a.g.e., s.164.

6-Sibâi, a.g.e., s.48.

bazı bölgelerinde bir ağaç vardır ki, o bölge ahalisi, her sene yesin diye ağaca genç kızlar takdim ederlerdi.

Hindu yasalarında deniliyordu ki : Takdir edilen felâket; tayfun, ölüm, cehennem, zehir, ejderha, ateş vs. hiçbir zaman kadından daha kötü değildir (7).

☞ - YAHÛDİLİKTE KADIN : Bazı Yahûdî toplumları, kız hizmetçi sayarlardı. Babasının onu utancından dolayı satabilmesi hakkına sahip olduğunu kabul ederlerdi. Kız çocuğu miras alanazdı. Ancak babasının hiçbir erkek çocuğu yoksa ozaman alırdı. Babasının hayâtında ona bağış olarak verdikleri de bunun dışında kabul edilirdi.

Eyyup Sifri'nin kırkikinci islâhında deniyor ki: Tüm yeryüzünde Eyyub'un kadınları kadar güzel kadınlar yoktu. Babaları onlara kardeşleriyle beraber miras da verdi.

Kız çocuğu, erkek kardeşi bulunduğunda mîrastan yoksun bırakıldığından erkek kardeşe, onun nafakasını ve evlenme halinde mehirini ödemesi gerekiyordu. Baba araziyi miras bıraktığında kız çocuğuna ne mehir, ne sadaka verilmezdi. Babası yüklerle altın, gümüş ve kıymetli eşya bıraksa da...

Kız çocuğuna, erkek kardeşinin bulunmaması halinde miras düştüğünde, kızın başka yabancı âileden biriyle evlenmesi imkânı yoktu. Kendisine kalan mirasını yabancı bir âileye nakletme hakkı yoktu. Yahûdiler kadını, Hz.Âdem'i aldattığından lanetlik bir yaratık addediyorlardı. Tevratta deniyor ki :

"Kadın ölümden daha acıdır. Salih kullar (Allah katında) binde bir de olsa yakalarını kurtaracaklardır. Fakat kadınlar arasında Allah'ın huzurunda kurtuluşa erecek tek bir kimse bulamıyorum" (8),

7- Kitab-ı Mukaddes, Eyyub, 42, 15

8-Sıbâi, a.g.e., s.49 vd.

F - HİRİSTİYANLIKDA KADIN : Hıristiyanların ilk din adamları Roma toplumunda yaygınlaşan fuhuş ve kötülüklerin yayıldığını, toplumun ahlâkî çöküntüye düştüklerini gördüklerinde bu kötülüklerin başlıca sebebi olarak kadını gösteriyorlardı. Zira, kadın toplantı yerlerine çıkıyor ve istediği her türlü eğlenceye katılıyordu. Canı çektiği erkekle düşüp kalkıyor, onlarla yatıyordu. Bu durumda evliliğin kirli bir iş olduğunu ve ondan uzaklaşılması gerektiğini, bekarın Allah katında evliden daha faziletli ve üstün olacağını kararlaştırdılar. Kadının Şeytanın kapısı olduğunu, güzelliğinden utanması gerektiğini, çünkü güzelliği fitneye ve aldatmaya neden olduğundan İblis'in silahı olduğunu ilan ettiler.

Daha sonra Hz. İsa'nın annesi dışında kalan tüm kadınların "Cehennem azabından " kurtarıcı ruhtan yoksun oldukları kararlaştırıldı.

Batı milletleri Hıristiyanlığa girince, din adamlarının görüşleri onların kadına bakış açısında önemli etki meydana getirdi. Fransızlar mîlâdî 586 yılında bir konferans düzenleyerek orada "Kadın insan mıdır? Değildir?" konusunu tartıştılar. Sonunda şu karara vardılar: Kadın sırf erkeğe hizmet için yaratılmış bir insandır.

Tüm ortaçağ boyunca batılılar, kadını horlamaya ve haklarından mahrum etmeye devam ettiler. Hatta sanat çevrelerinin hakim olduğu dönemlerde bile kadın, sosyal ve hukukî konumu açısından hiç de ileri bir vaziyete sahip değildi. O sıralarda da kocasının izni olmadan, kendi malında bile, harcama yapma hakkına sahip olmayan utangaç, mahrum bir varlıktı (9).

Fransız devrimi gerçekleştiğinde , insanın kölelikle horlanmaktan kurtuluşunu ilan etti. Fakat onun bu şefkatli yaklaşımı kadını kapsamıyordu. Fransız medeni yasası; evli değilse, velisinin izni olmadan kadının

anlaşma yapma ehliyetine sahip olmadığını belirtiyordu. Bu yasada ehliyetsiz görünenler: Çocuklar, deliler ve kadınlar. Sözü edilen yasa 1938 yılına kadar yürürlükteydi. Nihayet aynı sene bu hüküm kadının yararına olarak değiştirildi. Hâlâ da evli kadının harcamalarına sınır getiren bazı kayıtlar mevcuttur (10).

Yakın zamana kadar, belki de yetiştiğimiz zamana kadar kadın, bazı ülkelerde medenî ve siyasal haklar bakımından erkekten farklı bulunuyordu.

İsveç'te hâlâ kadın, evlendiği zaman sahip olduğu hemen hemen bütün medeni haklarına elden kaçırıp koca denilen mutlak vâsinin yönetim pençesinde kısıtlı durumuna düşer; ve bu hal, evlilik hayatının sonuna kadar sürer. İtalya'nın Toskana'sında iş böyle cereyan ettiği gibi, bu şiddetli kısıtlama, İspanya ile diğer İtalya diyarında ancak 1867 senesinden beri kalkmıştır.

Fransa ile Fransa'nın izinden gelen Avrupa devletlerine gelince; bunlarda kadının malları, sırf evlenme ile erkeğin malları içine geçer. Bu kanunlar, her iki tarafın malları yekününe " Âile Serveti " adını verir; ve sırf evlenme akdiyle ev işlerini düzenleme ve aile servetini yönetme hususunda söz yalnız erkeğin olur. Bu kanunların ruhuna göre bunda ki hikmet, gûyâ erkeğin, âile reisi ve âile nafakasının tedariki kendisine ait olması ve aile işlerinin çoğu, halde ve gelecekte onun varlığına bağlı bulunması imiş. Bundan dolayı eşin, âile servetinde hiçbir şekilde kendi başına tasarruf hakkı yoktur, ve bu servete ilişkin olmak üzere kocasının izni olmaksızın her neyi taahhüd ederse bâtıldır. Fransa kanunlarını koyanlar, bu hükümleri ve hakları esâsen doğal sayıp, ancak erkeğin kötü kullanılmasına karşı kadının yararlarını himaye amacıyla boğanma, mallarını ayırma, kadının

kocasına itaatindeki gerekliliği kaldırma, vs. gibi birtakım geçerli istisnâî hükümler koymuşlardır.

Fransa teqrî usûlünü kabul eden bütün Avrupa ülkeleri de bu hükümlere uymakta olup, bunların içinden yalnız İngiltere bir kural dışı teşkil eder. Orada 1882 senesinde birtakım kanunlar konuldu ki, bunlara göre kadın; ister evlenmeden önce sahip olduğu, isterse evlendikten sonra, gerek miras gerek memuriyet ve gerek sınıî veya edebî bir hüner sebebiyle eline geçecek olan malların tümünü, kendi başına korumaya ve mallarında istediği gibi tam yetki ile tasarrufa hak kazanmış olup, anılan hususların tümünde, tasarruflarının, akitlerinin, taahhütlerinin sonuçlarından sorumludur. Yine bu kanunlar dâvâcı veya dâvâlı oluşuna göre kadının dâvâ açmak ve aleyhine dâvâ açılmak hakkını da tesis etmiştir. Hatta erkeğinkinden ayrı olarak, ticaretle meşgul olduğunda hakim, evli olmayanların iflasına hükmettiği gibi onun da iflasına hükmedebilir. Avrupalı kanun bilenler, İngilterenin bu sorunlarda kabul ettiği ıslah kanunlarını, hukuk usulü temellerini bozma ve "Evlilik ile ikilik, bir birine zıt iki çelişik kavramdır." şeklindeki malum kurallarını alt üst eden büyük bir cür'et kabul ederler.

Zürih medeni kanunu, erkeğe zıfaf ile beraber karısının malı olabilen herşeyde mutlak tasarrufu mübah görüp kocası, karısının imza ve infazına, rızasına muhtaç olmaksızın kullanır, rehin verir, satar, hatta kumar bile oynar. Bu hükümler, yalnız Zürih kanununa öz olmayıp diğer İsviçre kanunlarında da, Fransa, Belçika, Lüksemburg, Felemenk, İspanya, Portekiz, İsveç, Danimarka ve Almanya'nın büyük kısmında da böyledir (11).

G- TÜRKİYE SINIRLARI İÇİNDE ESKİ ÇAĞLARDA KADIN :

Ticari mukaveleler, ödünç verme senetleri yapılırken yerlilerin isimleri de karşılıklı olarak yazıl-

maktadır. İşte bu arada kadınların da senet yapıp mühürleme hakları vardır. Her çeşit hukuki işlerde dava açma yetkisi olduğu gibi davalarda kadının da tanıklığına başvuruluyor. Diğer taraftan da Anadolu yerli kadınlarının Asurlu tüccarlarla evlendikleri anlaşılıyor. Kocaları kendi ülkelerine gittiği vakit onun adına ticari işlerini yürütebildikleri gibi, ikinci bir kişi ile de iş mukavelesi yapabiliyorlar. Bu devrin aile hukukunda monogami yani tek kadınla evlilik esasının olmasıdır. Tek meşru eş, bütün haklara sahiptir; fakat boşandıktan sonra tekrar karı-koca gibi yaşaması kanunen men edilmiş olup cezası ölümdür. Yalnız erkeklerin, tek eşden gayri odalıkları bulunduğu da anlaşılıyor. Diğer taraftan köle kadınlar, odalık ve süt anne olabiliyorlar.

Evlenen hür kadın ve erkeğin hakları aynıdır. Asur kolonileri devrinde evlenme mukaveleleri özel şartlara göre düzenlenmiştir (12).

Yine aile hukuku bakımından kaydedilecek diğer bir cihet, evlenme mukavelelerinde herhangi bir ödemeden bahsedilmemesidir. Fakat ayrılma halinde her iki tarafın beşer mine ödemeleri icabettiği kaydedilmektedir. Bu mukavelenin şehrin beyi, krali-huzurunda bir törenle yapılması gerekiyordu. Asıl önemli olan cihet ise Anadolu yerli adetleri veya kanunları gereğince evlenme mukavelesini bozma hakkının tanınmasıdır. Diğer taraftan hangi taraf boşanmayı isterse o taraf ayrıca bir ceza vermeye zorunlu olmaktadır. Herhangi bir ayrılma anında çocuklar doğrudan doğruya anaya kalmaktadır (13).

12-Ayşe Afetinan, Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri, (İstanbul, 1982), s.7 vd.

13-Afetinan, a.g.e., s.9.

Anadolu yerlilerinde aile hayatının monogami sistemine bağılı olduğu ve matriyarkal (mâderşahî) esaslarına göre uygulandığı görüldüğü. Yine bu devirde kadın kendisine ait mühürü olmakla, kişisel mahiyete de hak kazanmıştır (14).

Evlennede kızın ana ve babasının onayı şarttır. Söz kesiminden sonra kız tarafına bir ağırlık (hediye = kuşata) verilir. buna karşılık evlenmede kızın çeyiz = (ivaru) getirmesi bir gelenektir. Erkek evlenme armağanı verdikten sonra cayarsa ağırlığı geri alamıyor. Bu ana ve babaya verilen bir çeşit teminât sayılıyor. Fakat birisine söz verilmiş ve evlenme armağanı almış iken bir diğer erkek kıızı kaçıırır evlenirse ilk sözlü olanın verdiği ağırlığı ona ödemeye kanûnen zorunlu tutulmaktadır. Fakat ana ve babanın bu ağırlığı geri vermek zorunluğu yoktur. Karşılıklı bütün formaliteler tamamlandıktan sonra ana ve baba kızlarını vermektan vaz geçerlerse erkeğin verdiği ağırlığın iki ve ya üç katını geri verirler (15).

Hitit kanunlarında, Anadolu'da önceki devrin tesiri ile kazımatriyarkal esaslar varsa da genellikle erkek hak sahibi olarak başta gelmektedir. Örneğin anneye, oğlunu veya kızını aileden çıkarma veya yeniden kabul etme hakkını tanımaktadır. Dul bir kadına da kocasının ölümünden sonra verâset hakkını vermektedir (16).

Ananın ölümünden sonra çocukları onun vârisidir. Ölen erkeğin malları karısı ve çocukları arasında paylaşılır. Kocasının evinde ölen bir kadının getirdiği çeyiz, kocası ve çocukları arasında paylaşılır. Şayet kadın baba evinde oturuyorsa onun mirası kendi baba ve anasına kalır.

14- Afetinan, a.g.e., s.9.

15- Afetinan, a.g.e., s.12.

16- Afetinan, a.g.e., s.13.

Hititlerde hizmet kanunlarında ücretler kadından erkeğe değişmektedir. Kadın aynı iş için erkeğin yarısı kadar ücret almaktadır. Diğer taraftan Hitit halk kadını arazi bağışında hür ve bağımsızdır (17).

Bazı şartlarda hür bir kadınla evlenen kölenin karısı üç yıl sonra kocasının sınıfına geçiyor yani köle sayılıyordu. Bunlardan doğan çocuklarda kölelik alameti olan bir kemeri takmaya zorunlu oluyorlardı. Kölelerin başka ülkelere kaçtıkları kaydedildiğine göre, bu sınıf halkın Hitit ülkesinde pek de hallerinden memnun olmadıklarına delil sayılabilir (18).

Urugakina devri belgelerinin konumuzu ilgilendiren önemli bir meselesi de poliandri-yani bir kadının birden fazla kocası olması-adetinin ortadan kaldırılıp yasak edilmesidir. Diğer taraftan evlenmelerde ailenin rızası şarttır. Sadece annenin karşı koyması nikâha bozmaya yeterlidir (19).

Sümerlerde aile idaresi erkeğe ait olmakla beraber, eğer kadın kendi zararına bir hal görürse bunu yargı organına başvurarak proteste edebilir. Kadın ayrıca mülk sahibi olabilir. Bu ya kendisinin ana-baba evinden getirdiği çeyiz ya da kendisine armağan edilen mallardır. Ailede mal birliği esasının kabul edildiği hallerde; çocuklar, ana-babanın borçlarının da sorumluluğunu taşırlar. Kız ve erkek çocuklar miras meselesinde aynı haklara sahiptir. Koca karısını boşayabilir, fakat kadının evlenme mukavelesine konan parayı alması gerekir (20).

Eğer bir erkek ikinci bir kadınla evlenirse bundan da çocukları olursa bu kadının ana-baba evinden getirdiği çeyizleri çocuklarına kalır. Baba malı ise bi-

17- Afetinan, a.g.e., 13 vd.

18- Afetinan, a.g.e., 14.

19- Afetinan, a.g.e., 19 vd.

20- Afetinan, a.g.e., s.20.

rinci ve ikinci kadınların çocukları arasında eşitlikle bölünür. Fakat meşru karısının yanında eğer esir hizmetçiden de çocukları var ise bunları azat eder, mirasçısı da olamazlar. Eğer bir erkeğin meşru karısından çocuğu olmazsa; başka bir kadından çocukları olursa bunlar baba mirasına konarlar; fakat bu ikinci kadın birincisinin yanında aynı evde oturamaz. Sümerlerde monogami esas olmakla beraber, çocuğu olmayan kadının üstüne yenisi gelebilir, fakat birincinin hakları saklı tutulur (21).

Hani ve Nisaba kanunlarına göre eğer genç bir erkek bir kızı kandırır ve kaçırsa, o kızın ana ve babasının istediği şeyleri vermeye zorunlu olacak ve ondan sonra kanunen evlenme mukavelesini yapabilecektir. Eğer aile evlenmeyi reddederse kızı kandıran veya kaçıran ölüm cezasına çarptırılır (22).

Özellikle göçebe grupların at ve araba üstünde gezgin olmaları ve kadın ve erkeğin aynı zamanda savaşması gerektiğinden buna görehazırlıklı oluyorlardı. Bunun için İskit kadını asker olarak yetiştirilmiştir. O ata biner, ok-yay kullanma talimleri yapardı. Savaşlarda kadınların adedi ve kuvveti önemli bir unsur olmuştur (23).

Kökleşmiş bir ev kültürü olmamakla beraber kadınların el işlemleri örgüleri, kendilerine özgü örnekler vermiştir (24).

Evli kadın kutsal addolunur ve ona tecâvüz edenler ölüm le cezalandırılırdı. Genç kızları kandıranlar da ağır cezâlara çarptırılırdı. Evlenme çağındaki genç kız kılıçla dövüştüğü ve yendiği erkekle değil, yenildiği ile evlenirdi. Bu âdetle de görülüyor ki kızlar silah

21- Afetinan, a.g.e., s.21.

22- Afetinan, a.g.e., s.23.

23- Afetinan, a.g.e., s.26.

24- Afetinan, a.g.e., s.27.

kullanma talimi yapar; fakat eşlerini kendilerinden kuvvetli olanlar arasından seçerlerdi. Evlenmelerde eşlerin eğitilmesi aranırdı. Yüksek mevkî olan kadınlar halktan biri ile evlenemezlerdi (25).

Türk erkeğinin kutsal bir sevgi ile bağlanıp koruduğu üç şey vardır: Kadını, Atı, Kılıcı. Destanlarda da kadın önemli bir yer işgal eder. Türk kadını giyiminde kapalı değildir. Çünkü o evinde, çadırda, arabada, atında hep erkeğiyle beraberdir. Hak ve sorumluluklar paylaşılmış kavim bütünlüğünü ve otoritesini kadın erkeği ile beraber yürütmüştür (26).

H - ZERDÜŞTÜN GÖZÜNDE KADIN: Zerdüş'tün kadına bakış açısını yine O'nun sözlerinden derlediğimiz cümlelerden anlıyoruz.

Bir katilin eline düşmek, şehvetli bir kadının rüyalarına girmekten daha yeğ değil midir?(27).

Köleye zorba pek uzun zaman gizlenmiştir kadında. Onun için kadın hâlâ yeterli değildir dostluğa :Yalnız aşkı bilir o,

Kadının aşkında sevmediği her şeye karşı insafsızlık ve körlük vardır. Kadının bilinçli aşkında bile, ışığın yanı sıra, daima umulmazlık, şimşek ve gece vardır hâlâ ,

Kadın hâlâ yeterli değildir dostluğa: Kediler ve kuşlardır kadınlar daha hâlâ.Ya da, olsa olsa, inekler(28).

Erkek savaş için yetiştirilmeli, kadınsa savaşçının dinlenmesi için: bundan gerisi deliliktir (29).

"Ver, küçük gerçeğini, kadın " dedim. Ve şöyle dedi ihtiyar kadın:

"Kadınlara mı gidiyorsun ? Kırbacını unutma "(30).

25- Afetinan, a.g.e., s.28.

26- Afetinan, a.e.g., s.29.

27- Friedrich Wilhelm Nietzsche, Zerdüş Böyle Diyordu, Çev.Osman Derinsu (İstanbul, 1981) s.74.

28- Nietzsche, a.g.e., s.77.

29- Nietzsche, a.g.e., s.86

30- Nietzsche, a.g.e., s.87

Kadına benzer ne varsa, köleler soyundan gelen ne varsa; ve hele yığınların o karma karışık çeşidi:

_ Şimdi bunlar bütün insanlığın mukadderâtına sahip olmak istiyorlar - ah Tiksinti ! Tiksinti ! Tiksinti ! (31).

II - KADININ YARATILMASI

K. Kerim'de, kadının yaratılmasına işaret eden ayet şudur: "Ey insanlar sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan eşini yaratıp ikisinden bir çok erkekler ve kadınlar üreten Rabbinizden korkun." (32),

Yani sizi bir tek şahıstan yarattı ve ondan anneniz Havvayı, kaburga kemiklerinden birinden yarattı demektir. Nefs-i Vahide'den yaratıldığını anlatmak için bu şekilde ifade edilmiştir (33).

İbn Abbas buradaki "Ey insanlar" hitabının Mekkelilere olduğunu söylemişse de müfessir usülcüler, bu hitabın bütün mükelleflere olduğunda ittifak etmişlerdir ki aşağıdaki nedenlerden dolayı en uygunu budur;

a) Bu ayette geçen "İnsanlar" kelimesi başına "Eliflam" gelmiş olan çoğul bir kelimedir. Dolayısıyla bu kelime istikrar yani genellik ifade eder.

b) Allah Teâlâ. "İttika ediniz" emrini, O'nun, insanları tek bir nefisten yaratmış olmasına bağlamıştır ki bu illet, bütün mükelleflerin Hz. Adem'den yaratılmış olmaları sebebiyle o mükellefleri de içine alır. İlet genel olunca hükümde genel olur.

c) İttikâ etmekle mükellef tutulma, sadece mükelleflere aid değildir. Aksine bütün insanlar hakkında umumi bir hüküm ifade eder (34),

İşte bu söz konusu sebeplerden dolayı hitap genel olunca, bütün insanların "Tek bir nefis"ten yaratılmış olduğu neticesi ortaya çıkar.

Nefis kelimesi, ruh ve insanın kendisi anlamına

32- en- Nisa :(4) / 1.

33- Abdullah b. Ömer el-Beydâvi, Envaru't-Tenzîl ve Esraru't-Te'vil, (Mısır, 1968). C.I, s.201

34- Muhammed b. Ömer b. el-Huseyn Fahrüddin er-Râzî, Mefatilhu'l- Gayb, (Tahran- Tarihsiz), C.IX, s. 157.

gelir. Burada kasdedilen nefsin Hz. Adem aleyhisselam olduğundan bâlgınlerin ittifakı vardır. Bu ayete göre Yüce Allah, bütün insanları, erkekleri ve kadınları bir tek nefisten, yani Hz. Adem'den yaratmıştır. Bütün insanlar bilkuvve Adem'de mevcut idi. Eşi de onun vücudundaydı. Sonra ondan ayrı bir vücut olarak yaratılan eşiyile o ilk insanın birleşiminden, doğum yoluyla erkekler ve kadınlar yaratıldı (35).

Nitekim Fahrüddin'er-Razi'ninde işaret ettiği gibi, " ve ondan eşini yaratıp" ayetindeki (الروح = eş) kelimesinden maksadın Havva olduğun da ittifak varsa da Havva'nın yaratılması hususunda iki görüş vardır.

a) Âlimlerin çoğunluğunun kabul ettiği görüşe göre; Yüce Allah Âdem'i yaratınca, O'nu bir süre uyuttu. Sonra da, O'nun sol kaburgalarının birinden Havva'yı yarattı.

Âdem uyandığında onu gördü, ona meyledip, onunla ünsiyet kurdu. Çünkü O, Adem'in bedeninin bir parçasından yaratılmıştı.

b) Bu, Ebu Müslim el-İsfehâni'nin görüşüdür. Bu na göre Yüce Allah'ın " O'ndan eşini yarattı" buyruğundan murad, " onun cinsinden, yani insan cinsinden onun eşini yarattı." manasıdır. Nitekim "Allah sizin için, kendinizden eşler yaptı. (36)" "Allah, onlara kendilerinden bir peygamber gönderdiği için ... (37)" "Ândolsun size kendinizden bir peygamber gelmiştir. (38)" ayetlerinde de durum aynıdır, ve " Sizden " tabirleri " cinsinizden" anlamında kullanılmıştır.

35- Süleyman Ateş, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, (İstanbul ,1988), C.II,s. 188.

36- en- Nahl : (16) / 172.

37- Al-i İmran :(3) / 164.

38- et-Tevbe : (9) / 128.

Kâdi, birinci görüşün daha kuvvetli olduğunu söylemiştir. Çünkü ancak bu durumda ayette ki " sizi, bir tek candan yarattı" ifâdesi yerinde olmuş olur. Zira , şayet Havva'da yoktan yaratılmış olsa idi, o zaman insan soyu bir candan değil, iki candan (Nefisten) yaratılmış olurlardı.

Nitekim İbni Abbas (RA) : "Hz. Âdem'e," Âdem ismi verilmiştir. Zira Allah Teâlâ onu, yeryüzünün kızıl, siyah güzel ve çirkin topraklarından yaratmıştır. İşte bu sebepten ötürü, onun çocukları arasında kızıl derili, siyah derili, güzel ve çirkin olanlar vardır. Onun hanımı da "Havva" diye adlandırılmıştır. Çünkü O, Hz. Âdem'in kaburgalarının birinden yaratılmıştır. Demek ki o, canlı olan bir şeyden yaratılmış ve ona nisbetle de " Havva" diye adlandırılmıştır. (39)" diyerek birinci görüşü tercih etmiştir. Fakat şurası unutulmamalıdır ki; Âdem'in bütün insanlığın babası olduğuna dair Kur'an 'da kesin bir nas yoktur. İlmî araştırmacılar, insanların çeşitli babalardan türediklerini ileri sürerler. Eğer araştırmacıların dedikleri gibi, insanlar çeşitli köklerden türemişlerse bu, Kur'an'a aykırı değildir. Kur'an , bu konuda söylediklerini öyle genel ve kapsamlı söylemiştir ki; ne Yahudiler ona itiraz edebilmişler, ne de araştırmacılar onun kendi bulgularına aykırı düştüğünü söyleyebilmişlerdir (40),

Bizim kanaatimize göre ayetteki nefis, Hz.Âdem'i değil insanın aslı olan ilk canlıyı kasetmektedir.

Âyetteki nefis kelimesi aslında canlı anlamına gelir, nefes de canlılık belirtisi olan soluk alıp ver-

39- Fahrüddin er- Râzî, a.g.e., C.IX, s.161.

40- Muhammed Reşid Rıza, Tefsiru'l-Kur'ani'l-Hakim, (Beyrut, Tarihsiz), C.IV, s.323 vd.

neye denir. Genellikle müfessirler, buradaki nefis kelimesiyle Hz. Âdem'in kastedildiğine kani olmuşlardır (41). Ve bu tefsire delil olarakta Ebu Hureyre'den rivâyet olunan şu hadisi göstermişlerdir: "Kadınlar hakkında hayır tavsiye ediniz. Çünkü kadın eğri kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Kaburga kemiğinin en eğrisi baş tarafıdır onu doğrultmaya çalışırsan kırarsın, hali üzere bırakırsan öyle bir eğri kalır. Kadınlar hakkında hayır tavsiye edin (onlara karşı iyi davranın)" (42)."

İttifakla kabul edilen bu hadiste, Havva ile Âdem den söz edilmemiş, ancak kadının "âil'" dan (yani kaburga kemiğinden) yaratıldığını söyleyerek, Resulü Ekrem Efendimiz, kadın ruhunun çok hassas olduğunu, ufak bir sertlikten kırılacağını, onu hoş tutmak gerektiğini anlatmıştır (43). Nitekim yine Ebu Hureyre'den rivâyet olunan "Kadın eğri kemiği gibidir. Eğer onu doğrultmaya kalkışırsan kırarsın. Yok da mesut bir hayat yaşamak istersen o eğriliği ile beraber faydalanırsın (44)". Hadisi de aynı şekilde kadının yaratılması meselesinden daha çok, onun nazikliği ve hassaslığına işaret etmektedir.

Kanaatimize göre bu hadisten, Cumhurun anladığı üzere; Âdem'in karısının, Âdem'in kaburga kemiğinden yaratıldığı hakkındaki Tevrat ayetine işaret vardır. (45)" ki Tevrat'ta :

" Ve Rab Allah Adamın üzerine derin bir uyku getirdi. O uyudu; ve O "nun kaburga kemiklerinden birini aldı, ve yerini etle kapladı. Ve Rab Allah, Adamdan aldığı kaburga kemiğinden bir kadın yaptı ve onu Adam'a getirdi. Şimdi bu, benim kemiklerimden kemik ve etimden

41- Ateş, a.g.e., C.II, s.189.

42- Muhammed b.İsmail el-Buhârî, es-Sahih, (İstanbul, 1981) K.en- Nikah .bab: 80

43- Ateş, a,e,g,,C.II.,s. 189.

44- el-Buhari, K.en-Nikah,bab : 79.

45- Ateş, a.g.e., C.II.s. 189.

ettir; buna nisa denilecek çünkü o insandan alındı dedi. (46)" denmektedir. İşte bu Tevrat ayetinden istifade eden Müfessirlerden Süzdi : Adem Cennette yerleşti orada dolaşıyordu. Kendisiyle sükunet bulabileceği bir eş olmasını arzu etti. Uykuya daldı. Uyandığı zaman bağucunda; Allah'ın kaburga kemiğinden yarattığı bir kadının oturduğunu gördü "Sen nesin?" diye sordu, o;"Kadınım"dedi. "Niçin yaratıldın? " dedi. "Benimle sükunet bulasın" diye cevap verdi, demiştir. Mücâhid ve Katade de buna benzer rivayetlerle; ayetteki "eş" kelimesinden maksad'ın "Havva" olduğunu söylemiştir. Açıkca anlaşıldığı gibi Resulüillah' (SAV) ın hadisinde netlik olmamasına rağmen "eş" kelimesi "Havva" diye tefsir ve te'vil edilmiştir ki; Taberinin kaydettiği gibi İbni İshaktan gelen rivayete göre "Havva'nın yaratılışına dair ifadeler, ehli kitabın Tevrat okuyanları ve diğer âlimlerinden işitilmiştir. (47). Yani Tevrattan alınmıştır.

Şurası muhakkak ki; biz his ve aklın kavrayış alanının dışında kalan meselelerde, sadece bizim Peygamberimizin getirdiklerine dayanırız. Ve bu vahyin sınırları içerisinde dururuz. Fazla veya eksik birşey söylemeyiz. Allah Teâlâ insanlığın yaratıldığı canlının durumunu burada mübhem kılmış ve nekre olarak ifade etmiştir. Öyleyse bizde aynı mübhemlik içinde bırakırız (48).

Madenki ayet ve hadislerde açıklık ve netlik söz konusu değildir, konu da akıl ve hissiyet kavrayış ala-

46- Kitab-ı Mukaddes, (İstanbul,1958),Tekvin, 2/ 21-23.

47- Muhammed b.Cerir et- Taberi, Camiu'l- Beyan fi Tefiri'l- Kur'an, (Buyrut,1983) C.IV,s.150.

48- Reşid Rıza, a.g.e., C.IV, s. 324.

nı dışına çıkmaktadır, o halde en doğrusu öylece bırakmaktır.

K.Kerim yaratılışın esaslarına işaret eder, teferuatı araştırmacıların incelemelerine bırakır. O'nun yaratılış hakkında söyledikleri, bilime uygun düşmektedir. K.Kerim'de ispatlı ilme aykırı düşen hiçbir ayet yoktur. Bu konuda yapılabilecek en mantıklı yorum şu olabilir: "Bilindiği üzere canlılar üreme yoluyla çoğalırlar. Biyolojiye göre üreme eşeysiz ve eşeyli olmak üzere ikiye ayrılır. İlkel üreme tarzı olan eşeysiz (yani cinsiyete dayanmayan) üremede yavru, iki canlının birleşmesinden değil, bir tek canlının kendi kendine bölünmesinden, yahut tomurcuklanmasından meydana gelir. Bir çok su yosunları, bakteriler, kamçılı tek hücreli hayvanlar bölünerek ürerler. Biraz daha ileri safhada tomurcuklanma ile üreyen canlılar vardır. Bu üremede bazan yavru, anneden ayrılmaz. Onunla birlikte koloni teşkil eder, bazen de anneden ayrılıp kendi kendine yaşar. Tatlı su hidrası polip, mercan bu tip üreme ile çoğalan canlılardır.

Şayif canlıların meydana getirdiği bu tür üreme, hayat şartları kolay olan denizlerde, su kenarlarında görülür.

Karada yaşayabilmek için kara şartlarına dayanıklı varlıklar gerektirir. Bu canlıların meydana gelmesinde ancak iki canlının cinsel hücrelerinin birleşmesine bağlı kılınmıştır. Bu tür üremeye de eşeyli yani cinsel üreme denir. Demek ki hayat önce eşeysiz olarak denizlerde, su kenarlarında görülen basit canlılarda başlamış, sonra karaya geçmiştir.

Bu ayet, insanın kökenine işaret ederek "Sizi bir tek canlı varlıktan yaratan ve ondan eşini var eden, ikisindedir bir çok erkekler ve kadınlar yaratan Rabbinizden korkun" buyurmaktadır. Demek ki bu ilk aşamada insa-

nın eşi müstakil yaratılmamış insanın kendisinden yaratılmıştır. O halde insanın ilk çoğalması cinsel olmayan çoğalmadır (49).

Eğer hadisi şerifte "kadın" tabiriyle kastedilen Hz.Havva ise, Havva'nın Adem'den yaratılması, insanın kökenindeki eşeysiz çoğalmaya işaret olabilir. Böylece Yüce Kur'an'ın işareti, ilmin ışığı altında ne güzel çözümlenmektedir (50).

İşte tefsirine çalıştığımız bu ayetten anladığımızı göre insanı oluşturmak üzere yaratılan bir tür canlı, önce eşeysiz üreme ile başka varlıklara veya hayvanlara hiç değişmeden kendi istikametinde tekâmül edip eşeyli üreme aşamasına gelmiş, sonrada ilk defa kendisinden üremiş olan dişiyle birleşerek bundan birçok insan ve kadın yaratılmış olabilir (51).

49- Ateş, a.g.e., C.II., s.190 vd.

50- Ateş, a.g.e., C.II., s. 193.

51- Ateş, a.g.e., C.II., s. 190.

III - KUR'AN'A GÖRE
KADININ MASUMLUĞU

İslâmiyetten önceki Semavî dinler, -Âdem ile Havva'nın Cennette işlemiş oldukları günahıtan ötürü-Havva'yı suçlamaktadır. Nitekim Eski Ahid Tekvin /3 de anlatıldığına göre cennetteki memnu ağaçtan, bir yılanın saptırmasıyla, ilkin Havva, sonrada Havva'nın teşvikiyle Adem yemiştir. " Ve günün serin vaktinde bahçede gezen Rab Allahın sedasını ışıtmeleriyle Adem ile zevcesi, Rab Allahın huzurundan bahçenin ağaçları arasına gizlendiler." Allah Âdem'e memnu ağaçtan niçin yediğini sorunca O :Bana arkadaş olmak üzere verdiğin kadın bu ağaçtan bana verdi, bende yedim diye cevap verir. Ozaman Rab Allah, kadına : "Gebelik zahmetini fazlasıyla çoğaltırım, ağrı ile evlat doğuracaksın ve sen kocana bağlı olup e da sana hükmedecektir. dedi. Ve Âdem'e de şöyle dedi : Karının sözünü dinlediğin ve ondan yemiyeceksin, diye sana emrettiğim ağaçtan yediğin için toprak senin yüzünden lanetli oldu (52).

Kilise babalarının yazıları'da kadınlara karşı sövüp sayanlarla doludur; "Kadın, cehennemın kapısı ve insanlığın bütün kötülüklerinin anası olarak gösteriliyordu. Sadece kadın olmalarından utanmalıydılar. Dünyaya getirmiş oldukları lanetler yüzünden hep pişman yaşamaları gerekti. Kadın, cennetten kovuluşu anımsattığı için giyeceğinden utanması gerekti. Şeytanın en güçlü aracı olduğu için hele güzelliğinden utanmalıydı. (53)" diyerek hâlâ kadını suçlamaktadırlar.

İslâmiyet, kadın üzerindeki bu lâneti kaldırmış; insanoğlunun cennetten çıkmasına ve lanetlenmesine sebep

52- Tekvin, 3/1-17

53- Bertrand Russell, Evlilik ve Ahlak, Çev. E. Gürol (İstanbul, 1977); s.48.

olduğu itikadını hemde değişik açılardan reddetmiştir.

1-en-Nisâ suresinde Yüce Allah "Ey insanlar sizi birtek nefisten yaratan ve ondan eşini yaratıp ikisinden bir çok erkekler ve kadınlar üreten Rabbinizden korkun; "buyurmaktadır. Demek ki insanlar evvela bir kişi (Âdem) olarak yaratılmış, sonra o kişiden eşi (kadını) yaratılmış, yani kadın, erkekten yaratılmıştır. Ayeti kerimenin ifade ettiği bir başka yönde; cinsel birleşmede erkek tekriben 500 milyon sperma hayvancılığı çıkarır. Bunların yarısı uzun, yarısı kısa kromozom taşıyıcıdır. İşte döllenme esnasında eğer yumurtayı kısa ip taşıyan sperma aşılırsa yavru erkek, uzun ip taşıyan sperma aşılırsa yavru kız olur. Demek ki çocuğun oğlan veya kız olması anneye bağlı değil tamamen babaya bağlıdır. Erkek cinside kadın cinside bir tek nefisten, yani erkekten gelmektedir. (54). Ki, nasıl olursa olsun kadının hayatta gelmesindeki esas sebep erkek olmaktır. Durum böyle olunca kadını hor ve hakir görmenin, onu lanetli saymanın hiçbir anlamı yoktur. Aksi takdirde erkeğin kendi kendisini lanetlemesi gerekir.

2- Kur'an'ı Kerim'de Cennetteki yasak ağaç olayı anlatılırken ifadeler tesniye (ikili) dir. Şeytan, Âdem ile Havva'nın her ikisinde vesveseye vermiş, onları caydırmış ve yasak ağaçtan yedirmiştir.

Meselâ "Onları (o ikisini) aldatarak aşağı sarkıttı (önceki mevkilerinden indirdi.) (Herikisi) Ağacın meyvasını tadınca, çirkin yerleri kendilerine (herikisine) göründü ve cennet yapraklarını üst üste yamayıp üzerlerini örtmeye başladılar. Rableri onlara (o ikisine) ünledi; Ben sizi (ikinizi) ağaçtan men etmedim mi,

ve şeytan size (ikinize) apaçık düşmandır demedim mi? (55)"

Ayet-i Kerime'de açıkça görüldüğü gibi tüm olaylar iki kişi hakkında vukûbulmuş; yani her ikisi ağacın meyvasından yemiş, her ikisinin cinsî uzuvları ortaya çıkmış, her ikisi cennet yapraklarından üzerlerini örtmeye başlamışlar, Yüce Allah her ikisine birden hitab ederek " Ben sizi menetmedim mi... " buyurmuştur ki ceryan eden olayda Âdem ile Havva'nın, her ikisinin aynı derecede ortaklığı anlatılmaktadır.

" Derken Şeytan onları (n ayağını) oradan kaydır-
dı, içinde buldukları (nimet yurdu)ndan çıkardı. (Biz-
de) dedik ki" Birbirinize düşman olarak inin. Sizin yer-
yüzünde kalıp bir süre yaşamanız lâzımdır. (56)" ayetin-
de de aynı durum söz konusu olup, olay daima ikisi ara-
sında ortak olarak geçmekte ve hiç bir yerde Havva tek
başına suçlanmamaktadır.

Hatta Tâ-hâ suresinde olayın anlatıldığı ayetler-
de ise muhatap ve mes'ul olarak Hz. Âdem Aleyhisselâm
gösterilmektedir." Ama Şeytan O'na vesvese verip."Ey
Âdem! Sanasonsuzluk ağacı ve çökmesi olmayan bir salta-
natı göstereyim mi ? dedi. Bunun üzerine o ikisi de, o
ağacın meyvalarından yedi, ayıp yerleri görünüverdi.
Cennet yapraklarıyla örtünmeye bağladılar. Âdem, Rabbine
başkaldırdı ve yolunu şaşırdı. (57)"

Görüldüğü gibi Şeytan Hz. Âdem'i muhatap alarak
"Ey Âdem ! ' diye kendisine sesleniyor, Yüce Allah'da "
Âdem Rabbine baş kaldırdı ve yolunu şaşırdı" buyurarak,

55- el- A'raf :(7) / 22.

56- el- Bakara : (2) / 36.

57- Tâ-hâ : (20) / 120-121.

H^z. Âdem'in mes'ul olduğunu bildiriyor.

Ancak takib eden ayet-i kerime H^z. Âdem'in Allah'a tevbe ettiğini ve Yüce Allah'ın O'nun tevbesini kabul ettiğini bildiriyor.

"Rabbi yinede onu seçip tevbesini kabul etti, ona doğru yolu gösterdi." (58)

"Âdem, Rabbinden emirler aldı; onları yerine getirdi, Rabbi de bunun üzerine tevbesini kabul etti." (59)

3-Bir başka açıdan; H^z. Peygamber : Âdem ile Musa münakaşa ettiler. Musa dediki; "Ey Âdem, sen babamızın bizi mahzum ve perişan ettin, cennetten çıkardın." Âdem'de ona dedi ki: "Sen de Musa'sın, Allah seni kelamına muhatap etmekle üstün kıldı. Kendi eliyle sana kitap yazdı. Allah beni yaratmadan kırk yıl önce yazdığı bir hususda beni nasıl kınarsın dedi." Böylece Âdem Musayı susturdu. (60)

Hadisi şerifte açıkça görüldüğü gibi, H^z. Âdem'in cennetten çıkarılması sayesinde; H^z. Musa, Allah'ın kelamına muhatap olmuş ve H^z. Allah yazmış olduğu kitabını H^z. Musa'ya göndermiştir.

4- Bazı ayetlerde de Âdem ile Havva'nın her ikisinin tövbe ettiklerini görüyoruz. "Dedilerki :Rabbimiz biz kendimize zulmettik, eğer bizi bağışlamaz ve bize acımaz isen muhakkak ziyana uğrayanlardan oluruz"(61).

5- Kur'an-ı Kerim, ilk kadın Havva validemize H^z. Âdem'le beraber işlediklerinden ayrı bir suç isnad etmediği gibi, ilk ebeveynin işledikleri hatanın evlat-

58 - Tâ Hâ : (20)/123.

59 - el -Bakara : (2)/37.

60 - el -Buhârî, K. el - Kader, bab: 11.

61 - el -A'raf : (7)/23.

larına ve kıyamete kadar gelecek nesillere intikalini de reddetmiştir. Ve her Ümmetin kendi kazandıkları kendisine ait olup, başkalarını mesul etmediğini beyan etmiştir.

"Onlar bir ümmetti, gelip geçti. Onların kazandıkları kendilerinin, sizin kazandıklarınız sizindir. Siz onların yaptıklarından sorulmazsınız. (62)"

Kilise babalarının kadını pis saymalarından ötürü altıncı yüzyılda toplanan bir kurul, kadınların çıplak elle İsa'yı tutmasını yasak etmelerine (63) karşı, Kur'an Erkek veya kadın olan her kim inanarak güzel işler yaparsa, işte öyle kimseler cennete girerler ve zerre kadar haksızlığa uğratılmazlar .(64)" buyurarak hem iman etmeye, hem iyi işler yapmaya, hem de netice olarak cennete girmeye yetkili ve kabiliyetli olduğuna, erkekten bir farkı olmadığına işaret etmiştir.

62 - el Bakara : (2)/134,141.

63 - Russell, a.g.e., s.48.

64 - en Nisa : (4)/124 ; Ayrıca Bak., Al-i İmran : (3)/185. ; en Nahl : (16)/97. ; el Gâfir :(40)/40.

IV - KIZ ÇOCUKLARINA HAYAT HAKKI VERİLMESİ

İslâmiyet gelmeden önce Araplar kız çocuklarını diri diri toprağa gömüyorlardı. Kendilerine göre toprağa gömmelerinin çeşitli nedenleri vardı. Birinci neden, malî-ekonomik idi. Çünkü fakirlikten ötürü aile fertlerinin az olması isteniyordu, ve erkek çocuklar büyüdükten sonra aile bütçesine katkıda bulunurlar ümidiyle yetiştiriliyorlardı. Fakat kız çocuklar büyüdükten sonra evlenecekleri için daha küçük yaşta iken öldürülüyorlardı. İkinci neden ise, genel kargaşa ile kabileler arasındaki sürekli savaş idi. Erkek çocuklara, büyüdülerinde savaş zamanlarında yararlı olmalarından ötürü önem gösteriliyordu. Oysa kız çocukları savaş zamanlarında bir işe yaramadıkları gibi, ayrıca korunmalarında da gerekiyordu işte bu nedenlerden dolayı kız çocuklarını daha küçükken öldürüyorlardı. Üçüncüsü Arap kabileleri birbirlerine hiç haber vermeden savaş açarlar ve esir aldıkları kızları ya pazarda satarlar, ya da kendileri cariye olarak kullanırlardı. İşte tüm bu nedenlerden ötürü nadir de olsa, Arapların kadının doğumundan önce bir çukur kazdıkları ve doğan çocuk kız olursa onu çukura atarak diri diri gömdükleri rivayet olunur. (64) ki, K.Kerim şiddetle kınmaktadır: "Ve sorulduğu zaman o diri diri toprağa gömülen kıza,":

"Hangi günah(1) yüzünden öldürüldü?"(65)

Böylece diri diri gömülen kız çocuğu, hangi suçtan dolayı öldürüldüğünü soracaktır. Bu şekilde onu öldürenler tehdit edilmektedir. Mazlum sorguya çekildiği

64 - el - Mevdûdi, a.g.e., C.7 , s.48.

65 - et - Tekvir : (81)/ 8-9.

takdirde, zalimin durumu ne olacaktır? Ali İbn Ebu Talha, İbn Abbas'tan nakleder ki; o, diri diri gömülen kız çocuğu sorduğunda, diye mana vermiştir. Ebu Duha'da böyle der. Yani diri diri gömülen kız çocuğu kanını talep ettiğinde ... Katade ve Süddi'den de benzer bir rivayet nakledilmiştir (66).

Nitekim bir başka ayet-i kerîme de de : "Bilgisizlik yüzünden beyinsizce, çocuklarını öldürenler ve Allah'ın kendilerine verdiği rızkı, Allah'a iftira ederek haram kılanlar muhakkak ki ziyana uğradılar, yola gelici değildir. (67)" buyurularak, kız çocuklarını öldürenler tehdit edilmektedir.

"Onlardan birine dişi (çocuğu olduğu) müjdelendiği zaman içi öfkeyle dolarak yüzü kapkara kesilir."

"Kendisine verilen müjdenin kötülüğünden dolayı kavminden gizlenir. (Şimdi ne yapsın) onu, hakaretle tutsun mu yoksa onu toprağa mı gömsün ' Bak ne kötü hüküm veriyorlar, (68)" buyurularak onların cehalet, küstahlık ve akılsızlıkta ne kadar aşırı gittikleri gözler önüne seriliyor.

"Fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Onları da sizi de biz besliyoruz. Onları öldürmek büyük günahdır. (69)" Demek ki onları ekonomik nedenlerden ötürü öldürmek büyük bir aptallıktır. Çünkü sizin de, onların da rızkınızı gönderen Yüce Allahdır.

" Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. (O) dilediğini yaratır. Dilediğine dişiler bahşeder; dilediğine de erkekler bahşeder.

66- İsmail b. Kesir, Tefsîru'l-Kurâni'l-Azim, (Beirut, 1969), C. IV., s. 477.

67- el-En'am : (6) / 140.

68- en-Nahl : (16) / 59-59.

69- el-İsra : (17) / 31.

"Yahut onları çift yapar: Hem dişi hem erkek(verir). Dilediğini de kısır yapar. O (her şeyi) bilendir, (her şeye) gücü yetendir. (70)" Ve aynı zamanda her şeyin sahibi O, dişi de yaratan O, erkeği de yaratan O, dur. İstedikine dişi verir, istedikine erkek verir. Her istediğini yapacak kadar güçlü olduğu gibi, yaptığı her işte bir hikmet, bir incelik söz konusudur. O halde O'nun verdiğine razı olmamak, o hikmete karşı gelmektir, büyük günahtır.

V- K. KERİMDE KADIN VE ERKEĞE EŞİTLİĞİ

İslâm'a gelinceye kadar kadın her toplumda horlanmıştı. İşte İslâm, doğmasından utanç duyulan kadını horlandığı mevkiiden alıp yükseltmiş, erkeğide dekibir ve gururundan aşağı indirmiş, iki cinsi Allaha kulluk mertebesinde eşit saymıştır. Birçok ayetlerde erkek ve kadına birlikte hitap edilmektedir. K.Kerim kadın ve erkeğin birbirlerini tamamladıklarını, birisi olmadığı takdirde diğerinin de olamayacağını, insanlık bakımından aralarında bir fark bulunmadığını ifade eder.

" Ey insanlar biz sizi bir erkek ve bir kadından yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Allah yanında en üstün olanınız (Allah'ın buyurukları dışına çıkmaktan) en çok sakınmanızdır. Allah bilendir, haber alandır (71),

" Ey insanlar sizi bir tek nefisten yaratan ondan eşini var eden....(72) "

" Odur ki sizi bir tek nefisten yarattı, gönlü ısınsın diye ondan eşini var etti.(73)" ayetinin de kadının, erkeğin kendisinden yaratıldığı ve kendisi gibi olduğu ve ancak onunla huzur bulacağı, rahat edeceği anlatılmaktadır.

Yüce Allah ilk insan Hz. Adem'e hitap ederken aynı anda Havva'yada aynı tarzda hitap etmiş, her ikisi birden günah işlemişler, her ikisi birden tövbe etmişlerdir (74). Kıyamet gününde de herkes kendi yaptığından sorumlu olacaktır.

71- el- Hucurât : (49) / 13.

72- en- Nisa : (4) / 1.

73- el- A'raf : (7) / 189.

74- Bkz." Kur'an'a Göre Kadının Masumluluğu,, konusu s.28

Kadın-erkek, fakir-zengin, siyah - bayaz her ferdi istisnası olmadan göklerde ve yerdeki herkes kıyamet gününde Allah'ın huzuruna tek başına ve mutlak bir kul olarak gelecektir (75).

İşte, dünyada, kadının ruhu var mıdır, yok mudur diye tartışılırken islâm, kadını erkeğin parçası sayıyor ve ona erkek gibi sorumluluk veriyor, insanlık bakımından tamamen erkeğe eşit yapıyor (76).

" Rableri onlara karşılık verdi : Ben sizden erkek kadın hiçbir çalışanın işini zâyi etmeyeceğim. Hep birbirinizdensiniz. Göç edenler, yurtlarından çıkarılanlar, yolunda işkence edilenler, vuruşanlar ve öldürülenler. Elbette onların kötülüklerini örteceğim ve onları, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokacağım. (Yaptıklarına) Allah katında bir karşılık olarak (onlara bu nimetleri vereceğim.) Karşılıkların en güzeli Allah katındadır (77)."

"Müslüman erkekler ve müslüman kadınlar, mümin erkekler ve mümin kadınlar, taate devam eden erkekler ve tâate devam eden kadınlar, doğru erkekler ve doğru kadınlar, sabreden erkekler ve sabreden kadınlar, (gönülden Allah'a) saygılı erkekler ve (gönülden Allah'a saygılı kadınlar, sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, ırzlarını koruyan erkekler ve (ırzlarını) koruyan kadınlar, Allah zikreden erkekler ve Allah'ı zikreden kadınlar, (işte) Allah bunlar için bağış ve büyük bir mükafat hazırlamıştır. (78)"

75- el- Meryem : (19) / 93-94-95.

76- Süleyman Ateş, İslam'a İtirazlar ve Kur'an'ı Kerim'den Cevaplar, (Ankara 1966) s.444.

77- Al-i İmran : (3) / 195.

78- el- Ahzâb : (33) / 35.

" Erkek ve kadından her kim inanmış olarak bir iş yaparsa onu (dünyada) hoş bir hayatla yaşatırız (daima huzur içinde bulunur, halinden memnun olur, ahirette ise) onların ücretini yaptıklarının en güzeli ile veririz. (79)"

"İnanan erkekler ve inanan kadınlar birbirinin velisidirler. İyiliği emrederler kötülükten men ederler, namazı kılaflar, zekatı verirler. Allah ve elçisine itaat ederler. İşte onlara Allah rahmet edecektir. Allah daima üstündür, hüküm ve hikmet sahibidir.(80)"

"Allah inanan erkeklere ve inanan kadınlara, altlarından ırmaklar akan içinde ebedi kalacakları, cennetler ve cennetlerinden güzel meskenler va'detmiştir. Allah'ın onlardan razı olması ise daha büyüktür. İşte büyük kurtuluş budur. (81)"

Görüldüğü gibi inanan erkek olsun kadın olsun aralarında fark gözetilmeden mükâfâta layık görülmektedir. Buna mukâbil inanmayan, ihânet eden, Allah'a ortak koşan, gerçekte inanmadığı halde dıştan mümin görünen, yeryüzünde fesat çıkaran kadında erkek gibi ebedî azâba maruz kalacaktır.

" Allah münâfık erkek ve kadınlara, Allah'a ortak koşan kadın ve erkeklere azâb edecektir. Allah, inanan erkek ve kadınların tövbelerini kabul edecektir. Allah bağışlar ve merhamet eder. (82)"

" Münâfık erkekler ve münâfık kadınlar birbirlerindedir. Kötülüğü emreder iyilikten men eder, ve elle-

-
79- en- Nahl	: (16) /97.
80- et- Tevbe	: (9) / 71.
81- et- Tevbe	: (9) / 72.
82- el- Ahzâb	: (33)/ 73.

rini sıkı tutarlar, Allah'ı unuturlar. O da onları unuttu. Münafıklar, işte yoldan çıkanlar onlardır. (83)"

"Allah münâfık erkeklere ve münâfık kadınlara ve kâfirlere cehennem ateşini vadetmiştir. Onlar orada ebedî kalacaklardır. O onlara yeter. Allah onları lanetlemiştir. Onlar için sürekli bir azab vardır. (84)"

Eğer kadın iman etmemiş biri ise kocası peygamber de olsa ona fayda sağlayamaz. Nitekim Hz. Nuh ve Lut'un (AS) hanımları onlara inanmamış ve ihânet etmişti. Bunun sonucu olarak iki peygamber Allah'tan gelen azâbı onlardan savamamışlardı. O iki kadına, cehenneme girenlerle beraber sizde girin dendi (85).

Buna mukâbil olarak eğer kadın inanmışsa; kocası ne kadar kötü olursa olsun, hanımına zarar vermeyecektir. "Allah, inananlara firavunun karısını misâl gösterir: O: "Rabbim; katında bana cennette bir ev yap, beni Firavundan ve onun işlediklerinden kurtar, beni zâlim milletten kurtar demişti..(86)"

Kur'anda Nisa (=Kadınlar) adında uzun bir süre bulunduğu gibi, Hz. İsa'nın annesi Meryem'in adını taşıyan bir müstakil sürede bulunmaktadır. Hz. İsa ve Mûsa (AS) nın annelerine çok güzel hitaplarda bulunmaktadır. Her iki anneye de "vahy" yapıldığı dikkatleri çekmektedir.

" Mûsa'nın annesine : "Onu emzir, sana, ona ait bir tehlike gelince, kendisini denize bırak, boğulacağından korkma, ayrıldığında kederlenme, çünkü onu biz yine sana döndüreceğiz. Hem onu peygamberlerden biri de ya-

83- et- Tevbe : (9) / 67.

84- et- Tevbe : (9) / 68.

85- et- Tahrîm : (66)/ 10.

86- et- Tahrîm : (66)/ 11.

pacağız," diye vahyettik... (87)"

"Hani Melekler Ey Meryem, şüphesiz ki Allah sana seçkin bir hususiyet verdi. Seni tertemiz büyüttü. Seni alemlerin kadınları üzerine mümtaz kıldı, demişti. (88)"

Erkeklere farz olan şeyler kadınlara da farz, erkeklere yasak olan şeyler kadınlara da yasaktır. Dinin en önemli buyuruklarından olan iyiliği emir, kötülükten men görevi bile, hem erkeklere, hem kadınlara verilmiştir.

" Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmet oldunuz. İyiliği emreder, kötülükten men edersiniz, ve iyiliği emredersiniz. (89)" buyurulmaktadır ki ayetteki;

"Ümmet" deyimi içersine kadınlarda dahildir, Bu husus daha açık olarak şöyle ifade edilmiştir. "İnanan erkek ve kadınlar, birbirlerinin velisidirler. İyiliği emrederler, kötülükten men ederler, namaz kılarlar, zekatı verirler, Allah'a ve Resûlune itaat ederler. İşte onlara Allah rahmet edecektir. Allah daima üstündür, hikmet sahibidir (90)."

İyiliği emir, kötülükten men bir öğreticiliktir. Demek ki Allah kadına öğreticilik görevini de vermiştir. Nitekim Peygamber (SAV)in hanımları, Onun hadislerini ve dini hükümleri ashaba anlatarak öğretmenlik görevi yapmışlardır (91).

Ölen akrabaların geriye bıraktıkları mirasta hem kadına hem de erkeğe pay verilmektedir (92).

87- el- Kasas : (28) / 7.

88- Al-i Imran : (3) / 42.

89- Al-i Imran : (3) / 110.

90- et- Tevbe : (9) / 71.

91- Ateş., a.g.e., s. 446.

92- Bkz." Kadının Miras Hakkı,"konusu s.152

Yüce Allah hem kadının hem de erkeğin çalışması-
ninkazancının kendilerine ait olduğunu bildirmiştir(93).

İlim öğrenme hususunda her ikiside eşit hakka
sahiptir (94).

Kadın toplumsal görevleri içindedede bulunmuş, Pey-
gamber zamanında cephe gerisinde hizmet etmek üzere sa-
vaşlarda da katılmışlardır. İlk İslam doktorunun savaş
yaralılarını tedâvi eden Rübey' adlı sahabiye olduğunu
hatırlamak, islamın kadına verdiği ehemmiyetin daha iyi
anlaşılmasını sağlar (95).

Peygamber (SAV) ın erkeklerden ayrı olarak kadın -
lardanda biat almıştır (96).

Kadın dünyada ceza gerektiren bir suç işlemişse
aynı erkek gibi oda suçlu kabul edilip cezası verilir.

"Zina eden kadın ve zina eden erkeğin her biri-
ne yüzer değnek vurun .(97)"

"Erkek ve kadın hırsızın, yaptıklarından ötürü
Allah tarafından ibret verici ceza olarak ellerini ke-
sin.Allah güçlüdür, hakimdir. (98)"

Hasılı K.Kerimde kadın, erkeğe denk gösterilmiş
ve erkeğin sorumlu olduğu kadar kadına da sorumluluk
verilmiş, erkek gibi mükâfata ve cezaya layık görülmüştür.

VI- KADIN-ERKEK BEDENSEL FARKLARI : Kadına ait hu-
kuk ve sosyal görevlere sözü nakletmezden önce, doktor-
ların söyledikleri bedensel farkları, aşağıdaki gibi ö-
zetle zikretmek uygun olur :

1- Kadının kemikleri, erkek kemiklerinden daha
kısa, daha ince ve daha hafiftir. Bundan dolayı kadı -

93- Bkz. " Kadının Çalışma Hakkı"konusu s.180.

94- Bkz. " Kadının Öğrenim Hakkı"konusu s.167.

95- el - Buhârî, K. el - cihad ve's - Siyer, bab:68.

96- el- Buharî, K.Ahkâm, bab: 49.

97- en-Nur : (24) / 2.

98- el- Maide : (5) / 38.

nın tartısı erkekten daha az, hareketi daha çabuk, boyu kısa, daha incedir. Kadın iskeletinin, toplam cismin ağırlığına oranı 7,5/200 iken erkekte bu oran 10,5/200 dür ki bu da kadın kemiğinin hafifliğinden ileri gelir.

2- Kadın adaleleri, erkeğin adalelerinden daha narin ve daha az hacimlidir. Bundan dolayı hareketi daha seri ve ellerini, ayaklarını, parmaklarını ve diğer bedeni parçalarını daha kolaylıkla kullanır. Kadının adaleleri erkeğin adaleleri kadar büyüyemez ve erkek adalelerinden 1/3 oranında dayanıklılığı eksiktir.

3-Kadının boyu, erkek boyundan 8,10/12 oranında daha kısa olup yeni doğan erkek çocuk, kız çocuktan daha uzun ve yaklaşık olarak 350 gram kadar daha ağırdır. Yaşlı erkek de ağırlığı 47 kg iken kadının ağırlığı ortalama olarak 42 kg. dir (99),

4-Erkekte alyuvar sayısı 5.200.000±300.000 kadında alyuvar sayısı 4.700.000± 300.000 dir. Hematokrit (kanın % alyuvar değeri %40-45) ve hücrenin hemoğlobin değeri normal olduğu zaman, erkekte, kanda % 16 gr. kadında ise ortalama % 14 gr. hemoglobinin bulunur. Böylece erkekte 100 ml kanda 20 ml, Kadında 19 ml. oksijen taşınabilir (100).

5-Kadının göğsü erkeğin göğsünden daha küçüktür. Ciğerleride öyle. Erkeğin ciğerleri 3,5 litre olabilecek hacimde olduğu halde kadının ciğerleri yalnız 3 litre alabilir. Bundan dolayı kadının nefesi, erkeğinkinden daha sık ve daha kısa olduğu gibi erkeğin bir saat içinde yaktığı hava miktarı da kadının yaktıklarınının takriben iki mislidir. Bu sebeple kadının ısı derecesi, erkeğin-

99- Çavuş, a.g.ē., s. 158 vd.

100-İ.Veli Odan, Anatomi Ders Kitabı, (Ankara, 1986)

C.I., s. 322.

kinden daha azdır.

6-Kadının kalbi erkeğin kalbinden daha az hacimli olduğu gibi ağırlığı da daha azdır. İkisinin ağırlık bakımından farkı 255/31 oranındadır. Normal kadın kalbi 240 gram kadardır. Erkeğin kalbi ise ortalama 300 gram gelir. İkisinin nabızlarındaki fark da kadın kalbinin daha küçük olmasındandır. Erkekke on vuruşa karşılık kadında 12-14 vuruş olur.

7-Erkeğe oranla kadında yağ müthiş bir surette artar. Hattâ anatomi ile meşgul olanlar en zayıf kadının cisminde akılları hayrette bırakacak derecede yağ bulmuşlardır. Bundan dolayı kadının cismi, erkek gibi ısınısını çabucak kaybedemez. Isısının kolaylıkla eksilmesine yağın çokluğu engel olur.

8-Erkek midesi, kadın midesinden daha kuvvetlidir. Bundan dolayı kadın tatlıya, nişastalı maddelere, sebzeyle-kolaylıkla sindirildikleri için-erkekten çok eğilimlidir.

9-İdrar maddesi erkekte 28,8/19,1 oranında fazladır.

10-Kadının kafası erkeğinkinden hacmen daha küçüktür (101),

11-Beyin erkekte ortalama 1375gr kadında ise 1245 gr.dır (102),

12-Kadınlarda koklama duyusu, erkektekinden daha zayıftır. İşte bu nedenle kadın, güzel kokuya daha düşkün olup israf derecesinde kullanmaktadır.

13-Tad alma duyusu kadında erkekten daha zayıftır. Bunun için fabrikalarda ticaret yerlerinde estimatörler (takdir edenler, değer biçenler) yalnız erkeklerden seçilir. Zira erkekler, tad alma duyularındaki in-

101- Çavuş, a.g.e., s. 159 vd.

102- Odan, a.g.e., C.I., s. 323.

celik sayesinde tadilacak şeyler arasında kadınların idrak edemeyeceği ince farkları idrak ederler.

14-Kadının tabanı, erkeğin tabanından daha geniştir.

Biyoloji, özellikle insan biyolojisinin büyük araştırmacıları gözünde kadının yeri işte budur. İslâm dinindeki yerine gelince erkeği ne ile yükümlü tutmuşsa kadını da onunla yükümlü tutan, emirde, nehiyde, uyar-mada, müjdelemede erkeğe ne ile hitabetmişse kadına da onunla hitabeyliyen, her iki sınıfı-pek az hükümler müstesna olmak üzere-biribirinden (ayırdetmeyen) kanun varsa İslâm şeriatı kanunudur (103).

I.

BÖLÜM

KADIN VE AİLE

I- E V L E N M E

A- EVLENME GEREĞİ :

"O'nun âyetlerinden biri de, size, kendi nefislerinizden, kendileriyle sükûn bulacağınız eşler yaratması ve aranıza sevgi ve merhamet koymasındır. Şüphesiz bunda, düşünülen bir toplum için ibretler vardır. (1)"

Yani, bu düzen şans eseri meydana gelmemiştir, Bilakis Yaratacı; bu düzeni, kadının ve erkeğin birbirinin doğal ihtiyaçlarını karşılamalarını ve her ikisini birbirinde huzur ve sükûnet bulmaları amacıyla kurmuştur. Bu, Yaratacının; bir taraftan insan neslinin devâmını sağlamak, diğer taraftan da bir insan medeniyeti meydana getirmek için araç olarak seçtiği mükemmel bir düzendir. Eğer iki çift değişik bir dizayn ve şekillerde yaratılmış ve her ikisine de birlikte olduklarında duydukları âhenk ve huzur duygusu yerleştirilmemiş olsaydı, insan nesli koyunlar ve keçiler gibi üreyebilirdi. Fakat bir medeniyetin doğması ihtimâli sıfır olurdu. Hayvan türlerinin hepsinin aksine bir insan medeniyetinin ortaya çıkmasını sağlayan asıl özellik, hikmet Sahibi Yaratacı'nın her iki cinse, birbirlerine karşı bir arada olmadıklarında tatmin edemeyecekleri bir sevgi, istek ve arzu yerleştirilmesidir. Bu huzur ve sükûnet arzusu, onları birlikte bir yuva kurmaya zorlamıştır.

Âyetle " Sevgi" ile kadın ve erkek arasındaki cazibenin itici gücü olan ve onları birbirlerine bağlı kı-

lan cinsel sevgi kastedilmektedir." Merhamet " ile, evlilik hayâtında yavaş yavaş gelişen karı-kocanın birbirlerine karşı nâzik hoşgörülü ve düşkün olmalarını sağlayan duygusal ilişkidir. Öyle ki, yaşlılık döneminde cinsel sevgi asgariye düşer ve iki eş birbirlerine gençliklerinde olduğundan daha bağlı olabilirler. Yaratıcının insanın içine yerleştirdiği bu iki olumlu güç, insanda var olan doğal arzuyu destekler niteliktedir. Bu istek ve arzu sâdece huzur ve tatmin arar ve kadınıla erkeği bir araya getirir. Bundan sonra bu iki güç (sevgi ve merhamet) ortaya çıkar ve birbirlerinden ayrı ortamlarda yetişmiş olan iki yabancıyı o denli birbirlerine bağlar ki, bu ikisi hayatın bir çok zorluklarına rağmen yaşamaya devam ederler (2).

Milletler kendi varlık ve birliklerini devam ettirmek için gençleri evlenmeye sevk etme yolunda çareler aramışlardır. Roma İmparatorluğunda bakârlık ve serbest sefânet hayatı fazla yayıldığından âile müessesesi sarsılmıştı. Bu sebeple İmparator Augustus'ün çıkardığı kanunlara göre herkes kendi derecesine göre evlenmeye, evlenmiş olan herkes çocuk yapmaya mecburdu. Bu emirlere göre hareket etmeyenler ciddi ve ağır neticeler karşısında kalıyorlardı (3).

İnsanların yapısında kadınlara ve çocuklara karşı aşırı sevgi göstermeleri, Allah'ın insanın yapısına koy-

2-el- Mevdûf, a.g.e., C.IV.261 vd.

3-Richard Hanig, Roma Hukuku, (İst.1938),s.169.

muş olduğu bir özelliktir (4). İşte bu özellik dolayısıyla her insanda cinsi tatmin ihtiyacı vardır. Bu, meşrû yoldan, yani evlenme ile giderilmezse gayr-ı meşrûa atlar. Onanizm (el ile tatmin), homoseksüelizm, sevicilik (=kadının kadınla tatmini), sıb yancılık, hayvanlarla münasebet ... Bu tür cinsî sapıklıkların sebebi evlenmemektedir. Evlenmemek ve başka bir şekilde cinsî ihtiyacı tatmin etmemek de insan bünyesi ve insan ruhu için zararlı ve tehlikeli bir şeydir, ki bu nedenle K.Kerim'de evlenmenin emredildiğini görürüz" İçinizden bekârlar ve kölelerinizden ,cariyelerinizden salih olanları evlendirin. Eğer fakir iseler Allah onları fazlasıyla zengin yapar. Allah'ın (lüt-fu) boldur. (O herşeyi)hakkıyla bilendir (5).

Zâhirîler âyetteki "evlendirin" emrinin, evlenmeyi farz kıldığı görüşündedirler. Şâfiîler, evliliğin yemek, içmek, bir ihtiyaç gidermek ve tat almak gibi bir şey olması nedeniyle mübah olduğunu söylerler (6).

Hanefî, Malikî ve Hanbelîlere göre evlenmek müstehaptır. Buna efendilerin köle ve cariyelerini evlendirmeye zorlayamayacakları da delâlet eder. Zira âyet, bekârlarla birlikte, köle ve cariyelerden sâlih olanla-

4-Al-i İnan : (3)/14 .

5-en-Nur :(24)/32 .

6-Muhammed Ali es-Sabûnî, Revaiu'l-Beyan Tefsîr-u Âyâti'l-Ahkum, Mine'l- Kur'an, (Beirut-1980), C. II, s.185 .

rınında evlendirilmesini emretmektedir. Buda gösteriyor ki, evlenmek veya evlendirmek, ister hür, ister köle olsun müstehaptır (7) ki, genel olarak Resulullah (SAV) ın "Kim benim fıtratımı severse benim sünnetimi işlesin, nikâhda benim sünnetimdir. (8)" hadisi ile "Benim sünnetimden yüz çeviren benden değildir. (9)" hadisine dayanarak hüküm verilmiştir. Yine Cassas'ın dediği gibi, eğer evlilik farz olsaydı Resulullah (SAV) dan ve seleften yaygın ve meşhur rivâyetler gelirdi (10).

Âyetteki " evlendiriniz" emrinden maksat Zahirîlerin anladığı gibi yalnız nikâh akdini yapmak değil, akde götürecekt imkânları hazırlamaktır. Yani evlenenlere yardım etmek ve evliliği kolaylaştırmaktır. Bu, âyetin devamından anlaşıldığı gibi Resulullah (SAV) ın " Size, huyunu ve dinini beğendiğiniz biri geldiği zaman onu evlendirin. Yoksa yeryüzünde fitne ve fesad çoğalır" hadisi de (11) buna delalet etmektedir... (12). Demekki âyette tüm

7-Ahmed b. Ali el-Cassas, Ahkâmü'l-Kur'an, (Beirut-1985), C.V.s.178.

8-el-Buhâri, K.en-Nukâh, bab:1, el-Müslim, K.en-Nikah, bab:5.

9-el-Buhâri, K.en-Nikâh bab:1, el-Müslim, K.en-Nikah bab :5, Ahmed b.Şuayb en-Nesâî, es-Sünen, (İstanbul 1981), K.En-Nikah, bab:4, Ebu Muhammed Abdullah b.Abdurrahman b.el-Fadled-Darimî, es-Sünen, (İstanbul, 1981), K.en-Nikah. bab:3, Ahmed b.Hanbel, el-Müsmâ, (İstanbul, 1981), C.II., s.158.

10-el-Cassas, a.g.e., C.V s.178.

11-Muhammed b. İsa, et-Tirmizî, es-Sünen, (İstanbul, 1981) K.en-Nikah, bab:3, İbni Mace, K.en-Nikah, bab: 46.

12-es-Sabûnî, a.g.e., C.II., s.185.

ünmete hitap edilmektedir ki Kurtubi'de bunu tercih etmiştir (13).

Netice olarak şunu diyebiliriz kimkâh'da asılan, zinaya düşmekten ve sabredememekten korkan birisi için evlenmek farzdır. Sabredebilen ve zinaya düşme korkusundan emin olan kimse için ise müstehaptır. Evlenmeye gücü yeten ve evlenmeyi arzu edenler içinde aynı şekilde müstehaptır. Nitekim Hanefi , Mali - ki, şafii ve Hanbelî mezheplerinin genel görüşü de bu doğrultudadır (14).

3- EŞLERİN BİRBİRLERİNİ GÖRMELERİ: Evleneceklerin birbirlerini görmeleri ve beğenmeleri, ilerde bazı problemlerin çıkmaması bakımından, önemlidir. Bu sebeple İslâm, evlenecek kızın kendi yakın akrabalarından en az birisi ile beraber, onu isteyen erkeğe görünmesine izin vermiştir.

Mugire b. Şu'be evlenmek üzere bir kadına tâlib olmuş, Hz. Peygamber de, ona, kadını görüp görmediğini sormuştur. "Görmedim" deyince: " Ona bak, çünkü bu ilerde birbirinizi sevmeniz için -en uygun davranıştır(15)." buyurmuştur.

Bundan ileri bir görüşme ve beraber yaşama, kız aleyhine bazı nêticeler doğurabileceği ve buna zaruret de bulunmadığı için islâmda nikahsızların yalnız kalıp

13-Muhammed b.Ahmed el-Kurtubî, el Cami li Ahkami 'l-Kur'an, (Beyrut, 1985) C.×II., s.239.

14 -Abdurrahman Cezîri, Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhı, Çev.(İstanbul, 1989), C.V., s.2046.

15 -en- Nesâf, K. en- Nikah, bab: 17.

görüşmelerine veya bir müddet beraber yaşamalarına ce-
vaz verilmemiştir (17).

C - EŞLER ARASINDA DENKLİK(KEFAET): Eski hu-
kuklarda evlenerek çiftler arasında sınıf farkının bu-
lunmamasına dikkat edilirdi. Kadim Brehmen hukukunda, ön-
celeri bir erkek kendinden üstün sınıftan bir kadın ile
evlenebildiği halde, sonraları muhtelif kastlardan olan
şahıslar arasından evlenme örfen reddedilmiştir (18). Ro-
ma hukukunda kanuni evlenme ancak Roma vatandaşı bir er-
kekle Roma vatandaşı bir kadın arasında yapılabilirdi.
Taraflardan biri herhangi bir şekilde Roma vatandaşlığı-
nı kaybederse evlenme bozulurdu (19).

Mezhepler, evlenerek çiftler arasında dindarlık ba-
kımından eşitlik bulunmasının şart olduğunda birleşmiş-
lerdir. Bunun dışında Hanefi'ler erkeğin soy bakımın-
dan kadından üstün olmasını şart koşmuşlardır. Şöyle ki:
Kureyşliler kendi aralarında, geri kalan araplar kendi
aralarında, arapların dışındaki, insanlar da aralarında
denktirler, evlenebilirler. Ayrıca, erkeğin, kadının meh-
rini verebilmesi ve onun altı aylık veya bir yıllık
nafakasını bulundurabilmesidir. Evlenmede denk-
likten maksad, evlenecek çiftler arasında içtimâî durumu
ve iktisadî seviye bakımından yakınlık ve denklik bu-

17-Hayreddin Karaman, Mukayeseli İslam Hukuku, (İs-
tanbul 1987), C.I, s.238.

18-Mahmud Esad b. Emin Seydişehri, Tarihi İlmi Hu-
kuk, (İstanbul 1331), s. 139.

19-Honig, a.g.e., s.163.

lunmasıdır. Bu denkliğin hem çiftler hemde hısımlar arasında saadet, huzur ve sevgiye vesile olacağı düşünölmüştür (20).

Eski hukuklarda evlenecek çiftler arasında sınıf farkının bulunmamasına dikkat edilirdi. Kadim Brehmen hukukunda önceleri, bir erkek kendinden aşağı sınıftan bir kadın ile evlenebildiği halde, sonraları muhtelif kastlardan olan şahıslar arasındaki evlenme örfen reddedilmiştir (21).

Roma hukukunda kanuni evlenme, ancak Roma vatandaşları bir erkekle, Roma vatandaşları bir kadın arasında yapılabilirirdi. Taraflardan biri herhangi bir şekilde Roma vatandaşlığını kaybederse evlenme bozulurdu (22).

Kuzey Amerika'daki Birleşik Devletlerin bir çoğunda beyazlar zencilerle, melezlerle, moğollarla, kırmızı derililerle, ve bunların üçüncü dereceye kadar füriyle evlenemezler. Almanya'da da 15 Eylül 1935 tarihli kânuna göre Alman kadınından olan vatandaşlar, yabancı ırka mensup şahıslarla evlenemezler (23).

Evlilikte denkliğin gözetilmesine dair Kur'an'da bir ayet yoktur. Peygamberimiz (SAV) in hadisleri arasın-

20-Karaman, a.g.e., C.I.S. 253.

21-Seydişehir, a.g.e., s.139.

22-Honig, a.g.e., s.163.

23-Karaman a.g.e., C.I., s. 255.

da'da denkliğin zaruri olduğunu ifade eden güvenilir bir hadis mevcut değildir. Bu mevzuda ileri sürülen en sağlam hadislerin başlıcaları:

a) el-Beyhaki'nin Sünen'inde rivayet ettiği şu hadistir: Rasulullah (SAV), Hz. Ali'ye hitaben şöyle buyurmuştur: " Üç şeyi geçiktirme. Vakti gelince namazı, hazır olunca cenazeyi ve dengini bulunca kızı"

b) Hz. Peygamber, köleyken hürriyetine kavuşturulan Hacamatçı Ebu Hind'e başından kan aldırdıktan sonra şöyle buyurmuştur: " Ebu Hind'e kız verip kızını alınız. Çünkü tedavide kullandığınız şeylerin bir faydası varsa o da hacamatta(kanaldırmada) dır (24), buyurmuştur (25).

Evliliğin geçerli olmasında denkliğin şart olup olmayışı müçtehidler arasında ihtilaf konusu olmuştur. Sevri" İnsanlar tarak dişleri gibi eşittir, Arabın, yabancıya üstünlüğü yoktur, üstünlük ancak dindardır. (26)"hadisi ile bu hadisi destekleyen Allah katında en üstünüz en dindar olanınızdır (27)" ayeti kerimesini delil göstererek evlilikte asaletin şart olmadığını ileri sürmüştür. Serahsiye göre, kendisi Arap olduğu halde, Arap olmayanları kendisine eşit görerek adeta tevâzû göstermiştir. Ancak Serahsînin de kaydettiği gibi, Rasulullah (SAV) ın birçok uygulamaları da bunu destekler mahiyettedir. Meselâ Bilal-i Habeşi Araplar-

24-Ebu Davud, K. en-Nikah, bab: 26.

25-Karaman, a.g.e. C.I.s. 253.

26-Ahmed, el-Müsne'd, C.I., s.411 .

27-el- Hucurat:(49)/13 .

dan evlenmiş, Selman-ı Farisi, Hz.Ömer'in kızını almıştır (28).

Fakihlerin çoğu denkliğin şart olduğu görüşünde olup, ölçüsünde farklı düşünceler ileri sürmüşlerdir (29).Ebu Hanife bu konuda,denkliğin altı hususta aranacağını söylemiştir ki bunlar, soy, ailenin islama giriş tarihi, Hürriyet, zenginlik, dindarlık, meslek konularıdır (30).

Malikiler denkliğin, erkeğin dindarlığı ve sağlık bakımından ayıp ve kusuru olmaması konularında aranacağını söylemişler. Şafiiler, nesep, din, hürriyet ve sanat yönünden,Hanbeliler ise bunlara zenginliği eklemişlerdir. (31).

Görüldüğü gibi fakihler denkliğe değişik ölçüler getirmişlerdir ki, dindarlık ve iyi ahlâk dışındaki denklik ölçüleri müçtehidlerin yaşadıkları asırların telakkilerine bağlıdır. Çeşitli asırlar ve cemiyetlere göre değişebilir (32).

Başta da belirttiğimiz gibi bu konuda kesin âyet ve hadis olmadığı için direkt bir sonuca varmak imkânı

28-Muhammed b. Ebi Sehl,el-Mebsût,(Beyrut-1978) C. V.s. 22 vd.

29-Karaman,a.g.e., C.I. s.254.

30-Muhammed b.Abdulvahid b.el- Hûmam,Şerhu Fethi'l-Kadir,(Mısır, 1970),C.III,s.291 vd.

31-Ceziri,a.g.e., C.V,s. 2115.

32-Karaman,a.g.e., C.I.,s. 254.

olmuyor, ancak mademki insanlar tarak dişleri gibi eşit, madem ki üstünlük ancak dindarlıktandır. O halde bundan ötesinde ki hususları kabul edip etmemek kadını ve velisini ilgilendiren bir husustur. Çünkü denklik erkekte aranır kadında değildir. Yani denklik arama hakkı kadının ve velisininindir... Onlar onayladıktan sonra nikâh sahihtir (33).

D- EVLENMEDE HÜRRİYET : Evlenmede kadın ve erkeğin herbiri eşini seçmede serbestmidir? hususu alimler arasında ihtilaf konusu olmuştur. Konumuz nedeniyle burada sadece kadının eşini seçmesi meselesi ile ilgili hükümlere değineceğiz.

İmam-Malik ve Şafiî, kadınların kendi basına nikâh akdi yapamayacağını söyler (34). Yaptığı takdirde nikâh geçerli değildir. Zira:

1- "...İçinizden bekârları... evlendirin (35)" ve "Müşrik erkeklere de onlar iman edinceye kadar (Mü'min kadınları) nikâhlamayın (36)" ayeti kerimelerinde Yüce Allah, kadınlara değil, erkeklere hitap etmiştir. Bu kitap evlilik hususunda Yetkinin erkeklere verildiğini gösterir

2-Evlilik akdi önemli bir akiddir. Kadınlar zahire kapılıp duygularıyla hareket edebilirler. Neticede denklere olmayan kimselerle evlenerek, hem kendileri telâfisi güç zararlara uğrar, hem de velilerini zarara sokarlar.

33-İbn el-Hûmam, a.g.e., C.III., s.258.

34-İbn el-Hûmam, a.g.e., C.III., s.258.

35-en-Nur: (24)/32.

36-el-Bakara : (2)/221.

Hanefiler ise kadının kendi başına nikâh akdi yapabileceği görüşündedirler.(37) ve delil olarakta şu hususları ileri sürerler.

1-"İçinizden bekârlarıevlendirin (38)" ayeti, yalnız kadınlara has değildir, aynı zamanda erkekleride içine almaktadır. Eğer veliler, ergin olan bekârları zorla evlendirme hakkına sahip olsalardı, Resulullah (SAV), onların evlenmeleri hususunda izin alınmasını emretmezdi. Zira Resulullah (SAV):" Bekâr bir kızın evlendirileceği haberine karşı lık sükût etmesi izin verdiğiine delalet eder. (39)" buyurmuştur (40).

Hız.Peygamber devrinde Ensâr'dan Hansa hanımı, babası rızasına aykırı olarak nikâhlanmış, dul olan Hansa, Hız. Peygamber'e müracaat ederek nikâhını bozdurmuştur. Aynı şekilde bâkire de müracaatta bulunmuş, Hız Peygamber'0 nu, nikâhı red veya kabul etme konusunda muhayyer bırakmıştır (41).

İbni Abbas'tan şu şekilde bir rivayet söz konusudur:" Bir baba, bâkire bir kızını kendisinden izni olmadan evlendirmiş ve kızı ile aralarında anlaşmazlık çıkmış-

37-İbn el- Hûmam, a.g.e., C.III., s.256.

38-en-Nur : (24)/32.

39-el-Buhâri, K, en-Nikah, bab :41, el Müslim, K.en-Nikah, bab:64, Ebu Davud, K.en-Nikah, bab:23, en-Nikah, bab :33, ed-Dârimi, K.en-Nikah, bab:12, Ahmed, C.II, s.350.

40-İbn el- Hûmam, a.g.e., C.III, s.364.

41-el-Buharî K.en-Nikah, bab :42 .

tı. Rasulullah(SAV) kıza, " Babanın yaptığına izin ver" dedi. Bu hadiste ergin olan bekâr kızdaki evliliği hususunda izin almanın gerektiğini göstermektedir (42).

2-Kadın kendi başına nikâh akdettiği zaman, nikâhın geçersiz olduğuna dair Kur'anda bir nas yoktur.

3-"...Kocası onu üçüncü defa başarsa, bundan sonra kadın, başka bir koca ile evlenmedikçe, ona helâl olmaz. (43)" ayeti ile " Dul kadın kendi üzerinde velisinden daha fazla hak sahibidir. (44)" hadisi de kadının kendi başına nikâh akdini yapabileceğini göstermektedir.

4-Aklı başında ve bülûğ çağında bir şahıs, ehliyet sahibi olduğu bir sahada tasarrufta bulunmuştur, , mal üzerindeki tasarruf gibi kendi üzerindeki tasarruf yetkisine sahip bulunmaktadır (45).

Kadının kendi başına nikâh akdini kabul eden Ebu Hanife ve Ebu Yusuf ek olarak, kadın kendisiyle denk olmayan birisiyle nikâh akdi yaptığı takdirde, velisinin nikâhı feshettirmek için hâkime mürâcaat hakkı bulunduğunu, ayrıca- şart olmamakla beraber-başta velisinin onayının olmasının iyi olacağını ifade etmişlerdir (46).

Hasılı bülûğ çağına gelmiş ve her mali akdi bizzat yapmaya ehil olmuş bir kadını nikâh akdini yapmaktan

42-el-Cassas, a.g.e., C.V.s.179.

43-el-Bakara :(2)/230.

44-el-Müslim, K.en-Nikah, bab: 67-68, Ebu Davud, K.

en-Nikah, bab:25 Ahmed, C.I., s.219, 334.

45-İbn el-Hûmam, a.g.e., C.III, s.257.

46-İbn el-Hûmam, a.g.e., C.III, s.258.

men eden veya yaptığı nikâhın şahh olmadığını ifade eden deliller kesin olmadığından, İbni Rüşd'ünde dedi gibi Ebu Hanifènin icthadı İslâm hukukunun prensiplerine daha uygundur. Çünkü herhangi bir hükmü ifade eden deliller kifayetsiz olunca, asıl, zimmetin beraati, yani o hükmün olmamasıdır (47).

E- KADININ KOCASI ÜZERİNDEKİ HAKLARI: Kadının kocası üzerindeki hakları konusunda, K. Kerim'de değişik vesilelerle nâzil olan birçok ayetler vardır. İşte bunlardan bir kaç: " Onlarla iyi geçinin" (48)"... Ya iyilikle tutmak veya güzelce salıvermek lâzımdır. 49)"... Onların uygun biçimde yiyeceğini ve giyeceğini sağlamak babaya aittir. (50)"... mallarından harcayıp kadınların geçimini sağladıkları için (51)"Kadınlara mehirlerini bir hak olarak verin 52)"... Kantarlarca vermiş olsanız bile birşey almayınız.(53)" Ne kadar istesenyizde onlar arasında tam adalet yapamazsınız, Öyle ise birine tamamen yönelip ötekini askıda kocasızmış gibi bırakmayın (54)."

47-Muhammed b.Ahmed b.Rüşd, Bidayetü'l-Müctehid ve Nihayetü'l-Muktesid, (Beyrut, 1978), C.II., s.9.

48-en-Nisa : (4)/19.

49-el-Bakara : (2)/229,231.

50-el-Bakara : (2)/223.

51-en-Nisa : (4)/34.

52-en-Nisa : (4)/4.

53-en-Nisa : (4)/20.

54-en-Nisa : (4)/129.

"Erkeklerin kadınlar üzerindeki hakları olduğu gibi kadınlarında erkekler üzerinde hakları vardır (55)."

ayetleri kadınların erkekler üzerindeki haklarından bahsedilen ve karı-koca ilişkilerini düzenleyen ayetlerdendir. (56). işte bu ayetler ışığı altında, kadının kocası üzerindeki haklarını şu şekilde maddeliyebiliriz :

1-Kadın maddi ihtiyaçları, nafakası erkeğe aittir. Buda erkeğin mali durumuna göre değişir. Mühim olan bunun erkeğin kendi seviyesine göre olmasıdır.(57).

2-Kadını takbih etmemek, yani gerek kendisine, gerek yaptığı işlere "çirkin" dememek, beğenmemeklik etmemek. Bilindiği gibi bir kadına yapılabilecek en büyük hakâret ona "çirkin" demektir. Kadın rûhen, mütemadiyen güzelliğini, kendi varlığını erkeğe kabul ettirmekle meşguldür. Ona "güzel" olduğunu söylemek ise büyük bir iyilik ve nezakettir. Zira K.Kerim de eğer onlardan hoşlanmadı iseniz bile. Olabilir ki birşey sizin hoşunuza gitmez de Allah ondan bir çok hayır taktir etmiş bulunur. (58)" buyurulmaktadır.

3-Kadını dövmemek Hz. Peygamber "Hiç biriniz zevcesini, kölesi gibi, dövmesin. Belkide döner, gün bitiminde onunla münasebette bulunur." buyurulur (59).

4- Koca zevcesini sūizan mevzuu ederek ona baskın

55-el-Bakara : (2)/228 .

56-el-Cassas, a.g.e., C.II., s.68.

57-Bkz. Nafaka konusu s.64.

58-en-Nisa : (4)19.

59-Ahmed, C.IV., s.17.

yapamaz, onu gizli bir şekilde tetkik ve teftiş edemez. Ancak ortada şüpelelendirici kuvvetli deliller olursa müstesna. Hadiste : "Sizden biriniz uzun zaman ailesinden ayrılmışsa, gelişinde evine geceleyin(gizlice) varmasını buyurulur (60)".

5-Eşler arasında gerek cinsi hayata, gerek diğer mahrem konularında ifşa etmek memnudur. Kadının haya hissi, ince temiz duygularını rencide eden ve ahlâka aykırı olan bu hareketi Resul-i Ekrem efendimiz şöyle vasıflandırırılar "Kıyamet gününde Allah nezdinde en kötü mevkide bulunan insanlardan biri de zevcesiyle münasebette bulunup, sonra onun sırrını ifşa eden kimsedir (61)". Elbette ki bu nazik hususa kadında riayet etmesi aynı şekilde gerekmektedir.

F— M E H R : "Mehr, sadak, rihle, ferîda, tavl, hiba, ecr, ukr ve nikah kelimeleriyle ifade edilen şey, evlenirken erkeğin kadına verdiği meblâğ ve maldır. Mehr, kadının bedeli veya ondan istifade imkânının karşılığı değil, bir ömür boyu beraber yaşama arzusunun sembolik bir alametidir, ve hediye kabilindedir.

İslam bir servet (dirahoma) biriktirmesini yakıştıramamış, bilakis erkeklerin ona rağbet ettiklerini, hediye (mehr) takdimiyle sembolize etmeleri istenmiştir (62). Binaen aleyh verilen mehrle mal sahibi olması da sağlanmıştır.

60-el-Müslim, K. el-İmare, bab:56.

61-el-Müslim, K. en.Nikah, bab :21.

62-Karaman, a.g.e., C.I, s.282.

Kadına mehr verme konusu ile ilgili olarak K.Kerim de bir çok âyet vardır ki, işte bunlardan bir kaçı;

"Kadınlara mehirlerini bir hak olarak verin (63)"

"O halde onlardan ne kadar yararlandınızsa, o'na karşılık kesilen mehr ücretini bir hak olarak verin (64)"

"Ücretlerini de güzelce verin (65)"

"Bir eşin yerine başka bir eş almak istediğiniz zaman onlardan kantarlarca mal vermiş olsanız dahi verdiğinizden hiç bir peyi geri almayın. İftira ederek ve açık günaha giderek verdiğinizizi alacakmısınız (66)!"

İşte bu âyetlerin hükmüne göre, evlenen her kadına kocasının mehr vermesi farzdır (67). Ve bunu gönül hoşluğu ile vermelidir. Kişi nasıl hediye ve bahşiş gönül hoşluğu ile veriyorsa, kadına da mehrini aynı şekilde gönül hoşluğu ile vermelidir. Mehr kesildikten sonra kadın, gönül hoşluğuyla mehrhelâl ve temiz olarak yessin. İşte bu nedenle Yüce Allah Nisa. 4. ayetinin devamında "kendi istekleriyle o mehrin bir kısmını size bahışlarsa onu da afiyetle yeyin buyurmuştur..(68)"

Yine Nisa Süresi 4. ayetinde ifade edilen " Bir hak olarak " tabirinin manasından biri de : " Allah'dan bu bahşiş olarak " demektir ki Arapların cahiliyet devrin

63-en-Nisa : (4)/4.

64-en-Nisa : (4)/24.

65-en-Nisa : (4)/25.

66-en-Nisa : (4)/20.

67-İbn el-Hûmam, a.g.e., C.III, s.316.

68-İbn Kesir, a.g.e., C.I., s.451.

de değiş tokuş yoluyla yapmış oldukları nikâh (Şigâr) ı men etmek söz konusudur. Böylece Allah , kadına mutlaka mehr verilmesini şart koşmuş olur (69).

Şurası unutulmamalıdır ki, eşler arasındaki ilişki bîr erkeğin atı ile veya cariyesi ile olan ilişkisinden daha şerefli, daha yücedir. İşte bu nedenle" bir hak olarak " tabir kullanılmıştır ki bu bahşişin sevgi, yakın ilişki, rahmet ve meveddet çerçevesini güçlendirici ve kesin olarak, alıcı ile satıcının muhayyerliği gibi bir muhayyerlik olmadığına işaret olarak değerlendirilmesi gerekir (70).

Nitekim cahiliyet devrinde adam velayeti altında bulunan kızı evlendirdiği zaman mehrini alıyordu. İşte bu âyetle(71) yasaklandı. Çünkü bu âyetle hitap velileredir. Ancak hitap ister velilere olsun, ister kocalara ve isterse babalara olsun netice şudur ki: Bir kadın evlendiği zaman mehre hak kazanmıştır ve bu mehr kendi tasarrufundadır, istediği gibi kullanır (72).

Genel olarak, birleşme vuku bulduğu zaman, birleşme olmadan önce erkek vefat ederse ve kadın ile erkek arasında sahih halvet meydana gelirse kadın mehre hak kazanmış olur. Ancak birleşme veya sahih halvetten önce kadının sebeb olmasıyla ayrılık vaki olursa mehr ödenmez (73).

69-Ebu Bekir Muhammed b. Abdullah, Ahkamu'l-Kur'an, (Mısır 1972) C.I.,s. 316.

70-Reşid Rıza, a.g.e., C.IV.,s.376.

71-en-Nisa :(4)/4.

72-Reşid Rıza, a.g.e., C.IV.s.376.

73-Karaman, a.g.e., V.I.,s. 284.

"Kadınlara el sürmeden ve mehrlerini kesmeden onları boşamsanız size bir zorunluluk yoktur. (74)" ayet-i kerimesine göre mehirsiz evlenme caizdir. Mehrin neşin olarak ödenmesi şart değildir. Eğer vermek için bir zaman belirtilmiş ise boşanma veya vefat durumunda ödenmesi gerekir (75).

Akid esnasında mehr hiç zikredilmez veya usûlüne uygun meşru bir şekilde takdir edilmezse mehr-i misil'den bahsedilir. Mehr-i misil kadının emsaline bakılarak takdir edilen mehirdir. Bu mevzuuda göz öğününe alınacak ölçüler, yaş, güzellik, servet, şehir, zaman, akıl, dindarlık, bekârlık, veya dulluk, bilgi, güzel ahlâk, çocuklu olmak veya olmamaktır (76).

Baba veya babasının babası, kadın namına mehri alabilirse de, hiç bir miktarına sahip olamaz. Kadın razı olmadığı takdirde mehrin bunlara verilmeside geçerli değildir.

Ahmed b. Hambel yalnız baba için mehir yanında bir meblağ alma hakkını tanımış ve Hz. Şuayb'ın kızı ile evlendirme şartı olarak Hz. Musâyı 8 yıl çobanlık için kiralandığını (77) delil olarak ileri sürmüştür. Diğer fukaha meyanında Ebu Hanife'de bu hakkı kabul etmemiştir (78).

Mehir şu kadardan fazla olamaz, diye mehrin en ço-

74-el-Bakara :(2)/236 .

75-Karaman, a.g.e., C.I, s.284 .

76-Karaman, a.g.e., C.I s. 284 .

77-el-Kasas :(28)/27 .

78-Karaman, a.g.e., C.I., s.283 .

ğu için belli bir had yoktur. Ulemâ bunda müttefiktir. İmam Şafii, Ahmed, İshak, Ebu Seyr mehrin en azı içinde bir hat yoktur. İmam Ebu Hanife ve Maliki'nde dahil olduğu bazı fukahâ mehrin asgâri miktarınının sabit olduğunu ileri sürmüşler, İmam Malik de bir altın dinarın dörtte biri, üç dirhem gibi iki değişik hüküm söylemiş. Ebu Hanife ise on dirhem olduğunu söylemiştir (79).

Asgari olarak 40, 20, 50 dirhem olarak da görenler vardır. Bu ihtilafın sebebi Hz. Peygamber, ashâbı ve tabiün devirlerinde bu mevzuudaki tatbikat ve sözlerin değişik olmasıdır. Evliliğin külfetsiz ve kolay bir hale getirilmesinin tavsiye edilmiş bulunduğu göz önüne alınarak mehir miktarının fazla tutulmasının iyi olacağı bu hususta aşırı gitmenin mekruh olduğu ifade edilmiştir (80). Temellük edilebilen ve herhangi bir satın almada bedel olabilen bir şey mehir olabilir. Ulema cins ve miktarı belli olan veyahut belirtilmiş bulunan herhangi bir şeyin mehir olabileceğinde müttefiktirler (81).

Şarap, domuz, henüz olgunlaşmayan meyvaları ve başı boş dolaşıp ele girmeyen yabani deve vs. mehir olarak kesildiği takdirde, İmam-ı Ebu Hanife akdın sahih olduğunu kadına mehri misil lâzım geleceğini söylemiş-

79-İbn Rüşd, a.g.e., C.II. s.18.

80-Karaman, a.g.e., C.I., s.283.

81-İbn Rüşd, a.g.e., C.II., s.21.

tir. İnan Malik'den rivâyet olunan bir kavlinde de "Eğer kadına el sürülmüşse akid yerinde olup mehri misil lazım gelir" demıştır. (82).

Mehrin teslimi hususunda "Eğer kadın ben mehrimi almadım" erkekte "sana teslim ettim derde aralarında ihtilaf çıkarsa cumhura göre söz kadının sözüdür (83).

Mehrin cinsinde meydana gelen ihtilafta ise Maliki mezhebinde meşhur olan görüşe göre eğer bu ihtilaf gerdeğe girmeden önce vukuu bulursa ikiside yemin eder nikâh bozulur, gerdeğe girdikten sonra vukuu bulursa akid bozulmaz. Kadına mehri misil lazım gelir (84).

G - NAFAKA : İnsanın normal bir hayat için muhtaç olduğu mesken, yiyecek ve giyecek, tedavi masrafları nafaka mefhumu içinde yer almaktadır (85).

İslâm hukukunda kadının nafakasını temin etmek kocanın üzerine farzdır. Kadın müslüman veya kâfir olsun durum değişmez (86).

Konu ile ilgili olarak K.Kerim de : "Eli geniş olan elinin genişliğine göre nafaka verir. Eli dar olan kimsede Allah'ın kendisine verdiği kadar nafaka verir. Allah ancak verdiği kadarıyla mükellef kılar. Allah güçlükten sonra kolaylık verir .(87)" "Onların uygun biçimde yiyeceklerini ve giyeceklerini sağlamak babaya aittir.. (88)" buyurulmakta ve Hz. Peygamber (SAV) de

82-İbn Rüşd, a.g.e., C.II., s.27.

83-İbn Rüşd, a.g.e., C.II., s.31.

84-İbn Rüşd, a.g.e., C.II., s.31.

85-Karaman, a.g.e., C.I., s.286.

86-İbn el-Hümmam, a.g.e., C.IV., s.378.

87-et-Talak : (65)/7.

88-el-Bakara: (2)/223.

veda Haccı hadisinde : " Kadınlar hakkında Allah dan korkun.... onların uygun biçimde yiyecek ve giyeceğini sağlamak size aittir.(89)" buyurmuşturki tüm bunlar nafakanın erkek üzerine farz olduğuna delalet eder. İbnü'l Hüman'ında belirttiği gibi aynı zamanda nafaka, alıkoymanın karşılığıdır. Zira birisi adına tamamen alıkonan kişinin nafakası, alıkoyan a aittir (90).

Kocanın eşine temin ile mükellef olduğu nafakanın şumülüne; yiyecekler ve içecekler, giyecekler, mesken, tedavi ve ilaçlar, muhtaç olduğu veya emsâli sahip bulunduğu takdirde hizmetçi girer. Tüm bunlar âyeti kerimede de belirtildiği gibi isrâf ve kısıntı arasında bir ölçüde olması gerekir...

Nafakanın ayarlanmasında dikkate alınması gereken husus konusunda; İmam Şafû, âyetin zâhirine bakarak yalnız erkeğin durumuna itibar edilir ve ona göre ayarlanır demiştede, Hanefiler, Ahmed-İbni Hambel ve Malik yalnız kocanın gücüne göre değil kadının da durumunu göz önüne alınarak takdir edilmesi gerektiğini söylerler (91). Bu görüşde âyetin zâhirine uygundur. Zira âyette Maruf-Uygun biçimde buyurmuşlardırki kadının mevkiinde kapsayan bir ifade olduğu gerçektir. Diğer yöndende Rasulullah (SAV) : Ebu Süfyanın karısı Hind'e " Kocanın malından al" buyurmuştur (92). Burada da kadının haline itibar edildiği görülmektedir (93). Kadına nafaka verilmesinin

89- et-Tirmizi, K.er-Rada'bab 11; İbn Mace, K.en- Nikah, bab: 3 .

90 İbn el-Hüman, a.g.e., C. IV., s.378.

91- İbn el-Hüman, a.g.e., C.IV. s.379 vd.

92- el-Buhârî, K.el-Buyu/, bab; 95; en-Nesâî, K.el. Kudâ-bab: 31; İbn Mace, K.et-Ticaret bab:65; ed- Dâimi, K.en-Nikah, b.54 .

93- İbn el-Hüman, a.g.e., C.IV., s.382 .

belli bağı iki şartı vardır.

1- Evlilik sahih bir akit ile vücûda gelmiş olacak.

2- Kadının, kocasının istifade edebileceği bu durumda bulunacak ki kadın geçimsizliği nedeniyle kocasının evinden çıkıp babasının evine giderse, kocasının evine dönünceye kadar nafaka verilmez (94).

Nafakanın miktarı konusunda imam-ı Şafii zengine iki, orta halliye bir buçuk, fakirse bir avuç vermesi gerekir demişse de Hanefi ve Malikîler bunun kocanın ve kadının durumuna göre ayarlanması gerektiğini belli bir sınıır olmadığını söylemişlerdir (95). Ki âyetin zâhiri de bunu öngörüyor.

Kadına hizmetçi temininin lâzım gelip gelmeyeceği konusunda ihtilâf mevzuu olmuştur. Cumhur'a göre eğer kadın bizzat hizmetini göremeyecek nitelikte ise hizmetçinin nafakasıda kocaya düşer demıştır. İbni Rüşd her ne kadar " hizmetçiye nafaka vermenin vücubuna Fer'i bir delil bulamıyorum. (96)" diyorsa da İmam Malik ve Sevr eğer kadın iki hizmetçi kullanan kadınlardan ise, iki hizmetçi tutar ve nafakası kocaya aittir, demişlerdir. (97). İmam Ebu Yusuf da iki hizmetçinin nafakasıda kocaya düşer zira kadının, biri içişleri diğeri dışişleri olmak üzere iki hizmetçiye ihtiyacı vardır. İmam Ebu Hanife ve Muhammed ise tek hizmetçi yeter demişlerdir (98).

Aslında bir kadına kocasının hizmetçi temin edebilmesinin iki şartı vardır.

94- İbn el-Hüman, a.g.e., C.IV., s.382.

95- İbn Rüşd, a.g.e., C.II., s.54.

96- İbn Rüşd, a.g.e., C.II., s.54 vd.

97- İbn Rüşd, a.g.e., C.II., s.54.

98- İbn el-Hüman, a.g.e., C.IV., s.388 vd.

1-Kocanın hizmetçi masrafını karşılayacak mali gücü olması.

2-Kadının emsâlinin hizmetçi kullanır olması (99). Bu şartlar tahakkuk ettikten sonra da kadına hizmetçi tutmak mükellefiyeti doğar ki bu da " onlarla iyi geçinin(100). "Uygun biçimde tutmak lazımdır (101)"âyetlerinin muhtevasına girer.

Boşanmış veya hakim tarafından araları ayrılmış olan kadının nafakasıda iddeti müddetince kocaya aittir. İddet tamam olunca aralarında ayrılık vukuu bülacağı için nafaka kesilir.

Nafaka bırakmadan sefere çıkan veya kaybolan kişilerin karılarında-eğer muracaat edilirse-Ebu Hanifeye göre Hakim kararıyla nafakalarını alırlar (102). Bu da kocaları adına borçlanma suretiyle olabilir (103).

H- MESKEN : Şartlara uygun sahîh bir evliliğin doğurduğu neticelerden biride kocanın karısını iskan vazifesidir. K.Kerim'de : " İmkân ve varlığınıza uygun olacak olarak oturduğunuz yerde onları(kadınları)da oturdun.(104)" ve " onlarla iyi geçinin (105)." buyurulmaktadır. İşte bu âyetlerden; kocanın, karısına, oturabileceği uygun bir yer temin etmesi gerekir neticesi çıkmaktadır.

Kocaya, karısını-ancak kadının seçtiği kimseler hariç-içinde kimsenin olmadığı müstâkil bir evde oturtması gerekir.. Çünkü bu mesele de kadının kifayetinden olup nafaka gibi kocasına vaciptir. Nitekim Yüce Allah

99- Karaman, a.g.e., C.I. s.287.

100- en-Nisa: (4)/19.

101- el-Bakara: (2)/229, 231.

102- İbn Rüşd, a.g.e., C.II. s.55.

103- Karaman, a.g.e., C.I. s.288.

104- et-Talak: (65)/7.

105- en-Nisa: (4)/19.

bu hususu nafakaya bitişik olarak farz kılınmıştır. Bu kadına bir hak olarak vacıf olduktan sonra; erkeğin aynı evde, kadının da beraber yaşayacak birini o eve getirmesi söz konusu olamaz. Zira bu durumda kadının o üçüncü şahıstan zarara uğraması eşyalarından emin olmaması karı-koca ilişkilerinin engellenmesi gibi durumlar söz konusu olabilir... Ancak kadının seçip istediği kimse bunun dışındadır. Zira kadının kendisi istemiştir.. Kadın istemedikçe kocası bir başka kadından olan çocuğunu dahi o eve yerleştiremez.

Burada şunu da hatırlamak yerinde olur ki; kocasının, kadına tahsis edeceği ev müstâkil bir ev olabileceği gibi özel bir oda da olabilir. Ancak bu odanın kadının eşyalarını yerleştirebileceği ihtiyaçlarını gidebileceği müstâkil ve kilitli bir oda olması gerekir (106).

İ- BİRDEN FAZLA EVLENME MİSSELESİ

İslâmdan önce erkek istediği kadar kadınla evlenebilirdi. Bazı kimselerin 5,10,15,20, hatta daha fazla kadınları vardı. Çok kadınla evlenme âdeti, yalnız Araplarda değil, eski toplumların birçoğunda geçerliydi. Eski Hinduların bunu kayıtsız ve sınırsız âdet edindikleri, tarihlerinin incelenmesinden anlaşıldığı gibi Brehmenlerin bir kısmı hâlâ çok kadınla evlenmeyi caiz görürler, Hendler, Babilîler, Asurlular, Eski İranlılarda ve Yahudilerde bu uygulama devam ederdi.

Kitabı Mukaddese göre Hz. İbrahim'in iki karısı vardı İshak'ın büyük oğlu Esav'da bir kaç kadınla evliydi. Tekvin kitabının 28. babında aynen şöyle dâniyor : " Esav, İsmail'e gitti ve İbrahim oğlu İsmail'in kızı Nebayoto'nun kız kardeşi Mahalat'ı, karıları üzerine karı olarak aldı."

Hz.Yakup'un birkaç karısı vardı. Yakup iki kız kardeşi birlikte almıştı : "O gece Yakup kalkıp iki karısını ve iki cariyesini ve onbir çocuğunu aldı.Yabbek geçidini geçti."

Elkana'nın iki karısı vardı, birisinin adı Hanna öbürünün Beninna idi. Davut Hebron'dan geldikten sonra Yeruşelim'den yine cariyeler ve karılar aldı, ve yine Davut'a oğullar ve kızlar doğurdular. Samuel kitabının 42-45. ayetlerinde de Davut'un birkaç karısı olduğu anlatıldığı gibi birinci Krallar 11. babında Hz. Süleyman'ın 700 karısı, 300 cariyesi olduğu ifade edilmektedir.(107a)

Kitabımukaddeste çok kadın almanın hükmü şöyledir: "Eğer kendisine başka bir kadın alırsa, evvelkinin nafakasını, esvabını ve karılık hakkını eksiltmeyecektir."(107b)

İşte Yahudi dininde çok kadınla evlenmeyi nisbeten sarta bağlayıp sınırlayan tek hüküm budur. Gerçi Yahudi hamamları 4 kadından fazla almamayı öğütlerlerdi.

107a - 1. Krallar, 11/3

107b - Cıkıç, 21/10

Ama pek dinleyen yoktu. Avrupa ile Batı Asya'nın çeşitli yörelerinde yaşayan Trakyalılar, Lidyalılar, Plajlarda pek fahiş derecede çok kadınla evlenmeye alışkın idiler. Atina'da ise kadın, daha önce söylediğimiz gibi tıpkı mal gibi miras kalır, hibe edilir, vasiyet ile başka birine bağışlanabilir, erkek istediği kadar kadınla evlenebilirdi. Ispartalılar da çok kadınla evlenirlerdi. Ancak buna karşılık kadına da istediği kadar kocaya varma hakkı tanımışlardır. Roma İmparatorluğuna komşu bazı yerlerde çok kadınla evlenme güzel geleneklerden sayılırdı (107).

Miladın 1200 tarihinde Avusturya'nın Salzburg şehrinde yalnız bir kadınla yetinebilen papazlar evliya sayılmışlardır. 13. Yüzyılda yaşayan Bâle piskoposu (Heinrich) öldüğü zaman tam yirmi tane piç çocuğu kaldığı söylenir. Aynı yüzyılda ve aynı isimde diğer bir piskoposun da altmışbir çocuğu olmuştur. Öteki yüzyıllarda bu rezalet kahramanları sürüler halindedir (108).

Birkaç kadınla evlenme selahiyeti yalnız hanedana mahsus değildi. Papa 3. Loregoire, Miladın 726 tarihinde vaiz Papaz, Bonivace'a şöyle bir tebliğ göndermişti : "Eğer herhangi bir kadın cinsi vazifesini ifasına mani olan bir hastalığa tutulmuşsa , kocası bir kadınla daha evlenebilir. Yalnız hasta karısıyla alakadar olmasında şartdır (109)."

Avrupa'da çok kadınla evlenme yasağını koyan, Jüstinien dir. Ancak bu yasaklık, gökten inen kanunlar tarafından gelmeyip insanlar tarafından yapılan kenunlar yoluyla geldiği için halka fazla tesir edememiştir.

107_c Ateş, a.g.e., s.438.

108- İsmail Hakkı Danişmend, Tarihi Hakikatler, (İstanbul 1978), C.I s.497.

109- Danişmend, a.g.e., s.236.

Tâ son asra kadar halk birden fazla kadınla evlenmeyi ayıp ve günah saymazdı. Hatta papazlar yakın zamanlara kadar kanun teriminde morgantik adı verilen bir çeşit nikah ile evlenmekte bir sakınca görmüyorlardı.

Bu nikah, evlenme taraflar arasında miras almama şartına bağlıdır. Bundan dolayı rahiplik davasında olan papazlar, bu tür nikâh ile evlenmenin çaresini ararlardı. Hıristiyan azizlerinden Saint Augustin, çok kadınla evlenmeyi mübah sayan toplumlarda bunu yapmakta sakınca olmadığı görüşünü getirmiştir. İngiliz tarihçisi Hallam da Almanya'da protestanlığın kurucularının ilk kadının kısır olması gibi sebeplerle çok kadınla evlenmeyi mübah saydıklarını anlatır. Hatta Cermenlerin eşraf takımı 19. asıra kadar birçok kadın alıp dururlarmış. İşte İslâm geldiği zaman mevcut toplumların bir çoğunda uygulanmakta olan çok kadınla evlenmeyi sınırlandırarak dörde indirmiştir. Fakat dörd kadınla evlenmeyi de emretmemiş ancak topluma iyice yerleşmiş olan bu uygulamayı kısmış, şarta bağlamıştır. Kadınlar arasında adalet yapmama endişesi bulununca bir tane ile yetinmeyi emretmiştir. Böylece İslâm çok kadınla evlenmeyi zorlaştırmıştır(110).

Konumuzla ilgili olan ayeti kerime şudur: "Şayet yetim kızlarla evlendiğiniz takdirde onlar hakkında adaleti yerine getiremeyeceğinizden korkarsanız, size helâl olan (başka) kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın. O (kadın)lar arasından da adalet yapamayacağınızdan korkarsanız bir tane alın; yahut ellerinizin altında bulunan cariyelerle yetinin. Cevr (ve haksızlık) etmemeniz için en uygun olan budur (111)".

Bu ayette müslümanların her birinin ikişer, üçer dörder kadın alabileceği bildirilmiştir. Âyetin maksadı

110- Ateş, a.g.e., s.439-440.

111- en-Nisa: (4)/3.

kaç kadın alınacağını belirtmek değil; yetimlere zûlmü önlemek için başka kadınlarla evlenme yolunu göstermektedir (112).

İbni Arabî'de, ayetteki (*وان خفتكم* = korkarsanız) tabirine bazı müfessirler "Bilmek, anlamak" anlamı vermişlerdir. Ama korku; varlığı, yokluğuna tercih edilen zandır. Bazan yekün ve bilmek anlamlarına gelebilir. Bana göre burada zan türlerindedir. Yakın türünden değildir. Buna göre anlamı: "Kimin yetimlere adaletli davranamıyacağına zannı galibi hasıl olursa, onun yerine diğer kadınları alsın" demek olur (113). diyerek ayetden maksadın yetimlere zulmü önlemek manası güdüldüğünü tercih etmiştir.

Ayetin iniş sebebi olarak rivayet edilen şu olayda konuya açıklık getirmektedir.

Urve İbni Zubeyrden rivayet edildiğine göre O Hz. Âişeye "Eğer (kendileriyle evlendiğinizde) yetim kızların hakkını gözetemeyeceğinizden korkarsınız..." ayetini sormuş, O da şöyle demişti. "Ey kız kardeşimin oğlu, bir yetim kız velisinin evindedir. Ve velisinin malında ona ortakdır. Kızın malı ve güzelliği velisinin hoşuna gider de başkasının vereceği mehr kadar, mehir vermek suretiyle onun mehrinde adaletli davranmaksızın onunla evlenmek ister. İşte bu durumda yetim kızların mehirlerinde adaletli davranma ve adet olan şekilde en yüksek mehri vermeksizin onlarla evlenmeleri yasaklanmış ve onların dışında hoşlarına gidecek kadınları nikâhlamaları emredilmiştir. Urve dediki :Hz. Âişe(RA) şöyle dedi. " Hak bu ayetden sonra Resulullah (SAV) a yine sordular. Yüce Allah'da " Senden kadınlar hakkında fetva istiyorlar. De ki : Allah size onlar hakkında hükmünü

112- Ateş, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri,
C.II., s.197.

113- İbn el-Arabi, a.g.e., C.I., s.310.

açıklıyor. Kendisine yazılmış olan (Miras haklarını) vermeyip kendileriyle evlenmek istediğiniz yetim kadınlar ve zavallı çocuklar hakkında ve yetimlere karşı adaleti yerine getirmeniz hakkında kitapta size okunan ayetler, Allah'ın hükmünü açıklamaktadır (114)." Hz. Âişe sırf malı için yetimlerle evlenmenin yasak kılındığını açıklamıştır (115).

Demekki mallarına konmak için yetim kızlarla evlenmek yasaktır. Yetim kızlarla evlenince onların haklarına ri ayet edilemeyeceği endişesi varsa onlarla evlenmek doğru değildir. Fakat onların hakkını tam yerine getireceğinden emin olan kimsenin, böyle kızlarla evlenmesinde bir sakınca yoktur. Ayetin amacı yetim kızlara zulmü önlemektir (116).

Nitekim Müfessirlerin bu ayetin değindiği konular hakkındaki görüşlerden de aynı netice çıkmaktadır. Bunları şöylece sıralayabiliriz:

1-Hz. Âişe (RA) bu ayetin cahiliye döneminde yaygın olan kötü bir alışkanlığı ortadan kaldırmak için indirildiğini söyler (117).

2-Hz. İbni Abbas ve İkrime bu emrin o dönemde var olan bir adaletsizliği ortadan kaldırmak için verildiğini iddia ederler. İslâmdan önceki günlerde, evlenilen kadınların sayısında sınırlama yoktu, bazıları bir düzine kadınla bile evlenmişlerdir. Fakat onların artan ihtiyaçlarını karşılayamayınca yetim yâğenlerinin veya diğer akrabalarının çaresiz yetim kızlarının mallarına el ko-yarlardı. Bu nedenle Allah evlenelebilecek kadınların sayısını azami dört ile sınırladı ve bunu da, hepsine de adaletli davranma şartına bağladı (118).

114- en-Nisa: (4)/27.

115- el-Buhârî, K.et-Tefsir (Sureti'n-Nisa), bab:1.

116- Ateş, a.g.e., C.II. s.197.

117- et-Taberî, a.g.e., C.IV., s.155.

118- et-Taberî, a.g.e., C.IV., s.156.

3-Said b. Cübeyr, Katade ve diğer bazı müfessirler-
 Bu emrin kadınların haklarını korumak için verildiğini söy-
 ler. İslâmdan öncede yetimlere yapılan haksızlık kötü
 görülürdü. Fakat kadınlara gelince bu başkaydı. İstedik-
 leri sayıda kadınla evlenebilirler, vicdan azabı hisset-
 mezler ve tomlundan çekinmeksizin onlara kaba ve adalet-
 sizce davranmışlardı. Bu nedenle, Allah, onlara yetimlere
 yaptıkları gibi karılarına haksızlık yapmaktan sakınma-
 ları hususunda uyarıyor. O halde erkekler dört kadından faz-
 lasıyla evlenmemeli ve ancak onlara adaletli davranabile-
 cekler ise bu sayıda kadın almalıdırlar (119).

4- Hz. Âişe ve Hasan'dan rivayet edilen; bir başka
 mana ise velâyetiniz altında bulunan yetimler hakkında
 adalet yapamamaktan korkarsanız onları nikahlamayınız.
 Yetimlerden size helal olanları nikahlayınız (120).

5- Mücahitden rivayet edilen bir başka mana ise;
 Tıpkı yetimler konusunda korktuğunuz gibi aynı şekilde
 kadınlarla zina etmekten korkunda hoşunuza giden kadın-
 ları nikahlayınız (121).

Şöyle bir anlamda verilebilir: Eğer sizler yetimle-
 re insafsızlık etmekten korkuyorsanız yetim kızları o-
 lan dul kadınları nikahınız altına alın (122).

Taberinin kendi tercih etmiş olduğu görüşe göre
 ise ayetin manası : Kadınlara zulmetmeme konusunda ken-
 dinize güveniyorsanız size mübah kıldığım kadınları ni-
 kahlayınız ki ; ikişer, üçer, dörder kadın nikahlamayı
 helal kıldım yine şayet bir kadın hakkında da ona adalet-
 li davranamamanız nedeniyle zulüm yapmaktan korkarsa-
 nız onu da nikahlamayınız. Ama kölelerden cariye edi-

119- et-Taberî, a.g.e., C.IV., s.156 vd.

120- et-Taberî, a.g.e., C.IV., s.158.

121- et-Taberî, a.g.e., C.IV., s.157.

122- el Mevdudi, a.g.e., C.I., s.291.

niniz. Siz o kadınlara zulüm etmemeye daha layıksınız. Çünkü onlar sizin kölelerinizdir, mülkünüzdür. Diğer hür kadınların hakları gibi onların haklarına riayet etmeniz gerekmez. Böylece de günahattan ve zulümden kurtulmanız da daha uygun olur(123).

Ayetteki zikredilen sayıları toplayarak Rafizilerle, bazı zahiriler dokuz kadınla evlenmenin helal olduğunu söylemişler ve bunun Peygamberimizin dokuz kadınla birarada evli olduğunu söyleyerek desteklemeye çalışmışlardır. Hatta bazı zahiriler ayetteki ikişer üçer, dörder lafızlarının ikiye katlamak suretiyle onsekiz kadının nikahlanabileceğini söylemeye kadar varmışlardır. Onlar "ikişer ve üçer ve dörder" tabirindeki "ve" diye terce-me ettiğimiz(9) Vavin beraberlik Vavi olduğunu söylüyorlar fakat Yüce Allah, Arab'a en fasih lûgatla hitap etmiştir. Arab dokuz demeyi bırakıp da 2-3-4, demez. Aynı şekilde "filana 18 şey ver demek yerine 4-6-8 şey ver demek gerçekten çok çirkindi. Binaenaleyh burada(9) bedeldir. Yani iki yerine üç, üç yerine dört nikahlayın demektir. Bu nedenle (9) ile atıf yapıлып (9)"veya" ile atıf yapılmamıştır. Şayet (9) ile atıf yapılmış olsaydı iki taneye sahip olmanın üç alamaması, üçe sahip olmanın dört alamaması anlamı çıkardı(124).

İbni Kesir'de bu ayetin : Dileyen iki, dileyen üç dileyen dört kadın nikahlasın "anlamına geldiğini söyler nitekim Yüce Allah bir başka ayette : "melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan Allah'a hamd olsun(125). Buyuruyorki onlardan kiminin iki, kiminin üç, kiminin dört kanadı olduğu anlaşılır. Aynı tabir bu ayette de kullanılmıştır. Buna göre kimi iki, kimi üç, kimi dört kadın alabilir. Ve erkeğin alabileceği kadın

123- et-Taberî, a.g.e., C.IV. s.158.

124- el-Kurtubî, a.g.e., C.V., s.17.

125- el-Fatır: (35)/1.

sayısı dörtte sınırlandırılmıştır. Nitekim Cumhuriyet'te bu görüştedir. Zira bura da bir hususu mübah kılma söz konusudur. Şayet dörtten fazlasını cemetmek caiz olsaydı mutlaka belirtilirdi (126).

Sünnetten Delillere gelince :

1-Gaylan b.Seleme es-Sekafi müslüman olduğunda nikahı altında on kadın vardı. Allah'ın elçisi (S.A.V); O'na : İçlerinden dört tanesini seç al buyurdular. Buhari bu hadisin zayıf olduğunu ileri sürmüştü ayrı anlamda Salim'in babasından rivayet ettiği hadisin daha sahih olduğunu söylemiştir (127).

2- Haris b. Kays İbn. Umeyra el-Esediden rivayete göre şöyle demiştir. Müslüman olduğunda yanımda sekiz hanımım vardı bunu (S.A.V) 'a söyledim. Onlardan dördünü seç buyurdu (Ebu Davut, İbn Mace) Hadisin isnadı hasendir sene'deki bu gibi ihtilâf, hadisi başka şahitleri de bulunduğu gibi herhangi bir zarar vermez. (128).

3-Nevfel İbn Muaviye, yanımda beş karım olduğu halde müslüman olmuştum. (S.A.V) dilediğin dört tanesini seç geriye bir tanesini bırak buyurdular. Hanımlarımın en eskisi, yaşlı ve doğumdan kesilmiş olanıniki - altmış senedir benimleydi-boşa dım. el-Beyhakininde dediği gibi tüm bunlarda, daha önce geçen Gaylan hadisinin sıhhatine delalet eder (129).

Nitekim ayetinde dört kadınla evli olupta beşinci kadını da nikahlayan kimse konusunda; İmam Malik ve Şafii gayet meseleyi biliyorsa kendisine had vurulması gerektiğini söylemişlerdir. Sevri de aynı kanıdadır.

126-İbn Kesir, a.g.e., C.I.s.450.

127-et-Tirmizi, K.en-Nikah, bab :33; İbn Mace,

K.en-Nikah, bab:40; Malik b, Enes, el-Muvatta,

(İstanbul, 1981), K.et-Talak, bab :76; Ahmed, C.II.s.13,14 .

128-Ebu Davud, K.et-Talak, bab :25; İbn Mace, K.en-Nikah, bab :40 .

129-İbn Kesir, a.g.e., C.I.s.451.

Zühri recmedilmesi gerektiğini, şayet meseleyi biliyorsa Sopa vurulacağını söylemiştir.(130) " فانكحوا ما طاب لكم " = size helâl olan (başka)kadınlardanevleniniz ayetindeki " evleniniz " emri vücup değil, ibaha ifade eder yani bu emrin hükmü farz değil mübahtır. Ayet mutlaka 2-3-4 kadın almayı emretmiyor. Ancak zaruret halinde buna musade ediyor. Bu musadeyi de kadınlar arasında adalet etmek şartına bağlıyor. Son bölümünde ise " eğer adalet yapmaktan korkarsanız bir tane alınız" buyuruyor.(131)

"Eşler arasında adalet" konusunu izah etmeden önce burada bir hususu belirtmekte yarar var " فانكحوا ما طاب لكم " tabirinde (ما) kullanılmıştır. Bu kelime İsm-i Mevsul olup daha ziyade cansızlar ve akılsızlar için kullanılır. Burada ise kadınlar için kullanılmıştır.(ما)nın kullanılış gayesine bakarak bazı müfessirler "kadınlara akılsızlar seviyesine indirmek için" Bu kelime kullanılmıştır. (132) diyerek de izah etmeye çalışmışlarsa da ; bu hususu şöylece özetleyebiliriz :

1- (ما) ve (من)=akıllılar için kullanılır) bazan birbirlerinin yerine kullanılabilirler. Mesele "فمنهم من يمشى على بطنه" (133) ayetinde من hayvanlar için kullanılmıştır. "göge ve O'nu yapana" (134) ayetinde ise Yüce Allah ما ile kendi zatını murad etmiştir. Çünkü göğü yapan O'dur. Demekki Kur'an'da (ما) zaman zaman akıllı lar içinde kullanılabilir.

2, İbni Atiyyehin tercih ettiği gibi burada (ما) sı

130-el-Kurtubi, a.g.e., C.IV.s.17.

131-Ateş, a.g.e., C.II.s.197.

132-Fahrudin er-Razi, a.g.e., C.IX.,s172.

133-en-Nur :(24)/45.

134-eş-Şems :(91)/5.

fat anlamında kullanılmıştır. Buna göre manası temiz yani helal kadınları nikahlayın demektir. Zira Allah'ın haram kıldığı temiz değildir.

3- Bazıları ayetin manasının " nikahlanmayı istediğiniz müddetce onları nikahlayınız " demek olduğunu söyleyerek (ل) nın zarf olduğunu söylüyorlar.

4-Ferra'da buradaki (ل) nın masdar olduğunu söylüyor, buna göre mana " temizini nikahlayın" olur.

5-Burada (ل) ile kastedilen akiddir ki manası tertemiz bir nikahla nikahlayın demek olur.(135)İbni Arabi'de doğrusunun akdedilen şey olduğunu yani "kadınlardan size helal kılınan kişiyi nikahlayın demek olur"(136) diyerek tercih etmiştir ki açıkca görüldüğü gibi kadını akılsızlar seviyesine indirmek diye bir şey söz konusu değildir. Evet bir kişi malı ve bünyesi itibariyle dört kadın almaya gücü yetebilirse yapsın. Malı ve bünyesi bu şekilde evlenmeye gücü yetmezse gücünün yettiği kadarıyla yetinsin. Bilindiği gibi bir kimsenin bir karısı olursada onunla ilişki kurarsa bu güzel olur. Eğer ona yaklaşmazsa, kadın bunu önemsemez. Aksine bir başka karısı daha olup da birinden uzak kalırsa, bu uzak kaldığı kadın diğerine meylettiğini sanır ve böylece huzursuzluk ortaya çıkar.Saygı ve samimiyet kaybolur .(137)

Binaenaleyh K.Kerim'de birden fazla evlenmeyi eşler arasında adaletli davranma şartına bağlamıştır ki, Dahhâk bu adalet edememe hususunun meyl, muhabbet,cima, işret,kadınlar arasında taksim yapma konularını kapsadığını söyler . (139) Nitekim Peygamberimiz(S.A.V.)

135-el-Kurtubî, a.g.e., C.V.,s.12 vd.

136-İbn el- Arabî- a.g.e., C.1.,s.312.

137-İbn el-Arabî, a.g.e., C.V.,s.313.

139-el-Kurtubî, a.g.e., C.V.,s.20.

bu konuda:

Kimin iki karısı olurda; yalnız birine meyleder-
se kıyamet gününe bir tarafı felçli olarak gelir buyur-
muştur. (140).

Hatta bu adâleti yerine getirme hususunda ,
Müslime, kâfire, murahika, mecnûne ve bâliğa, ka-
sem istihkakında aralarında eşitlik yapılması bakımından
eşittir. Bu hakkın sebebi, nikahda sabit olan helalliktir
(141). Bir erkeğin iki hür hanımı varsa isterse herbi-
rine birer gün ve birer gece tayin edip kalır. İsterse
üçer gün, üçergün kalabilir. Çünkü önemli olan haklı bir
tesviyedir. Sıranın miktarı ise erkeğin ihtiyarına bağ-
lıdır (142).

Bir kadın kendi yanında geçen süreyi uzatması için
kocasına ücret verse, erkek de bunu yapsa caiz değildir.
Malı geri verilir. Çünkü kadın zulüm yapmak için rüşvet
vermiş olur. Rüşvet de haramdır.

Erkeğin diğer karısının izni ile, bir karısının
yanında daha fazla kalmasında bir mahzur yoktur.

Rivayet olduğuna göre Resulullah hastalığı anın-
da Hz. Âişe'nin yanında kalmak için diğer kadınlarından iz-
zin istemişti. Ve kendisine izin verildi (143). İrtihaline
kadar kaldı ki yine bunda; kadınlar arasında kâsemde
iyi ve hastanın eşit olduğuna delil vardır.

Bir adam bir eşini yanına alıp hac ve benzeri bir
nedenle sefere çıkarsa döndüğünde diğer eşi seferde geçen
müddet kadar yanında ikametetmesini isteyebilir, şafiilere
göre müddeti mahsup eder (144).

140-Ebu Davud, K.en-Nikah, b.38;et-Tirmâzi,
K.en-Nikah,bab:43; ed-Darimi,K.en-Nikah,bab:24.
en-Nesâî, K.İşretü'n-Nisa,bab:2;İbn Mace,K.en
Nikah,bab:47;Ahmed,C.II.s.295.

141-es-Serahsî, a.g.e., C.V., s.217.

143-el-Buharî, K.el-Vudu,bab:45;K.el-Ezan,bab:39
K.el-Hibe,B.14; K.et-Tıb,bab:22;el-Müslim,K.es-
Salat,bab,91-92;İbn Mace,K.el-Cenaiz,bab 64;

Ahmed,C.VI.,s.34,98.

144-es-Sarahsi,a.g.e., C.V.s.218 vd.

Açık görüldüğü gibi eşler arasında eşit davranmaya son derece riayet edilmiş ve konu ile çeşitli fetvalar çıkartılarak, bu kadının askıdaymış gibi boşlukta bırakılmasına müsaade edilmemiş, kadının psikolojik ve biyolojik ihtiyaç arz eden duygularının tatmin edilmesine özen gösterilmiştir. Hatta kadını ihmal etmek için "nafile ibadet" bile mazeret teşkil etmemiştir. Nitekim Enes b. Malik'den rivayet olunan bir hadiste anlatıldığına göre; Resulullah (S.A.V)'a bir kadın gelir ve kocasının devamlı oruç tuttuğunu kendisiyle ilgilenmediğini îma eder. Peygamberimiz'de : "Bir gün sana, bir gün ona, ibadet için bir gün, kadın için bir gün" buyurarak kadından en fazla bir gün uzak kalmasına müsaade etmiştir (145).

Ayetin son bölümü olan "yahut elinizin altında bulunanlar..." cümlesine gelince bu, o zaman yürürlükte olan bir âdeti ikrardır, yeni bir hüküm değildir. O zaman kölelik ve cariyelik yürürlükte idi, sahibinin cariyesi ile cinsel ilişki kurması meşru idi. Bu âdet, toplumda böyle yerleşmiş idi. Kur'an bu yerleşik âdeti hâli üzere bıraktı. Çünkü bu, cariyelerinde yararına idi. Zira onların da birleşme ihtiyacı vardı. Halbuki onlar, maliklerinden başkalarıyla birleşme hakkına sahip değillerdi. Ancak sahipleriyle birleşebilirlerdi. Bu hak da onların elinden alınsa onlara zulüm olurdu. Şayet cariye efendisinden hamile kalıp çocuğu olursa ümmüveled (çocuk anası) olur, artık satılamaz ve efendisinin ölümüyle birlikte hürriyetine kavuşur. Bu köle ve cariyeliğin kaldırılması yolunda atılmış bir adımdır. Çünkü cariyede zevce sayılmıştır. Nitekim " içinizden inanmış hür kadınla evlenmeye gücü yetmeyen kimse, elinizin altında bulunan inanmış cariyelerinizden alsın" (146). buyurulmaktadır (147).

145-es-Sarahsi, a.g.e., CV.s.218 .

146-en-Nisa; (4)/25 .

147-Ateş, a.g.e., C.IIs.202.

" Yahut elinizin altında bulunanlar " ayetinde alimlerin, cariyelerin cinsi temasta ve kase'm'de hakkı olmadığına delilidir, diyorlar. Zira âyetin manası "Adalet yapamayacağınızdan korkarsanız bir tanesiyle veya cariyelerinizle yettiniz"dir ki, tüm cariyeler "Bir kadın" mesabesinde kılınmıştır. Bu da cinsi temas ve kase'm hakkını kaldırır. Ancak cariyenin adalet hakkı " köleye güzel muamele ve iyi davranmanın vacip olduğu nedeniyle bakîdir (148).

Ayet " Cevr (ve haksızlık) etmeniz için en uygun olan budur " buyurarak son buluyor. Ayetteki العول kelimesinde : Alimlerimiz yedi anlam olduğunu söylemişlerdir bunlar : meyletmek, artmak, hükümde zulümetmek yoksul düşmek, ağır gelmek, ailenin rızkını temin etmek, üstün gelmektir. Ayetteki تعولوا kelimesi sülasisi olup meyl anlamında kullanılır. Ve " عول kelimesinin tüm anlamlarını ihtiva eder. Ailenin çoğalması anlamı ise rubai olup bu ayetle alakası yoktur.(149)

Hasan, Mücahid, İkrime, Katade Rebi-Süddi, İbni Abbas vs. gibi müfessirlere göre, " الا تعولوا "nın manası "Zulmetmek ve meyletmemektir." derler. (150).

İbnu Ebi Hatim, İbni Merduyeh ve sahahinde İbni Hibban diyorlarki : Hz. Âişe'nin Resulullah'dan rivayetine göre :Efendimiz "bu adaletten sapmamanıza daha uygundur." ayetini "zulmetmemenize daha uygundur" buyurmuşlardır. İbnu Ebi Hatim, babasının bu hatalı bir rivayettir. Hz. Âişe'den mevku'f olarak rivayeti sahihtir, dediğini nakleder (151).

-
- 148-İbn el-Arabi, a.g.e., C.I.s.314.
 149-İbn el-Arabi.,a.g.e., C.I.315.
 150-et-Taberî, a.g.e., CIV.s.160 vd.
 151-İbn Kesir, a.g.e., C.I. s.451.

Zeyd İbni Eslem, Sufyan İbn Uyeyne ve şafiî; ailenizin çoğalmaması için bu daha uygundur. Şeklinde anlamışlardır ki, bu "Eğer fakirlikten korkarsanız, Allah dilerse sizi kendi fazlında zengin kılar".(152) Ayetdeki (عيلة =fakirlik) kelimesinden alınmadır, ve kelime burada da fakirlik anlamındadır.(153)

Kadının dediği gibi zulüm anlamına hamledilirse tekrar olur. *فان خفت* ifadesinden zulüm anlamı zaten anlaşılmalıdır. Fakat şafiî nin ileri sürmüş olduğu manaya hamle dersek tekrar söz konusu olmaz, binaenaleyh daha yerinde olur.(154)

Zamahşeri de, çoluk çocuğu çok olan kimse ona bakmakla yükümlüdür. Bunda da takva, helal kazanç ve temiz rızık sınırlarını muhafaza güçlüğü söz konusudur (155)der. İbni Kesirde bu konuda, Cumhur'un kavli en sahihidir ki buna göre anlam zulmetmemenize daha uygundur, şeklinde olacaktır.(156) der.

Ancak İmam Şafiînin görüşüne göre bile çoluk çocuk çoğaldığı zaman aralarında adalet edememe, helâl kazançtan yedirip içirememe v.b. durumlar söz konusu olurki bu durumda da zulüm ve haksızlık vuku bulabilir. Nitekim Fahrüddin er-Razinin dediği gibi "iyice incelediği zaman görülecektir ki, şafiî'nin zikrettiği mana ilk tefsire yöneliktir : ancak kinaye ve ta'riz yoluyla anlatılmıştır.(157)Binaenaleyh netice şudurki ; tek evlilik kişinin haksızlık ve zulüm yapma endişesinden uzak en ideal olanıdır. Birden fazla evlilikte haksızlık daha çok yaygındır. Nitekim Reşid Rıza :*Taaddüd-i Zevcat*, aslında evliliğin tabiatına aykırıdır; esas olan bir erkeğin tek

152-et-Tövbe:(9)/28 .

153-İbn Kesir, a.g.e., C.I. s.451.

154-Fahrüddin er-Razi, a.g.e., C.IX.,s.179.

155-Fahrüddin er-Razi, a.g.e., C.IX.,s.178.

156-İbn Kesir, a.g.e., C.I., s. 451.

157-Fahrüddin er-Razi, a.g.e., C.IX., s.179.

bir kadın olması ve o kadın nasıl kendisi için eş olarak o erkeği seçmişse, erkeğinde eş olarak o kadını seçmesidir. Ancak bazan toplumda zaruret hasıl olur. Özellikle İslâm toplumunda olduğu gibi, savaşçı toplumlarda bu durum açıkça görülür. Binaenaleyh taaddüt-i Zevcat bir zaruret için mübah kılınmış ve zulmetme, haddi aşmama şartına bağlamıştır (158).

Birden fazla evlilik konusu; evlilik yoluyla da olsa, yetimlerin mallarını yemekten nehyeden söz içerisinde vârid olmuştur. Ve deniliyorki :eğer kendi içinizde yetim eşinizin malını yemek endişesini hisseder-seniz onlarla evlenmemeniz gerekir. Çünkü Allah Tâalâ, diğer kadınlarla dörde kadar evliliği mübah kılınmışken, yetimler konusunda bunu ön görmemiştir. Fakat eşler arasında adalet edemeyeceğinizden endişe ederseniz yalnız bir eşle yetinmeniz gerekir. Adâletsizlikten korkma ; şek ve zan halinde mevcûd sayılır. Hatta adâletsizlik vehmi bile bu konuda geçerlidir. Ne var ki şeriat vehim halindeki adâletsizliği affediyor. Çünkü bu gibi şeylerin bilinmesi çok zordur. İki veya daha fazla evlilik kendisine mübah olan koca; hiç bir zan veya tereddüte mahal bırakmayacak derecede adâletli davranacağına güvenen kocadır. Tereddüd zayıf da olabilir.

Allah Teâlâ : "Adâlet edemeyeceğinizden endişe ederseniz, bu takdirde bir tane" buyurarak bunun adâlet-tenuzaklaşmamaya daha uygun olduğunu bildiriyor. Yani tek eşle yetinme, zulüm ve haksızlığın bulunmaması için en müsait yoldur. Şu halde çok evliliği meşru kılmamasının dayanağı zulümden uzaklaşmaktır. Adâlet şartı, adâletin gözetilmesinin vacip oluşunu takviye için konulmuştur. Ancak her hâlûkârda adâletin zor olduğuna da dikkat çekilmektedir. Allah Teâlâ Nisa süresinin bir diğer âyetinde de şöyle buyurmaktadır : "ne kadar özen göster-seniz de kadınlar arasında adâlete güç yetiremezsiniz"

Bu ifade; gönüldeki temayüllerde adâlete hamledilebilir. Eğer böyle olmasaydı bu iki âyetin toplamı, birden fazla evliliğin hiçbir şekilde caiz olmadığı sonucunu doğururdu. Daha önceki ayette geçtiği gibi "Tamamende o tarafa meyletmeyin ki, onları muallakta bırakmış olmayasınız!" buyurarak konu açıklanmaktadır. Yani Allah kulun kalbindeki meyillerini kontrol etmesine imkan olmayan noktalarda kulu affeder. Nitekim Hz. Peygamber son dönemlerinde Hz. Âişe'ye diğer kadınlarından daha çok temayül ediyordu. Fakat öbürlerinin rızası ve izni olmadan ona özel bir davranışta bulunmuyordu. Hatta; Allah'ım benim sahip olduğum konuda payım bu, sahip olmadığım konudan dolayı da beni sorumlu tutma. (159) Diyerek gönlündeki temâyülünden dolayı sorumluluktan kurtulmak istiyordu.(160)

Muhammed Abduh'da : "Bu iki ayeti dikkatle okuyanlar, İslâm da birden fazla kadını evliliğin mübah oluşunun çok zorunlu hallerin ortaya çıkardığı bir zaruret olduğunu görür ve anlarlar. Zarûretler ise ihtiyaç halinde sahibine haramı mübah kılar. Ancak Zarûret halide adâlet ve zulümden emin olma şartına bağlanmıştır. Bu zaruri hale rağmen, günümüzde birden fazla evliliğin sebep olduğu bozuklukları iyi düşünen kişi çok evliliğin yaygın olduğu toplumun yaşamasının mümkün olmayacağı kanaatine kesinkes varır..Doğrusu o ki; bir evde iki kadın bulunan ailenin durumu hiçbir zaman düzelmeyeceği gibi orada nizam ve düzende bulunmaz. Erkek, eşleriyle birlikte evin düzenini bozmak için çalışır ve sanki eşlerden herbiri diğerinin düşmanı gibidir. Sonra her eşden doğan çocuk birbirine düşman haline gelir. Öyleyse çok evliliğin doğurduğu bozukluk, fertlerden aile-

159-Ebu Davud, K.en-Nikah, bab:38;en-Nesai, K.en-Nisa, bab:2; İbn Mace, K.en-Nikah, bab:47;ed-Darimi, K.en-Nikah, bab:25; Ahmed, C.VI.s.144.
160-Reşid Rıza, a.g.e., C.IV.s., 348.

lere, ailelerden de milletlere intikâl eder. Böylece adâletsizlik söz konusu olunca; birden fazla kadınla evlenmenin kesinlikle yasak ol duğu anlaşılmış oluyor, (161) fakat bazı hallerde toplumun selâmeti için birden fazla kadınla evlenme kapısı da tamamen kapatılmıyor. Biraz açık tutuyor. Zira bazı durumlarda, birden fazla kadınla evlenmek zarurî olabilir (162).

1-Kadınlarda doğum oranı yeryüzünün büyük bir kısmında erkeklerden fazladır. Erkekler, kadınlardan daha az doğdukları halde ölüm, meşguliyet gibi engellere daha çok marûz kalırlar (163).

Bütün dünyada savaşa gidenler erkeklerdir. Bazı durumlarda, özellikle savaşa girmiş ülkelerde kadınların sayısı artar, erkeklerden fazla olur. Her kadın, bir erkekle evlenmeyi arzu eder. Erkek sayısı, kadın sayısından az olursa o zaman her kadına bir erkek düşmez böyle hallerde şartlarını yerine getirebilecek erkeklere birden fazla kadın alma hakkı tanınırsa, bütün kadınlar koca bulma şansına kavuşurlar (164).

Şopenhavr: Sadece Londra şehrinde, bir yandan avrupalı kadının inadı ve erkeği sırf kendisine batılca teşvik etmesi neticesi, öte yandan tek eşle yetinilmesine kurban olarak evlilik mezbahasında şerefli kanları hunharca akıtılan 80.000 genç kız vardır (165) den

Onaltıncı yüzyılda İsviçre hükümeti "kadınların namusunu korumak için... her papazın bir odalık olmasını zorunlu kılan bir kanun yayınlanmıştır!...(166).

Kadının tabiatında bir erkeğin himaye ve korumasına muhtaç olma duygusu vardır. Erkeğin kadına kol kanat germesi ise, ancak ona göstereceği temayül ve sevgiye

161-Reşid Rıza, a.g.e., C.IV., s.349.

162-Ateş, a.g.e., C.II. s.290.

163-Reşid Rıza, a.g.e., C.IV.s., 353.

164-Ateş, a.g.e., C.II., s.201.

165-Muhammed Rıza, Muhammed Rasulullah, (Kahire 1966) s.365.

166-Danışmend, a.g.e., C.I., s.505.

bağlıdır. Bu sebeple nesiller boyu kadınlar bu fitrî duyguyu hissetmişler ve bunun için çalışmalar neticede nesilden nesile tevarüs eden bir meleke haline gelmiştir. Hatta bir kadın erkekten nefret eder ve hoşlanmaz ama bunun yanısıra ondan yüz çevirmez, ister yağlı, ister herşeyden eletек çekmiş rahibe olsun kadınlar, kendilerine temayül etmeyen, kadınların büyüüne kapılmayan, arzularına koşmayan bir erkek görmekten rahatsız olacaklarını (167) düşünecek olursak onca kadınların bu fikri duyguları muallakda kalmış olacaktır.

2- Hastalık halinde böyledir. Öyle hastalıklar vardır ki o durumda cinsel ilişki sakıncalıdır. Şimdi bu durumda erkek, bedeni ihtiyacını nasıl karşılayacaktır. Bunu karşılamak için hasta kadını boşayıp yüzüstü mü bıraksın?(168)

Şopenhavr :Biz herşeyin aslına ve hakikatine müracaat ettiğimizde; kadının, erkeğe elem verecek nitelikte müzmin bir hastalığa yakalandığı veya kısır olduğu yada yaşlanıp elden etekten düş tüğü zaman, bir erkeği ikinci bir evlilikten men edecek bir sebep bulamıyoruz.(169)

3-Mazhar Osman şu hususa dikkat çekmektedir :

Bekar hayatının, zührevi hastalıkların genişlemesindeki tesirini kim inkâr edebilir. Doktor Ravolt'un dediği gibi beşerin ölümüne en çok sebep olan kesbî ve irsî olan zührevi hastalıklardır. Bu hastalıklar ise taaddüd-i zevcatla ve erken evelenmekle az yayılır. Fakat kolaylıkla iki, üç zevceye sahip olabilen erkek fuhuştan daha kolay nefsinin men eder.(170)

167-Reşid Rıza, a.g.e., C.IV.s. 352 .

168-Ateş, a.g.e., C.II. s.201 .

169-Rıza, a.g.e., s.365 .

170-Bekir Topaloğlu, İslamda Kadın, (İstanbul 1988), s.119 .

4-Eşlerden birinin diğerine temayülünü sağlayan ve ona evlenmeye sevkeden ana faktörünün korunmasını sağlayan üreme içgüdüsüdür. Kadın bir insanın normal olarak ömrünün yarısı boyunca nesil vermeye elverişlidir. Bir insanın normal ömrü yüz senedir. Elli yaşını geçen kadınlarda adet kanı kesilir, döllenmeyi sağlayan üreme yumurtacıkları tükenir. Erkeğe bir kadından fazlasıyla evlenmek müsaadesi verilmezse, normal olarak toplumda erkeklerin ömrünün yarısı, evlilik amacının ana motifi olan üreme iç güdüsünü geçersiz hale bırakmaya vesile olur. Bir erkeğin kendi yaşında bir kadınla evlendiği farzedilecek olursa; bunun elli seneden fazla kalan ömrü boşa gitmiş olur. Hatta bu farkı Frenk Filozofları da görmüş olacaklar ki : Bir erkeği bir yıl boyunca, 100 kadınla başbaşa bıraksak, bir yılda bir erkekten 100 insan doğabilir. Ama yüz erkeği bir yıl bir kadınla başbaşa bıraksak, en çok olabilme imkanı yalnızca bir tek insandır, demişlerdir.(171)

Ayrıca Mazhar Osmanın dediği gibi, bir kadın senelerce gebe kalmazsa ne yapılırsa yapılsın aşı yapılmaz. Âdeta meni hayvancığı yumurtayı beğenmez. Halbuki aynı erkek o müddet zarfında olgun yumurtalı birçok kadınları aşılayabilir. Diğer taraftan kadın içinde kâr vardır. Bir rahim ne kadar dinlenirse yumurtaları o derece kemale erer. Binaenaleyh, birkadının dinlene dinlene gebe kalması, doğacak çocuğun kuvvetini temin eder.

Bir kadınla dokuz ay gebelik ve bir sene emzirme müddetinde münasebette bulunmak bir gayeye matuf değildir. Hilkatin gereği kadına yaklaştırmasından maksadı, çocuk yapmaları içindir. Takriben iki sene zarfında ka-

din yeni çocuk yapamaz. Belki rahmindeki sahhati bozulur, kendi mevcudiyeti sarsılır. Fakat erkek her zaman çocuk yapabilir. Buda fizyolojik ciheti...(172)

5-Kadın kısırsa erkek, çocuk sahibi olmak için ya o zavallı, günahsız kadını boşayacak, ya da çocuksuz kalmaya katlanıp bedbaht olacaktır. Halbuki kısırlığını bilen kadın, kendisini ihmal etmeyeceğine, yüzüstü bırakılmayacağına inandığı erkeğin evlenip çocuk sahibi olmasına razı olur. Hem yuva yıkılmaz, hemde erkek mes'ûd olur. İki kadın da Allah'ın emrine razı olup kardeş kardeş geçinirler (173).

İzlanda adası tam 521 yıl Danimarka hâkimiyetinde kalmıştır. Salgın bir hastalık ada halkının büyük bir kısmını yok edip o koskoca memleketi birdenbire tenhalaştırmıştır. Danimarka'nın öteki taraflarından oraya nüfus çekmek isteyen hükümet, İzlandalı kızların en çok altı-şar piç doğurmasına resmen izin vermiş ve bu kızların namuslarına kesinlikle dokunulmayacağını ilan ettikten başka, doğacak çocuklarında gayr-i meşrû sayılmayacağını bildirmiştir (174).

Viktor Gambon "Revue contem poraine" nüs halalarının birinde yazıyor ki : "Çeyrek asır sonra 40 milyonluk Fransa'nın 25 milyona ineceği riyazi yollarla anlaşılıyor." Yine fizyoloji âlimi Charles Richet, Progressif'inde : "Fransa'nın nüfusu günden güne azalıyor. İki yüz sene sonra tek bir Fransız kalmayacaktır". diye hayıflanıyor. Taaddüt-i zevcatın nüfusun çoğalmasına hizmet edeceğini bilen bu âlimler Fransa'nın refah ve kurtuluşu için taaddüd-i zevcatın hemen kabulüne çalışıyor, tek zevce'liliği bir kadına hoş görmek için yalan-

172-Topaloğlu, a.g.e., s.120 vd.

173-Ateş, a.g.e., C.II. s.201.

174-Danişmend, a.g.e., C.I., s.107.

cılık, riyakârlık diye vasıflandırıyorlar (175).

6-Charles Richet ve Binat Sanglet gibi meşhur doktorlar diyor ki : Taaddüt-i zevcat nüfusun sayı bakımından olduğu kadar, kalite yönünden de kemale ermesine hizmet eder. İlk zevcenin hastalık veya kusurlu olması, ikinci zevcenin daha itina ile seçilmesi neslin temizlenmesine (istifa , seleksiyon) yardım eder. Hangi zevce daha sağlam ve hastalıktan salim ise onunla neslin üremesi temin edilir. Bir erkeğin menisinde her zaman işe yarayan güçlü kuvvetli hayvancıklar vardır. Halbuki bir kadın her yumurtlamada aynı olgunlukta yumurtayı haiz olamaz (176).

7-Diğer taraftan bir kadın ne kadar az cinsî münasebette bulunursa rahim ve yumurtalık hastalıklarından o kadar sâlim kalır. Binaenaleyh ortaklı kadınların gebelik, hayız ve rahatsızlık zamanlarında değil, a-lêlâde vakitte bile rahimleri dinlenmeye vakit bulur. Holigomların zevcelerinde kadın hastalıkları az olur... (177).

8-İktisadî sebepler :Kadınlar ve çocuklar erkeğin işinde ona yardımcı olurlar. Bu bilhassa ziraatçı ülkelerde daha çok görülür. Bazanda bir erkek kötü mali durumu nedeniyle zengin bir kadınla evlenmek zorunda kalabilir (178). Netice olarak şunu diyebiliriz ki; aile hayatında mutluluğun temeli, erkeğin bir tek eşi olmasıdır. İnsanlığın tekamülünün en yüksek noktası budur.

175-Topaloğlu, a.g.e., s.119.

176-Topaloğlu, a.g.e., s.120.

177-Topaloğlu, a.g.e., s.121.

178-Rıza, a.g.e., s.357.

Buna inanmak ve kabullenmek gerekir. Ancak zaman zaman insanların bu esası tüm olarak benimsemelerini önleyen engeller zûhr edebilir. İhtiyaçlar; bir erkeğin birden çok kadını kanadı altına almasını gerektirebilir. Bu konuda kadın ve erkeklerin menfaati bunu icap ettirebilir (179).

II - A N N E O L A R A K K A D I N

A - ANNENİN DEĞERİ :

Anne K.Kerime göre şefkat merhamet sembolüdür.

Taha sûresinde geçen bir olayda, Hz. Harunun Musayı duygulandırmak ve onu merhamete getirebilmek için "Ey anaın oğlu, ... (180)" diye hitap ettiği kaydı vardır. Bu husus tüm insanların yaratılışında o derece rol oynar ki yaşlı genç kim olursa olsun, bir sıkıntıya düştülermi "Vay anam! diyerek ölmüşde ilk defa ondan yardım diler. Çünkü kendisini en samimiyetle koruyacak olanın o olduğunu bilir.

Allah insana yalnız kendisine tapmasını, anne ve babayada iyilik etmesini, ihtiyar annesi veya babası, yahut her ikisi yanında bulunan kimsenin, onları incitmemesini, onlara "öf" dahi denmemesini, tatlı söz söylenmesini, alçak gönüllü, itaatlı davranıp aramasını ve onların sağlık ve mutluluğu için duâ etmesini emretmiştir. Anaya ve babaya iyilik etmek islâmın hükümlerinden biridir ki hem sözlü, hem de fiili olur (181).

Yüce Allah buyuruyor ki: "Rabb'in, yalnız kendisine tapmanızı ve ana ya babaya iyilik etmenizi emretti. İkisinden birisi, yahut her ikisi, senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşır (ihtiyarlık zamanlarında senin yanında kalırlar) sa sakın onlara "öf" deme, onları azarlama! onlara güzel sözler söyle)

Onlara acımadan dolayı, küçülme kanadını indir, (onlara karşı alçak gönüllü ol) ve: "Ey (her varlığı terbiye edip yetiştiren) Rabb'im!

180-Ta-ha : (20)94.

181-İbn el-Arabi, a.g.e., C.I.s.428.

Bunlar beni küçükken nasıl (acıyıp) yetiştirdiler-
se sende bunlara(öyle) acı!" de (182).

Görüldüğü gibi ayet'i kerime de: Allaha kulluk
ve şükürden sonra ana-babaya iyilik tavsiyesi emredil-
miştir. Allah'a kulluk veya şükürden sonra ana-babaya
iyiliğin tavsiyesi, insan üzerinde Allah'ın hakkından
sonra ana-baba hakkının geldiğini gösterir. Allahı bir
bilip ona kulluk etmek ne kadar önemli ise ana- babaya
iyilik etmekte o kadar önemlidir. Çünkü Allah insanın ya-
raticısıdır, ana- babada yaratmasının sebepleridir. Bu
bakımdan her şeyin başında Allah'ın birliğini tanıyıp
O'na kulluk etmek, sonrada ana-babaya iyilik etmek lâ-
zımdır (183),
Ayette geçen " اِف -Öf" usaç belirten bir kelime-
dir. İnsan, üzerine konan tozu, veya külü üfleyerek el-
bisesinden uzaklaştırır. İşte öf sözcüğü buradan doğmuş,
sonra hoş gitmeyen şeyleri belirtmek için kullanılmış-
tır (184)Binaenaleyh;

Onlara kötü bir söz duyurma, hatta kötü sözün en
alt derecesi olan "öf " bile deme ve onlara karşı senden
çirkin bir fiil vaki olmasın. Nitekim Ata b. Ebi Rebah ,
" Onları azarlama" sözünü onlara karşı elini oynatma
diye tefsir etmiştir. Yüce Allah anne ve babaya kötü söz
ve davranışı yasakladıktan sonra, güzel, tatlı, edebli,
saygılı sözler söylemeyi bir iş yaptıklarında onlara kar-
şı tatlı sözler, büyüdüklerinde ve vefatları anında on-

182-el-İsra :(17)/23-24.

183-Ateş, a.g.e., C.V.s.210.

184-Ateş, a.g.e., C.V.s.210.

lara merhamet etmeyi emrediyor.(185)

"Onlara acıyarak küçülme kanatlarını indir" cümlesi mecazdır. Saygı ve alçak gönüllülükte son derece titiz davranılması murad edilmiştir..."Acı de" ayet-i kerime sinde onlara bağışlanması için duâ edilmesi emredilmiştir ki bu onların müslüman olmalarına göredir. Zira " yakınlarındanasla müşrikler için duada bulunmaları Peygamberlere de iman edenlere de yaraşmaz (186) ayet-i kerimesine göre müşrik olanlara dua edilmez. Dolayısıyla buradaki " anne- babaya dua emri" sadece mü'min olanlara özeldir (187).

Konu ile ilgili diğer ayet-kerimeleri şöyle sıralayabiliriz.

" Biz İsrail oğullarından şöyle söz almıştık:" Allah'tan başkasına kulluk etmeyeceksiniz , anaya- babaya, yakınlara, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz. İnsanlara güzel söz söyleyin, namazı kılın, zekat verin!" sonra siz, pek azınız hâriç, döndünüz, hâlâ da yüz çevirip duruyorsunuz (188)."

"Biz insana, ana ve babasını tavsiye ettik. Anası onu zayıflık üstüne zayıflık çekerek(karnında) taşımıştır.(ona gebe kaldığından itibaren tâ doğuncaya kadar günden güne güçsüzleşmiş ağırlaşmıştır.) Onun süttten kesilmesi de iki yıl içinde olmuştur.(Bunların hepsi güç

185-İbn Kesir , a.g.e., C.III., s. 34.

186-et-Tevbe :(9)/113

187-el-Cassas, a.g.e., C.V.s.20

188-el-Bakara :(2)/83

şeylerdir.Onun için biz insana):"Bana ve ana- babana şükret diye tavsiyede bulunmuşuzdur. Dönüş banadır.(189).

" Biz insana, ana ve babasına iyilik etmesini tavsiye ettik.Anası onu zahmetle taşıdı ve zahmetle doğurdu. (Ana karnında) taşınması ile sütten kesilmesi otuz ay sürdü. Nihâyet (insan) güçlü çapına erip kırk yaşına varınca," Yâ Rabb i dedi,beni, bana ve anama babama verdiğin nimete şükretmeye râzı olacağın yararlı işleri yapmağa sevk eyle. Benim için zürriyetim içinde de salâhı devam ettir.(Benden gelecek olanları da iyi insanlar yap.) Ben sanayüz tuttum ve ben (sana) teslim olanlardanım."

(190) "Allah'a ibadet edin. O'na hiç bir şeyi ortak koşmayın, ana babaya, akrabaya, öksüzlere, yoksullara,(nesep yahut evce) yakın komyuşa,(nesep yahut ev ce) uzak komşuya, yanında bulunan arkadaş(yahut zevceye),yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara iyilik edin.Allâh kurumlu böbürlenen insanları sevmez."(191)

Ayetlerde görüldüğü gibi ana babaya itaati emreden birçok ayeti kerime vardır. Biz bunlardan sadece bazılarını sıraladık.Bakara 180,210,En'âm,151,Ankebut, 8.Ayeti kerimelerinde de bu cümleden sayılabilir...

Bunca ayeti kerimenin yanısıra Allahın elçisi (S. A.V)nin de pek çok hadisi şerifi olması doğaldır. İşte bazıları,"Allah,annelere karşı saygısızlık etmeyi size

189-el-Bakara :(2)/83.

190-el-Ahkâf :(46)/15.

191-en-Nisâ :(4)/36.

haram kılmıştır.(192)

H.z.Peygamber (S.A.V) üç defa" burunu yerde sürüsün" demiş." Kimin ya Resulullah? diye sormuşlar."İhtiyar ana ve babasından biri yahut her ikisi yanında bulunduğu halde onların rızasını kazanarak cennete girmeyenin"buyurmuştur.(193)

P.z.Peygamber (SAV) en çok kime hürmet, şefkat ve bağlılık göstermek icap ettiğini soran bir sahabeye"annene"diye cevap vermiştir." Ondan sonra kime?" diye soran bu sahabeye,H.z. Peygamber tekrar"annene" şeklinde cevaplandırmıştır. Aynı soru üçüncü defa tekrar edilince, H.z.Peygamberin cevabı yine"annene" olmuştur.Ançak "Ondan sonra kime?" şeklindeki dördüncü defa sorulan soruya "H.z. Peygamber,"babana" diye cevaplandırmıştır.(194)

Cahime H.z.Peygamber(S.A.V.)e gelerek şöyle demiş: " Ey Allah'ın elçisi ben savaşmak isterim. Seninle istişare etmek için geldim.Ne dersin? Resulullah S.A.V:"Annene var mı?" demiş. Evet deyince" Ona koş çünkü cennet onun iki ayağı altındadır"(195)buyurmuştur.

Ebu Üseyd Malik b. Rebia'da şöyle dediğini nakleder" Ben Resulullâhın yanında oturduğum sırada âniden Ensardan bir kişi çıka geldi.Adam dedi ki: Ey Allahın Elçisi,anne ve babam öldükten sonra benim onlara yapabileceğim bir şey var mı? Resulullah" Evet, dört haslet var-

192-el-Buhari,K.er-Rikâk,bab:22,el-Müslim,K.El-Akdiyâ,bab.11.

193-el-Müslim,K.el-Birr,bab:8, Ahmed,C.II.s.346.

194-el-Buhari,K.el-Edeb,bab:2.

195-en-Nesâfi, K.el-Cihad,bab:6,Ahmed,CIII.,s.429.

dir. Onlara duâ etmek mağrifet dilemek, ahidlerini yerine getirmek, destlarına ikram etmek, onlar tarafından başka-rahmin olmayan akrabalarına sıla-ı Râhimde bulunmak işte annen ve baban öldükten sonra senin onlara yapman gereken iyilikler bunlardır "(196).

Hz. Ebu Bekirin kızı, Hz. Esmâ'nın -(babasından boşanmış ve müşrik olarak kalmış olan) annesi bir gün kızını ziyarete gelmişti. Hz. Esmâ nasıl hareket edeceğini öğrenmek maksadıyla Hz. Peygambere " Annem müşrik olduğu halde bana geldi. "Onunla görüşeyim mi?" Hz. Peygamberde tereddütsüz olarak: " Annenle görüş" cevabını verdi (197).

Bu kadar ayeti kerime ve hadisi şerif gördükten sonra insanın ana ve babasına kayıtsız teslim olması gerekir gibi görünüyorsa da Yüce Allah tek bir istinası olduğunu buyuruyor, şöyle ki:

" Biz insana ana ve babasına iyilik etmeyi tavsiye ettik. Eğer onlar seni, (gerçekliği) hakkında hiç bir bilgin olmayan bir şeyi bana ortak koşman için zorlarsa (bu hususta) onlara itâat etme. Dönüşünüz banadır. O zaman size yaptıklarınıza haber veririm " (198).

" Şayet onlar seni körü körüne bana şirk koşman için zorlarsa onlara itâat etme ve dünya işlerinde onlarla iyi geçin. Bana dönenlerin yoluna uy. Sonra dönüşünüz banadır. O zaman size yaptıklarınızı bildiririm (199).

196-İbn Mace, K.el- Edeb, bab 2.

197-el- Buhari, K.el-Hibe, bab:29, el-Müslim, K.el-Zekât, bab :50 Ahmed, C.VI.s.244.

198-el- Ankebüt : (29)/18.

199-Lukman : (31)/15.

İbn Kesir bu ayetin nüzül sebebi konusunda derki: Taberani Kitabı'l-İşret'inde derki, Sad b.Mâlikten rivayete göre O:" Şayet onlar seni körü körüne bana şirk koşman için zorlarsa onlara itâat etme" ayeti benim hakkımda nazil oldu, Ben anneme iyilik eden birisiydim. Müslüman olduğum zaman annem:

Ey Sa'd ! senin uydurduğunu gördüğüm bu şey nedir? Ya sen bu dini bırakacaksın ya da sen ölüncüye kadar yemiyeceğim, içmeyeceğim de benim yüzümden seni ayıplayıp ey annesinin katili diyecekler, dedi.Ben" Ey Anneciğim yapma. Ben şu dinimi hiçbirşey için bırakacak değilim" dedim.Bir gün ve bir gece geçti,hiçbirşey yemedi,öylece sabahladı.birgün ve bir gece daha hiçbirşey yemeden geçirdi. Izdırabı şiddetlenmiş olarak sabahladı. Ben bu durumunu görünce: Ey anneciğim biliyorsun,Allah'a yemin ederim ki senin yüzcanın olsa ve birer birer çıkırsa ben yine de bu dini hiç bir şey için bırakacak değilim. Dilersen ye, dilersen yeme dedim.Bunun üzerine o da yedi (200).

Evet onlar senin, kendilerinin dinine tabi olmanı arzu edip bu konuda hırs gösterirlerse sakın bunu kabul etme, Ama bu davranış seni, onlara dünya işlerinde iyilik yapmaktan alı koymasın (201).

Görüldüğü gibi Yüce Allah, müşrik olan anne ve babalarla da iyi geçinmeyi emretmekle beraber, şirk hususunda onlara itaat etmeyi yasaklamıştır. Zira Allah'a

200-İbn Kesir, a.g.e., C.III.,s.445.

201-İbn Kesir,a.g.e., C.III.,s.444.

isyan konusunda hiç bir mahluka itîâat edilemez (202).

İbn el-Arabinin dediği gibi " Ancak Allahın hakkı, Rahim hakkından daha üstün tutulur(203)" Şayet onlar seni, bilgin olmayan bir şeyi bana şirk koşman için zorlarsa onlara itaat etme" ayeti kerimesinde Kafir olsun, müslüman olsun anne ve babaya iyi davranma emrini umumî olduğu açıklanmış ve "dünya işlerinde onlarla iyi geçin" çümlesi ile bu husus te'kid edilmiştir (204).

Tüm bunlardan şu netice çıkıyor ki: Allah'ı tek bilip, ona hiçbir ortak koşmadıktan sonra bir insanın yapması gereken en önemli amel ana-babasına her halukarda iyi davranmaktır, sözlü ve ameli olarak onları hoşnud etmek için çabalamak gerekir. Ancak anne ve baba veya her ikisinin Allahın kesin olarak yasakladığı bir iş yapmayı istemesi veya dinden dönmeyi istemesi gibi bir durumda, onlara itaat gerekmez... Ancak bu da mümkün olduğu kadar tatlı dille, güler yüzle yapılmalıdır. Çünkü dünyevi işlerde bu şarttır.

B- ÇOCUĞU EMZİRME MESELESİ : Anneler, çocuklarını emzirmeyi tamamlamak isteyen kimse için- tam iki yıl emzirirler. Onların uygun biçimde yiyeceğini ve giyeceğini sağlamak, çocuğun babasına aittir. Herkes ancak gücü ölçüsünde birşeyle yükümlü tutulur.

202-el-Müslîm, K.el-İmaret, bab :39; Ebu Davud, K. el-Cihad bab: 87, en-Nesâf, K.el- Beyat, bab 34; İbn Mace, K.el-Cihad, bab:40; Ahmed, C.I. s.120,131.

203-İbn el-Arabi, a.g.e., C.I, s.429.

204-el-Cassas, a.g.e., C.V, s.219.

Ne anne çocuğu yüzünden, ne de çocuğun ait olduğu baba, çocuğun yüzünden zarara sokulmasın. Mirascınında aynı şeyi yapması gerekir. Eğer(Ana- baba) anlaşıp danışırsa(çocuğu) süttten kesmek isterse, kendilerine günah yoktur. Allahtan korkun ve bilin ki Allah, yaptığınız her şeyi görmektedir (205)-

Bu âyet çocuğun emzirilme hakkı ile onu emzirenin nafaka ve ücretini tafsilatıyla ihtiva etmektedir . Buna dayanarak bütün müctehidler, din yönünden ananın çocuğunu emzirmeye mecbur olduğunda birleşmişlerdir (206)-

Bazı bilginlere göre bu ayet boşanmış kadınlar hakkındadır. Çünkü boşanmaya ilişkin ayetlerden hemen sonra gelmektedir. Yani boşanmış olan anneler, çocuklarını iki yıl emzirirler. Tam emzirme süresi iki yıldır. Bu süre içinde çocuğun babası, ya da babası yoksa onun vârisi annesinin nafakasını ve giyimini temin eder. Emzirme süresi içinde annenin geçimini sağlaması emredildiğine göre ayetin boşanmış anneler hakkında olduğu anlaşılıyor.

Fakat çoğunluğun kanaatine göre ayet, yalnız boşanmış kadınlar hakkında değil, bütün anneler hakkındadır. Anne süt vermesi, çocuğa bakması, dolayısıyla belki kocasına hizmette kusur ederde bu yüzden kocası onun beslemekten kaçınır diye Yüce Allah, özellikle emzikli annelerin beslenmelerini, giydirmelerini emretmiş bulunmaktadır. Yine kadının, karı-kocalık münasebetinden dolayı bir mik-

205-el-Bakara :(2)/233.

206-Karaman, a.g.e., C.I.s.344.

tar mala, süt emzirmesinden dolayıda yine diğer bir miktar mala hak kazanması uzak sayılmaz.. Bu iki durum arasında bir çelişki yoktur (207).

Bazı âlimlere göre, annenin çocuğunu emzirmesi, farzdır. Çünkü, " Anneler, iki bütün yıl emzirirler..." ayetinin zahiri, buna işaret eder. Ayet, her ne kadar haber şeklinde varit olussa da, emri ifade eder. Yani " iki bütün yıl emzirsinler" mealindedir. İmam Malik (RA)'in görüşü de budur (208). Ancak " Eğer sizin için emzirirlerse onlara ücretlerini verin " (209). ayetine göre eğer süt emzirmesi kadına vacip olsaydı, kadın böyle ücrete müstehak olmaması gerekirdi. Yine " Eğer güçlüğe düşerseniz o zaman çocuğu baba hesabına başka kadın emzirecektir " (210). ayetide bu hususta çok açık bir delildir (211). Nitekim cumhura göre " emzirirler" ifadesi farz değil sünnettir. (212).

Bütün müçtehidler aşağıdaki durumlarda ananın emzirmeye zorlanacağı kanaatindedirler.

1-Çocuk anasından başka kadınları emmez ise,

2-Başka emzirecek kadın bulunmazsa,

3-Babanın ve çocuğun süt ana tutacak malları yoksa

(213) "Emzirmeyi tamamlamak isteyen kimse için" ifadesin-

207-Fahrüddin er-Râzî, a.g.e., C.VI., s.116 vd.

208-es- Sabûnî, a.g.e., C.I., s. 353.

209-et-Talak : 65/6.

210-et-Talak : 65/6.

211-Fahrüddin er-Râzî , a.g.e., C.VI., s.117.

212-es- Sâbûnî, a.g.e., C.I., s.353.

213-Karaman, a.g.e., C.I., s.345.

den de anlaşılacağı üzere iki yıl süt emzirmek vacib değildir. Tam emzirme süresi iki yıldır.Çocuğunu tam emzirmek isteyen kimse, iki yıl emzirir, demektir. Tam emzirme süresi iki yıl olduğuna göre islamin tanıdığı" süt emmeden doğan evlenme yasağı' da ancak bu iki yıl içinde süt emen çocuklara mahsustur (214).

"Eğer(ana- baba),anlaşıp danışarak süttten kesme isterlerse kendilerine günah yoktur." cümlesinin hükmüne göre ana baba, danışıp anlaşmak suretiyle çocuklarını, iki yıl dolmadan da süttten kesebilirler. Mutlaka iki yıl emzirmeleri farz değildir.Bundan önce süttten kesilmelerinde de bir günah yoktur. Ancak ikisi, birbirine danışarak çocuğun sağlığına bir zararı olmayacağına kanaat getirdikten sonra bu işi yapabilirler (215)."

Emzirme süresi içinde annenin nafaka ve giyimini temin babaya düşer. Fakat herkes gücü ölçüsünde, imkanları oranında kadının ihtiyaçlarını karşılar. Kimseye gücünün üstünde bir şey teklif edilemez. Ne anne çocuğu yüzünden zarara sokulur, ne de baba.Boşanmış anne, çocuğunu emzirmek istediği halde babası onu çocuğundan ayırıp ızdıraba sokamaz,yahut baba, annenin nafaka ve giyimini sağladığı halde anne, çocuğunu emzirmekten kaçınıp babayı müşkil durumda bırakmaz (216).

Anne,çocuğun babasının verdiği ücretle emzirmeye

214- Ateş,a,g,e., C.I.s.414.

215- İbn el-Arabî,a.g.e., C.I. s. 205.

216- Ateş, a.g.e., C.I.s.414.

razi olmazsa, adam başka bir kadın tutup çocuğunu emzirtebilir. Şayet anne, yabancının emzireceği ücretle emzirmeye razı olursa, emzirme onun hakkıdır (217).

Fakat Cassas'ın da belirttiği gibi, tam iki yaşına kadar çocuğu emzirmeye, annesi daha layıktır. Anne çocuğunu emzirmeye razı olursa, diğer bir süt annesi aramaya, babanın şeriata göre hakkı yoktur (218).

Eğer çocuğun babası yoksa, onun veya çocuğun varisi durumunda olan kimse, annenin geçimini sağlar. Baba öldüğü zaman, çocuğun- malı varsa varisi, onun mallarından annesinin geçimini temin eder. Malı yoksa, babanın yahut çocuğun varisi olan akraba, annenin geçimini sağlar (219). Eğer varislerde bunu yapmazlar ve anneden başka çocuğu emzirecek kimse bulunmazsa, çocuk ölüme terk edilmez, annesi, çocuğu emzirmeye zorlanır (220).

Baba isterse çocuğu, başka bir süt anne tutup emzirtebilir. Ancak süt annesinin ücretini eline teslim etmek lazımdır ki kadın, gönül hoşluğuyla çocuğa baksın, onu güzelce emzirsin.

Âyetin sonunda Allah, korunmayı, Allah'ın emirleri içinde hareket etmeyi emretmektedir. Çünkü Cenâb-ı Hak bütün yaptıklarımızı görmektedir.

217-Ateş , a.g.e., C.I.s.415.

218-el-Cassas, a.g.e., C.II.s.106.

219-İbn Kesir, a.g.e., C.I.s. 284.

220-Ateş, a.g.e., C.I.S.415.

Kadın hakları açısından incelediğimiz bu ayetten anlaşıldığına göre kadın çocuğunu emzirmesi için zorlanamaz. Ancak çocuğu emzirmesi halinde çocuğun babası tarafından- tabi mali durumuna göre - yeme- içme ve giyim masrafları karşılanır. Eğer baba ölürse o zaman mirasçuları bu nafakaları karşılamak zorundadır.

C- ÇOCUĞUN GÖZETİMİ(HİDANE)

İslâm hukukunda küçüğü yanında bulundurmak, ona bakmak ve onu terbiye etmek hak ve vazifesi kadın'a(yani anneye) verilmiştir. Fakihler bu hükmü" Anneler çocuklarını iki yıl emzirirler (221). "ayetinden çıkardıkları gibi" Bir kadın Hz.Peygambere gelerek şöyle dedi: Ey Allah'-ın Resulü oğluma karnım yuva, göğsüm pınar ve kucağım kundak olmuştur, halbuki babası beni boşadı ve çocuğu benden çekip almak istiyor" Hz Peygamber (SAV)" evlenmedikçe o sana aittir." hadisi (223). de buna delildir.

Hız. Ebubekir'in halifeliği zamanında,Hız.Ömer ile boşanmış olduğu bir eşi arasında bir münakaşa olmuş ve Halife, Hız Ömer'e şöyle demiştir." Annenin kucağı ve kokusu senin bakımından daha hayırlıdır" diyerek çocuğunu annesine vermiştir. Bu olayda bir çok sahabe bulunmuştur ki, dolayısıyla çocuğun gözetiminin anneye ait olduğuna delildir. (224).

221- el-Bakara :(2)/233.

223- Ebu Davud, K.et- Taharet, bab:35 .

224- İbn el-Hüman, a.g.e., C.IV., s.367.

Hidane ehliyeti için akıllı ve erginlik çağında olmak üzere iki şartta ittifak vardır. Bunun dışında ki şartlar fakihler arasında ihtilaf konusudur (225). Hatta boşanan kadın zimmiye (Yahudiveya hıristiyan tebeadan) ise fakihlere göre çocuk yine anneye verilir. Zimmiye ile Müslüman kadın arasında fark yoktur. Bazılarına göre çocuk Müslümana verilir (226).

İmam'ı Malik ve Ebu Hanife'ye göre erkek çocuğu ergenliğe erinceye, kız çocuğu da evleninceye kadar hidane hakkı annesindedir. Fakat İmam-ı Şafiye göre hidane için belirli bir müddet yoktur. Çocuk annesiyle babasından birini seçtiği zaman onunla kalır. Bu konuda erkekle kız arasında fark yoktur. Hanbelilere göre de çocuk erkek olsun, kız olsun yedi yaşına kadar anneye aittir. Bundan sonra ,eğerkarı-koca anlaşılırsa o tarafa kalır. eğer anlaşamazlarsa çocuğun seçimine bırakılır (227).

Malikilere göre hidane için ücret yoksa da, Hanefiler ve Şafiler ve Hanbelilere göre hidane için ücret vardır. Hanefilere göre bu ücret çocuğun emzirme ücreti ve nafakasından ayrıdır. Bu ücretleri babasının veya, bu çocuğun nakafasını vermekle yükümlü olanın ödemesi vaciptir (228).

Görülüyorki çocuğun gözetimi ergenlik yaşına gelinceye kadar annesinin hakkıdır. Bu konuda yapılacak olan masraflar, çocuğun babası veya çocuğun nafakasını ödemekle yükümlü olan kimseler tarafından karşılanır.

225- Cezîrî, a.g.e., C.VI.s.2840 vd.

226- Ateş, a.g.e., C.I.s.415 vd.

227- Cezîrî, a.g.e., C.VI.s.2843 vd.

228- Cezîrî, a.g.e., C.VI.s. 2843 vd.

III- B O Ő A N M A

A - TARİHTE BOŞANMA :

Kadın haklarına hürmet göstermekle bilinen eski hukuk da boşanma erkeğın selâhiyeti dahilinde idi. Yalnız boşayacağı kadına bir miktar para vermesi gerekirdi. Ayrıca boşama anında elinde bulunan ve sonra sahip olacağı malı o nikâhdan meydana gelen çocuklara mirâs bırakacağını da taahhüt ederdi. Makedonya'lıların Mısır'ı istilâsından sonra hukûk alanında meydana gelen değişiklikler neticesinde zevceye de boşama hakkı verilmiş ve böylece Yunan hukûkuna yaklaşılmıştır (1).

Hamurabi kanunlarına göre boşama erkeğın hakkıdır. Yalnız boşanan kadın nakdi ve başka şekillerde bir nevi tazminat alır. Bu, boşanan kadının çocuğu olup olmaması ile değişir. Eğer kadın, kendi hatası yüzünden ayrılmaya sebep olmuşsa koca hiç bir şey vermek mecburiyetinde olmaksızın onu terkeder veya boşamayarak evinde hizmetçi gibi kullanır, ve başka bir kadınla evlenebilir (2).

Çin hukûkuna göre boşanma karşılıklı anlaşma ve iki tarafın rızası ile olabilir. Yalnız koca, tesbit edilmiş yedi halde karısını re'sen boşayabilir. Zina halinde boşanmak mecburidir. Zevcesi zina etmiş koca, onu satın parasını alır (3).

Kadim Brehmen hukûkunda çeşitli nikâh şekilleri vardır. Karı kocadan her biri için muayyen sebeplerden dolayı ayrılmak mümkündür (4).

Roma âile hukûkunda âile birliğinin bozulması başlıca iki şekilde olurdu:

1-Seydişehir, a.g.e., s.44 vd.

2-Seydişehir, a.g.e., s.73 vd.

3-Seydişehir, a.g.e., s.97..

4-Seydişehir, a.g.e., s.166.

1-Karı veya kocanın elinde olmayan sebeplerle evlenmenin bozulması. Bu, kadının veya kocanın ölümü esir düşmek veya vatandaşlık hakkını kaybetmek gibi ehliyetin düşmesi veya azalması suretiyle olurdu.

2-Karı veya kocadan birinin isteği üzerine evlenmeye son vermek. Bu ayrılma, modern hukukta olduğu gibi, bir mahkeme kararına bağlı değildi. Evvelce evlenmeyi doğuran hukukî muameleye istinat eder, ve "mukabil muamele" manasına gelen "contrarius actus" adını alırdı.

a)Koca hakimiyetine bağlı (manus'lu) bir evlenme şeklinde kızı satın alması veya erkekle bir sene müşterek yaşaması suretiyle evlenme vuku bulmuşsa ayrılma, kadının- bir aile kızı gibi diğer bir şahsa satılmasıyla olurdu. Tabiidir ki boşama ancak koca tarafından yapılır, kadının burada hiçbir rolü yoktur. Daha doğrusu bu, boşanmadan ziyade kadının kocası tarafından reddedilmesidir. Şayet evlenme dinî bir merasimle yapılmışsa tefrik, rahipler tarafından yapılırdı. Ayrılmak için dini teâmül ve hukuk tarafından kabuledilen esaslı bir sebep olmadıkça, rahip, evlenmenin bozulmasına mani oluyordu.

b)Koca hakimiyetine dayanamayan (manus'suz) evlenmelerde, herhangi bir sebeple veya sebepsiz olarak karı veya kocadan her ikisinin arzusu, ya da yalnız birinin isteği ile evlenme bozulabilirdi.

Roma'da gittikçe Manus'suz evlenme manus'luya tercih edilmişti. Boşanma vak'aları hudutsuz bir şekilde yayılıyordu. Sebepsiz boşanmalara mani olacak kanunî hükümler yoktu. Sonraları bazı malî mükellefiyetler yükletilmişlerse de bunun büyük tesiri olmamıştı (5).

Eski Ahid'e göre, kadınlardan biriyle evlenen erkek, onda hoşlanmadığı bir şey görürse boş kağıdını yazıp eline verir ve hanesinden salıverir. Bu kadın da birinci kocanın evinden çıktıktan sonra diğer bir eve varabilir. Sonraki koca onu istemeyip boş kağıdını yazarak eline verir ve onu kendi evinden gönderirse veya hut ikinci koca vefat ederse, ilk kocası "kadın temiz olmadığından" onu tekrar zevceliğe alamaz (6).Yeni Ahd'e gelince, Matta İncilinin kaydettiğine göre:Ferisiler Hz. İsa (A.S)i deneyerek : "Kişiye her sebeple karısını boşamak caiz midir?" diye sormuşlar, o da şöyle cevap vermiş : "Başlangıçta yaratan onları erkek ve dişi yaratıldığını ve ikisinin bir beden olacağını okumadınız mı? Onlar artık iki değil, fakat bir bedendir.Şimdi Allah'ın birleştirdiğini insan ayırmasın" Ferisiler bu sefer " Öyle ise Musa niçin boş vermeyi ve kadın boşamayı emretti?" deyince Hz.İsa : "Yüreklerinizin katılığından ötürü Mûsa, zevcelerinizi boşamanıza izin verdi. Fakat başlangıçta öyle olmamıştır. Ve ben size derim : "Kim zinadan ötürü olmayıp karısını boşar ve başkasıyla evlenirse zinâ eder, boşanmış olanla da evlenen zinâ eder" cevabını vermiş (7). Bu duruma göre Hıristiyanlıkta boşanmak yasaktır. Yalnız Protestan âlimlerinin çoğu, koca zevceyi uzun zaman terkederse eşler arasında ayrılmanın caiz olabileceğini şuna istinaden ileri sürerler : "Fakat evli olanlara ben değil, Ancak Rab emrediyor :Karı kocasından ayrılmasın fakat eğer ayrılırsa da, kocasız kalmasın, yahut kocasıyla barışsın ve koca karısını bırakmasın. (8)"

6-Tesniye, 24/1-4.

7-Matta İncili, 19/3-10.

8-Polis'Resulün Korintoslu'lara Birinci Mektubu, 7/10-12 .

B- İSLAMDA BOŞANMA: İslâm bir ömür boyu sürdürmek için akdedilen evlilikleri uygun görmüştür. Fakat bu evliliğin fiilen ömür boyu sürmesi için kafi değildir. Evlilik iki kişi arasında devamlı bir anlaşma, karşılıklı sevgi ve saygıya dayanır. Bunlar bozulunca ve düzelme ihtimalinin bulunmadığı da tecrübelerle sabit olunca mezkur çiftin sıcak yuvaları söğür veya cehennem olur. Bu durumda önümüze üç yol çıkar.

1-Nefrete, geçimsizliğe, anlaşmazlığa rağmen evliliğin devamını istemekte ısrar eylemek. Bunun mümkün olmadığı gibi aile ve çocukların saadet ve istikbâli bakımından mahzurlu bulunduğu, katolik âlemindeki uzun tecrübelerle anlaşılmalıdır.

2-Evlilik hukuken mevcut olduğu halde eşleri ayırmak. Bu kısa bir müddet için faydalı olabilirse de uzun müddetler içinde içtimâi ve ahlâkî mahzurlar getireceği tabiidir.

3-Aslında bir nimet ve saadet vesilesi olduğu halde artık çekilmez bir yük haline gelen evlilik bağına çözmek ve eşlerin, anlaşabileceği kimselerle, yeni aile yuvaları kurmalarına imkân vermek. İşte birçok hukuk sistemleri gibi İslâm Hukuku'nun da sevmiyerek kabul ettiği yol budur (9).

İslâm'da boşanmanın genel kaideleri, Bakara sure-sinde belirtilmektedir:

Boşanmış kadınlar, üç kur (üç adet veya temizlik süresi bekleyip) kendilerini gözetlerler (hamile olup olmadıklarına bakarlar) Eğer Allah'a ve ahiret gününe inanıyorlarsa, Allah'ın kendi rahimlerinde yarattığını gizlemeleri (yani karınlarında çocuk bulunduğunu saklamaları) kendilerine helâl olmaz. Kocaları da bu arada barış-

mak isterlerse onları geri almaya daha çok hak sahibidirler. Erkeklerin kadınlar üzerinde bulunan hakları gibi kadınların da erkekler üzerinde hakları vardır. Allah azizdir, hakimdir."

"Boşama iki defadır. (Bundan sonra kadın) ya iyilikle tutmak ya da güzelce salıvermek (lazım) dır. Onlara verdiklerinizden birşey geri almanız, size helâl değildir. Yalnız, erkek ve kadının, Allah'ın sınırlarında durmayacaklarından korkarsanız o zaman kadının (ayrılmak için) verdiği fidyede (hakkından vazgeçmesinde) ikisine de bir günah yoktur. İşte bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Sakın bunları aşmayın. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa işte onlar zalimlerdir."

"Erkek yine boşarsa, artık o kadın başka bir kocaya varmadan kendisine helâl olmaz. O (Vardığı adam) da bunu boşarsa, Allah'ın sınırları içinde duracaklarına akılları kestiği takdirde, (Eski karı-kocanın) tekrar birbirlerine dönmeleride kendilerine bir günah yoktur. İşte bunlar Allah'ın sınırlarıdır. (Allah), bunları bilen bir toplum için açıklıyor."

"Kadınları boşadığınız zaman, bekleme sürelerini bitirdilermi, ya onları iyilikle tutun, ya da iyilikle bırakın; haklarına tecâvüz edip zarar vermek için onları (yanınızda) tutmayın. Kim bunu yaparsa kendine yazık etmiş olur. Allah'ın ayetlerini eğlence yerine koymayın: Allah'ın size olan nimetini ve size öğüt vermek için kitap ve hâkmetten size indirdiklerini düşünün, Allah'tan korkun ve bilinki Allah, her şeyi bilir."

"Kadınlarınızı boşadığınız zaman bekleme sürelerini bitirdilermi, kendi aralarında güzelce anlaşmalarını takdirde, (eski) kocalarıyla evlenmelerine engel olmayın. Bu, içinizden Allah'a ve ahiret gününe inanan kimse-

ye verilen öğüttür. Bu sizin için daha iyi ve daha temizdir. Allah bilir, siz bilemezsiniz. (10)"

İbn Abbas, Mücahit, Mesruk, Hasan, Katâde, Dehhâk, Rebi, Mukatil İbn Hayyan ve birçoğları derler ki :Eski-denbir erkek karısını boşar ve iddetinin bitimi yaklaştığında kadın başkasına gitmesin diye, sırf ona zulmetmek ve zarar vermek için tekrar kadına dönerdi. Sonra kadını tekrar boşar iddet beklemeye başlardı. Kadının iddeti bitimi yaklaşıncaya, kadının iddeti uzasın diye tekrar boşardı. İşte Yüce Allah onlara bunu yasaklayıp, tehdit ederek ve "Kim böyle yaparsa muhakkak ki Allah'ın emirlerine muhalefet etmek suretiyle) kendi nefesine yazık etmiş olur." buyuruyor (11).

Talak kelimesi tatlik, masdarı manasına bir isim olup lügatta bağı çözmek, serbest bırakmak, demektir (12). İstilahta ise " Belli sözlerle evlilik bağı çözmek ve kaldırmaktır (13).

Talakın üç şekli vardır. Bunlar, ahsen, hasen, bid'i dir. Ahsen; bir erkeğin karısını ilişki kurmadığı bir temizlik döneminde bir kez boşayıp iddetinin bitimini beklemesidir. Hasen, diğer adıyla Sünni talak: kendisiyle ilişki kurulmuş bir kadının, üç temizlik döneminde üç kez boşanmasıdır. Bid'i talak ise; bir cümleyle üç talak verilmesi veya bir temizlik döneminde üç talak verilmesidir (14). Geri dönüş imkânı olup olmasına göre de talak iki kısımdır. Mehri verme ve nikâh kıymaya gerek olmadan,

10-el-Bakara : (2)/228, 229, 230, 231, 232.

11-İbn Kesir, a.g.e., C.I., s.281.

12-Hüseyn b. Muhammed er-Ragıb el-İsfahâni, el-Müfredaat, Fi Garibi-L-Kur'an, (Beyrut-Tarihsiz) s.306.

13-İbn el-Hüman, a.g.e., C.III.s.463.

14-İbn el-Hüman, a.g.e., C.III., s.466.

eşe tekrar dönme imkânı olan talak'a "ric'i talak" denir. Bunun yanı sıra" Artık normal aile hayatına dönüş imkânı bırakmayan kesin talak'da "bain talak" denir (15).

İslâma göre kadın şu şekilde boşanır: Karısını boşamak isteyen kimse, kadın adetinden temizlendikten sonra o nu beşayıp bekler. Kadın bir adet daha görüp temizlendikten sonra bir daha boşar ve yine bekler. Kadının bir adet daha görüp temizlenir. Eğer adamböşamaya kararlı ise, bir daha boşar. Böylece kadınla bütün bağlar kopmuş olur. Kadın ertesi adetini de gördükten sonra dileğiyle evlenebilir (16).

İslâm hukukunda boşama selâhiyeti, prensip olarak kocaya verilmiştir. Ancak nikâh akidinde şart koşulmuş olması halinde, kadında bu selâhiyete sahiptir (17). Ayrıca tarafları üzen sebepler bulunması halinde kadının hakime baş vurarak, evlilik hayatına son verdirmek selâhiyeti vardır (18).

Bir medeni hak olan boşama selâhiyetinin kullanılabilmesi ve kullanıldığında muteber olabilmesi için bu hakka sahip şahıslarda bazı şartlar aranır; bu şartların varlığı onu mezkûr hakkı muteber bir şekilde kullanmaya ehil kılar. Aynı zamanda boşamanın ilgili bulunduğu karşı tarafta da (mahall-i talâk) bir takım şartlar aranır.

Boşayanda bulunması gerekli şartlardan üçüde ittifaq vardır:

1) Boşayan koca veya vekili olacak. Evlenmede olduğu gibi boşanmada da vekâlet geçerlidir.

2- Akli başında olacak.

15-İbn Rüşd, a.g.e., C.II., s.60 vd.

16-Ateş, a.g.e., C.I., s.400.

17-Bkz. Kadına Boşanma Yetkisi Verilmesi Konusu s.135.

18-Bkz. Muhalâa konusu. s.130

3- Ergenlik çağında olacak (19).

Ne dediğini bilmez derecede sarhoş olmuş kimsenin boşanması mevzuunda da çeşitli görüşler vardır:

a) Saidb-el Müseyyeb, Atâ, Mücahid, Şa'bi, Nehai, Malik, Sevri, Evzai Şafii (bundan aksi görüş de rivayet edilmiştir.) İbn Şübrume, Ebu-Hanife gibi müctehidlere göre sarhoşun boşaması geçerlidir.

b) Hz.Osman, Ümer b-Abdülaziz, Tavuş, Leys, Ebu Sevr, Tahavi, Muzeni gibi müctehidler ile Hanbeli mezhebinden bir kavle göre sarhoşun boşaması muteber değildir (20) İğlak halindeki boşama muteber değildir (21). hadisindeki "iğlak"ı Ahmed b Hanbel, Şafii ve Muhaddis Ebu-Davud "gazap" ile tefsir etmişlerdir. Bu tefsire göre şiddetli gazap halindeki boşamaların hükümsüz olması gerekiyor "Hırs gelir, akıl gider"; akıl gidince de talakın şartlarından birisi bulunmamış olur (22).

Temyiz çağında olmayan çocuğun boşamasının hükümsüz olduğu üzerinde görüş birliği vardır. Ahmet b. Hanbel'den bir rivayete ve daha başka bazı müctehidlere göre akli eren çocuğun boşaması muteberdir. Ancak akli ve nakli deliller karşısında bu görüş zayıftır (23).

Hastalık halinde eşini boşayan ve aynı hastalıktan ölen kimsenin hakkını kötüye kullanmış ve karısını mirastan mahrum bırakmayı kastedmiş olması muhtemel bulunduğundan kadının varis olup olamayacağı mevzuunda iki görüş meydana gelmiştir.

19-İbn el-Hüman, a.g.e., C.III., s.487.

20-Karaman, a.g.e., C.I., s.299 vd.

21-Ebu Davud K. et-Talak, bab: 1; İbn Mace, K.et-Talak, bab:16; Ahmed, C.VI., s.276.

22-Karaman, a.g.e., C.I., s.300.

23-Ceziri, a.g.e., C.VI., s. 2418.

a) İmam Şafii ile bir grup boşama vukuu bulmuştur, verâset de cereyan edemez demişlerdir.

b) İmam Malik ve daha bazı müşdehidler de varis olması gerektiği ni ileri sürmüşlerlerdir. Bu grup teferuuatda üç kısma ayrılıyor :

I-Ebu-Hanife, Sevri ve tabirlerine göre İddet içinde iken kocası vefat edene varis olur.

II-Ahmed b.Hanbel, İbn Ebi-Leylâ - başka biriyle evlenmemişse varis olur.

III-Malik, Leys: Durum ne olursa olsun varis olur.

Varis olmasını ileri sürenlerin delili Sedd-i zerayî (Sû-i İstîmâli önleme, kötülüğe giden yolu tıkama) prensibi ile Hz.Osman ve Hz. Ömer'in fetvâlarıdır (24).

Boşama niyeti olmadan şakaylâ gayr-i ciddi bir şekilde boşamaya delâlet eden bir söz kullanırsa Ebu Hanife ve Şafii'ye göre kadın boşanmış olur. Çünkü Râsu - lullah üç şeyin ciddisi de şakasıda ciddidir.: Nikâh, talâk ve rac'a" buyurmuştur (25). İmam Malik ve Ahmed b.Hanbel'e göre ise niyet şarttır. "...Eğer boşamaya azmederlerse. (26)" ayetide buna dalalet etmektedir.

Boşamanın muteber olabilmesi için boşananda (mahalli Talâk ta) da bir takım şartlar aranır ki :

1-Kadın hala kocasının nikâhı altında bulunmalıdır, yani kocasından bain Talâkla ayrılıp da iddet bekleyen kadını, kocası boşayacak olsa Talâk vakii olmaz.

2-Kadın kocasıyla şartlarına uygun bir nikâhla evlenmiş olmalıdır. Mesalâ : İddet beklemekte olan bir

24-İbn Rüşd, a.g.e., C.II. s.68-69.

25-Ebu Davud, K.et-Talak, bab:9; et-Tirmizi, K.et-Talak, bab:9; İbn Mace, Mukaddime bab:7.

26-el-Bakara : (2)/227.

kadını, veya karısının bacısını nikâhlamak gibi batıl bir akidle nikâhlayan sonra da boşayan kimsenin Talâkı vaki olmaz.

3-Kadın, cariyelik bağıyla kocası tarafından cinsel temasa uğramış olmamalıdır. Kişi kendi cariyesini boşayacak olsa talakı vaki olmaz (27).

Talak sigasının da bulunması gereken vasıflar da ikidir :

1-Siga, Sarih ve kinaye olarak talaka delâlet eden bir lafız olmalıdır. Talak fiillerle vakii olmaz. Mesela :Karısını, babası evine gönderir, sonra da eşyalarını ve mihrini gönderir de talak lafzını söylemezse talak vakii olmaz. Yine talak kelimesini söylemeksizin talaka niyet etmesiyle de talak vaki olmaz.

2-"Talak lafzının kastedilmiş olması gerekir. Mesela karısına "sen hoşsun" diyeceği yerde dili sürçüpde "sen hoşsun" derse talak vaki olmaz (28).

Eşler arasında sevgi ve saygı bozulunca sıcak yuva buz gibi olur veya cehenneme döner. Artık çekilmez bir yük halini alır. Bu evlilik bağına çözmek ve eşlerin anlaşabilecekleri kimselerle yeni âile yuvaları kurmaları için Kur'an da talakı kabul etmiştir. Hem erkeğe hemde kadına boşanma hakkı tanımıştır (29).

C- ÜÇTALAK MESELESİ :Konu ile ilgili âyet şudur ://Boşanma iki defadır. (Bundan sonra kadını) ya iyilikle tutmak, yada güzelce salıvermek (lazım) dır. On-

27-Ceziri, a.g.e., C.VI., s.2419.

28-Ceziri, a.g.e., C.VI., s.2424 vd.

29-Bkz. Karaman, a.g.e., C.I., s.289 vd; Ceziri a.g.e., C.VI. s.2411; İbn el-Hüman, a.g.e., C.III. s.463 vd; C.IV. s.III vd; İbn Rüşd, a.g.e., C.II., s.60 vd.

lara verdiklerinizden birşey geri almanız size helâl değildir. Yalnız, erkek ve kadının, Allah'ın sınırlarında durmayacaklarından korkarsanız o zaman kadının ayrılmak için verdiği fidyede (hakkından vazgeçilmesinde) ikisine de bir günah yoktur. İşte bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Sakın bunları aşmayın kim Allah'ın sınırlarını aşarsa işte onlar zalimlerdir (30)."

İslâmın başlangıcında, bir kişi iddet içinde olmak şartıyla yüz keredede boşanmış olsa karısını geri alma hakkına sahipti. Elbette bunda eşler için zarar söz konusu idi. İşte bu ayeti kerime İslâm'ın başlangıcındaki bu uygulamayı kaldırmış ve Allah Teâlâ talâkı (boşanmayı) üçe hasretmiş ve kocasının aynı kadına dönmesine bir ve iki talâkta müsâade etmiş üçüncü de ise ondan tamâmiyle uzaklaştırmıştır. Nitekim İbni Ebi Hâtimin rivayet ettiğine göre : Bir adam karısına; seni asla boşamayacağım ve sana ebeddiyen dönmeyeceğim, dedi. Kadın: Bu nasıl olur? diye sordu. Adam : Seni boşayacağım, iddetin bitimi yaklaşıncaya da tekrar alacağım dedi. Kadın Rasulullah (S.A.V) e gelerek durumu anlattı. Allah teâlâda "Boşanmak iki defadır" ayetini indirdi (31).

(الطلاق مرتان =Telak iki keredir) ayeti kerimesi (والمطلقات يتربصن =Boşanmış kadınlar...bekler) ayetinde olduğu gibi tekid ve takrir için haber sıygasında gelmiştir. Yani Allahü Tealanın talak için koymuş olduğu ve erkeklerin ellerinden ismetinin çıkmayacağı sınır iki keredir, yani iki talaktır demek olur. İki telaktan herbiri ile ismetin bozulacağı ve

30-el-Bakara :(2)/229.

31-İbn Kesir, a.g.e., C.I., s.271.

tekrar kurulacağını ifade etmek için " iki kere "lâfzıyla ifade etti (32). Bu ayette sünnete uygun talakın âdeditine hükmedilmiş, zamanından bahsedilmemiştir ki, " kadınları iddetlerine doğru boşayınız." ayeti ile zamanı açıklanmıştır. Nitekim Rasûlullah (SAV): İbni Ömer karısını hayızlı iken boşadığı zaman: Allah sana bu şekilde emretmedi, talak iddet içinde kadın temizken onunla ilişki kurmaksızın ve hamile olmadan onu boşamadır. Buyurarak talakın iddetini açıklamıştır (33).

Buna göre sünnete uygun olan talakın iki vasıfla mukayyet olduğunu görüyoruz.

1 -Adedi: Bir temizlik döneminde birden fazla yapılmaması,

2- Vakit: Cima etmeden, temizken ve hamileliği belli olduğu halde yapılmasıdır (34).

Müfessirler "Talâk iki keredir." ayetinin yeni bir hüküm mü, yoksa önceki ayetlerle ilgili mi olduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir.

1- Yeni bir hüküm olduğunu söyleyenlere göre mana: Şeriata uygun olan boşamanın, bir değil ayrı ayrı yani bir talaktan sonra diğer bir talak şeklinde olması gerekir. Salıverme bir kere olur. Hz. Ömer, Osman, Ali, Abdullah b. Me'sud Abdullah, b. Abbas, Abdullah b. Ömer, İmran b. Hüseyin, Ebu Musa'l-Eşari, Ebu Derda ve Huzeyfe bu görüştedirler.

2- Bu ayet yeni bir hüküm ifade etmeyip, kendisinden önceki ayetlerle ilgilidir. Manası "Ric'i talak iki keredir. Üçüncü talaktan sonra ricat olamaz." Bu tefsir

32-Reşid Rıza, a.g.e., C.II., s.382.

33-el-Buhari, K.et-Talak, bab : 1; el-Müslim, K. et-Talak, bab:1; İbn Mace, K.et-Talak, bab :2; en-Nesai, K.et-Talak, bab:1; et-Tirmizi, K.et-Talak, bab: 1.

34-el-Cassas, a.g.e., C.II., s.75.

üç talakın bir defada verilmesini caiz görenlerin izahtır. Bu imam şafiinin mezhebidir.

3-Ayet kendi başına yeni bir hüküm ifade etmeyip öncesi ile ilgilidir. Çünkü Allah Teâlâ bir önceki ayette, kocanın dönüş hakkının olduğunu beyan buyurmuş, fakat bu hakkın devamlı veya belli bir yere kadar olacağından bahsetmemiştir. Bu husus açıklanmaya muhtaç bir mücmel veya muhassise muhtaç umumi bir lafız gibi olmuş olur. Böylece bu ayette Yüce Allah koca için dönüş hakkı bulunan talakın sadece ilk iki talak olduğunu beyan buyurmuştur. Bu ayetin nazmına da uygun güzel bir açıklamadır (35).

el-Cassas'a göre ise ayet şu hususlara delalet etmektedir.

1-Sünnete uygun olan talak yani boşamayı isteyen kimsenin üç talakı ayrı ayrı vermesi.

2-İki defada iki talak vermesi.

3-Üçten aşağı olan talakta dönebilmenin imkanı

4-İki talakı hayızlı iken verdiği zaman vaki olması Zira Allah genel olarak iki talakın vukuuna hükmetmiş.

5-İbni Abbasın rivayet ettiği şekilde, arapların istedikleri kadar talak verip, döndükleri durumu üçe indirip ve üçten fazlasını da neshetmesidir (36).

Genelde islâm hukukçuları, bir keresinde söylenen üç talakın üç talak sayıldığı görüşündedirler. Zahirilerle bir cemaat ise : "bir kere de söylenen üç talak, bir talak hükmündedir." demişlerdir (37).

35-Fahrüddin er-Razi, a.g.e., C.VI., s.96 vd.

36-el-Cassas , a.g.e., C.II., s.74.

37-İbn Rüşd, a.g.e.; C.II., s.61.

Üç talâkı bir cümlede toplamanın (üçtalakı aynı anda vermenin) haram olduğu görüşündekiler bu âyeti delil olarak getirirler. Nitekim Malikî mezhebi ve onlara uyanların görüşü budur, onlara göre : "Boşanma iki defadır"... âyeti sebebiyle talâkın tek tek verilmesi sünnettir (38).

İmam Malik : "Bir defada üç talak ile karı boşamak, sünnete uygun boşanma değildir. İmamı Şafii ise " sünnete uygundur" demiştir (39).

Üç talakı birden veren bir kimseye Ali b. Ebi Talip, İbni Mes'ud tek talak gerekir derler. İbni Abbas da aynısını söylemiştir (40).

Said b. Cübeyr, Tawus, Ebu Şağsa, Ata, Amr b. Dinar, bakireyi üç talakla boşayanın talakı tekdir derler (41).

Şimdi üç talakı birden vermenin, üç talak sayılacağını ileri sürenlere, üç talakı birden vermenin tek talak sayılacağını ileri süren alimlerin delillerini görelim.

Aşağıda nakledeceğimiz delillerle üç talakı ifade eden bir cümle ile üç talakın meydana geleceğine hükmetmişlerdir.

Allah (CC), talaka bir sınır koymuştur. O'nun birer birer yapılması hususunda insanları uyaran, Yüce Allah, bir veya iki talakla karılarından ayrılan erkeklerin pişman oldukları takdirde tekrar aileleriyle birleşebilmeleri için, dönüşü bir hak olarak tanımıştır. Bu hakkın zayi edilmemesi için bir ruhsattır. Bir kimse, bu ruhsatı aşarak üç talakı kapsayan bir cümle ile karısından ayrılırsa, üç talakda meydana gelmiş olur.

38-İbn Kesir, a.g.e., C.I., s.277.

39-İbn Rüşd, a.g.e., C.II., s.64.

40-el-Kurtubi, a.g.e., C.III., s. 132.

41-el-Kurtubi, a.g.e., C.III., s.133.

Bir ve iki talakda, erkeğin ailesini tekrar yanına alma ruhsatı veren üçüncü kez talakı telâffuz edince ailesi ondan tamamen boş olur.

1-Birinci ve ikinci talakta erkek, ailesiyle tekrar birleşme veya tamamen ayrılma yollarından birini tercih edebilir. Çünkü islâm, erkek için en faziletli ve duruma en uygun olan, ayrılma olduğu takdirde bir veya iki talakta boşanma hususunda irşatta bulunmuştur. Eğer erkek haddi aşır, üç talakla ailesinden ayrılırsa, pişman olduğu takdirde ailesine tekrar dönemez ve başka zorluklarla da karşılaşabilir. Çünkü üç talakla karısından boşanan, dünyada da cezasını çeker (42).

2-Bir kimse karısından üç talakla ayrıldığını anlatınca İbni Abbas (RA) sukut etti, Mücahid, İbni Abbas (RA)'ın bu sukutundan, fetva için gelen şahsa, karısından ayrılmak için yaptığı üç talak yeminini, bir talak sayarak onu ricat ettirip ailesine döndereceğini zannediyorum. Fakat İbni Abbas başını kaldırarak; "siz ahmakçasına ailenizi üç talakla ayrıldıktan sonra gelerek İbni Abbas, İbni Abbas bana çare bulunuz diyarsunuz. Bilmiyormusunuz ki Allah (CC)"... Kim Allah'tan korkarsa (Allah) ona birkurtuluş, çıkış yeri ihsan eder" (Talak 2) buyurmuştur. Sen Allah (CC) tan korkmadın. Bende sana bir çıkış yolu bulamadım. Üç talakla ailenizden ayrılmakla Allah (CC)'a isyan ettiniz. Karınızda sizden tamamen boş oldu" dedi, diye rivayet edilir (43).

3-Üç talaktan meydana gelen bir cümle söyleyerek karısından ayrılan bir kimsenin durumunu dinleyen Hz.Ömer (RA) üç talak meydana geldiği için aileniz, sizden

42-es-Sabunî, a.g.e., C.I., s.333.

43-Ebu Davud K.et-Talak, bab:10.

ayrılmış olur, hükmünü vermiştir. Bütün sahabilerin Hz. Ömer'in bu görüş ve fetvasını kabul etmeleri, bu meselenin icma olduğuna delalet eder.

el-Buhari sahihinde, "Boşamak iki defadır.(Ondan sonrası) ya iyilikle tutmak ya güzellikle salmaktır..." ayetinin tefsiri hususunda üç talakın bir cümlede meydana geleceğine dair bir bab ayrılmıştır (44).

Bu da işaret ediyor ki, talakın bir veya iki defa yapılmasında geniş bir ruhsat vardır. Bir kimse, bu geniş ruhsattan yararlanmayarak, üç talaktan meydana gelen bir cümle ile ailesini ayırırsa, hanımından tamamen boşanmış olur (45).

Üç talakı birden vermenin tek talak olacağını söyleyenlerin delilleri ise :

1- الطلاق lafzı istiğrak ifade eder. Çünkü (ال = eliflam) ahd için almadığı zaman istiğrak ifade eder. Buna göre ayetin takdiri (كل الطلاق مرتان و مرة ثالثة) = her talak iki defadır ve bir üçüncüsü vardır.) şeklinde olur. Eğer Yüce Allah bu şekilde demişse, meşru olan talakın ayrı ayrı olduğunu ifade etmiş olur. Çünkü "defalar ve kereler" lafızlarının icmaya göre manası, ancak talaklar ayrı ayrı verildiği zaman olur (46).

2- Ayet kocasının kendisini boşadığını ve başkasıyla evlenmesine mani olarak zararvermek maksadıyla kendisine iddet içinde tekrar tekrar müracaat ettiğini

Hz. Aişe'ye şikayetlenen bir kadın sebebiyle inmiştir ki, alimler ayetin nüzul sebebinin, ayetin ifade ettiği umumî hüküm dışında kalamayacağı hususunda ittifak etmiştir. Binaenaleyh ayetin bu sebebden dolayı nazil olması,

44-el-Buhari, K.et-Talak, bab:4,

45-Esâbuni, a.g.e., C.I., s.333 vd.

46-Fahraddin er-Razi, a.g.e., C.VI., s.96.

ayetin hükmü dışında kalmaz. Dolayısıyla defalarca talak verilip tekrar kadına dönmesi men edilmekte ancak iki defa ayrı ayrı talak verilip dönülebileceği ifade edilmektedir(47).

3-Bu ayet hiç şüphesiz talakları ayırmayı gerektiriyor çünkü aynı anda iki talakı birden vermiş kimseye "Merreteyn= iki kere" boşadı demek uygun değildir. Bu nedenle iki kere denmesi, iki kez ayrı ayrı yapılmasını emir, bir sözle ikisini birleştirmeyi de yasaklamasını icab eder(48).

4-Fatma b. Kays anlatıyor : Ebu Hafs b. Muğire onu boşadı, Halid b. Velid ile Mahzum oğullarından bir grup Hz. Peygamber (SAV)'e geldiler, ve: Ya Râsulâllah Ebu Hafs b. Muğre hanımı üç talakla boşadı ona nafaka vermeyi terketti dediler. Resulullah (SAV) " Ona nafaka yok,, buyurdu(49).. Üç talakın birden olacağına delil getirenler; Nebi (SAV) ye : Onu üç talakla boşadığını söylediler, buna rağmen Resulullah bunu yadırgamadı, diyorlar. Halbuki bu içinde müc mellik= kapalılık olan bir haberdir ki o da başka bir hadis ile açıklanmıştır. Bu hadiste yine Ebu Davud'un İbni Sıhâp-Ebu Seleme, Fatma binti, Kays tarıkıyla verdiği haberdır. Fatime, Ebu Hafs b. Muğire'nin hanımı olduğunu ve Ebu Hafs'ın üç talakın sonuncusu ile kendisini boşadığını ve kendisinin Resulullah'a geldiğini söylemiştir(50). Ebu Davud da Salih b. Key-san, İbni Cüreyc ve Şuayb b. Ebi Hamza hepsi Zühri'den bu şekilde rivayet etmişlerdir. Bu hadisten daha önce geçen müc mellik= kapalılık açıklanmış olur ki o da 3. talakın sonuncusu ile boşanmış olduğudur. (51).

47-Fahrüddin er-Razi, a.g.e., C.VI.s. 97.

48-el-Cassas, a.g.e., C.II., s.73.

49-en-Nesâî, K.et-Talak, bab: 70.

50-el-Müslim K.et-Talak, bab:40; Ebu Davûd, K.âd-Talak, bab :39; en-Nesâî, K.et-Talak, bab: 70.

51-el-Cassas, a.g.e., C.II., s. 79.

5-Ayet iki talakı iki kez ayrı ayrı vermeyi emrediyor iki kezi bir defada yapankimse ayetin hükmüne muhalif olmuş olur.Yüce Allah "Allah'ın size helal kıldığı temiz şeyleri haramlaştırmayınız (52)"buyuruyor, bunun zahiri de üç talakın birden verilmesini haram kılmayı öngörüyor. Çünkü zevceler temiz helâl kılınan şeylerdendir. Zira Allah "Hoşunuza giden temiz kadınlardan nikahlayın (53)" buyuruyor. Burada umumi olarak, kadını haram kılan tek talakın yasaklanmış olduğu anlaşılır. Şayet üç talakın sünnete uygun olan vakitte verilmesi ve münasebet yapılmayan kadınlara bir talak verilmesi müsadeseine delil söz konusu olmasaydı ayetten talak vermenin kesin yasak olduğu neticesi çıkardı (54).

6-Başka açıdan; talakı kendisine iddet gereken bir kimseye giriş olarak müsadde etmedi, ancak dönüşü de zikretmek suretiyle müsadde etti. "Talak ikidir, sonra iyilikle tutmak..."Boşanmış kadınlar kendi kendilerine 3 kur beklerler" (55).Kadınlar'boşadığınız zaman müddetlerine erişdilermi artık onları ya iyilikle tutmak veya güzellikle salıvermek lazımdır (56).Binaenalyh iddet gören kadınlara giriş olan talaka ancak dönüş zikri ile bağlantılı olarak izin verilmiştir (57). Demek ki dönüş yapılaraktalak verilecek, bu da her talakı ayrı ayrı vermeyi gerektirir.

Nitekim İbni Abbas şöyle diyor :Allah kitabın da "Boşama iki defadır"diyerek boşamayı birbirinden ayırmıştır. Bundan sonra olacak boşamaların çoğunun" iyilikle

52-el-Maide, (5.)/87.

53-en-Nisa:(4)/3.

54-el-Cassas, a.g.e., C.II., s.75 vd.

55-El-Bakara :(2)/228.

56-el-Bakara :(2)/229.

57-el-Cassas, a.g.e., C.II., s.75.

tutması" yanidönülme imkanı bulunan talak olmasını istemektedir. "Güzellikle salı vermek" sözüyle de iddetten sonra artık kadına dönülmeyeceğini anlatmaktadır (58). Bu boşamada, ikisi arasında pişmanlık olması halinde bu tür boşama kadına iyiliktir. Çünkü ona dönme imkanı vermektedir. Yüce Allah "bilmezsin belki Allah bir şey ortaya çıkarır (59)" buyurmuştur. Şimdi Allah'ın boşamayı böyle ayırması (iki defa olacağını söylemesi) hepisi bir cümlele söylenmiş olsa dahi yine bir boşama sayılacağını gösterir (60).

7- Bir çok âlimlerimizin üzerinde durdukları bir hususta : Li-
anda, Nur süresindeki 6. ayete göre adamın dört defa doğru söylediğine dair Allah'ı şahid tutması gerekir. Bir adam bir ağızdan "Dört defa Allah'ı şahid tutarım ki ben doğru söyleyenlerdenim" demekle dört şahidlik yerine gelmiş olmaz. Bu yemin, sadece bir yemindir. Hadiste namazın sonunda otuz üçer kere "SübahaneAllah-Elhamdulillah-Allahu ekber" demesi emredilmiştir. İnsan bir ağızdan "otuz üçkere sub hanellah " demekle bu emir yerine getirilmez, belirtilen sevaba erilmez ayrı ayrı tam otuz üç kere Subhanallah..." demek gerekir. Yine Nur süresinin 58. ayetinde hizmetçilerin ve bülüğe ermemiş çocukların üç kere izin almaları emredilmiştir. Hadiste de : "izin alma üç defadır. Eğer izin verilirse gir, yoksa geri dön (61)" buyurulmuştur. Bu emirlerin yerine gelmesi için üç defa ayrı ayrı izin almak gerekir bir kerede " Üç defa söyle olsun" demekle emir yerine getirilmez isteki talakta, hakkındaki emirde böyledir (62).

58-et-Talak: (65)/1.

59-el-Kurtubi, a.g.e., C.III., s.132.

60-Ateş, a.g.e., C.I., s.403.

61-el-Muvatta, K.el-İsti'zân, Had:2-3.

62-Ateş, a.g.e., C.I., s.404.

8-Bir insanın üç talakı tek bir sözle dilemesi ile tek bir kerere yapabileceğine gücü yoktur. Çünkü ameli işler sözün tekerrürü ile tekerrür etmez. Sözlü işlerde öyledir. Kim nikah akdini üç sözüyle bir defada bozarsa o yalancadır. Eğer bu doğru olursa üçe bir, bire üç demek de doğru olur. Kim bunu yaparsa sünnetten çıkmış olur ve yola getirilmesi gerekir (63). Nitekim Nesai'nin rivayet ettiği Mahmut b. Lebi'd Hadisinde şöyle bildirilmektedir: Bir adamın karısını üç talakın tamamıyla boşadığı Rəsulullah (SAV) 'a bildirilince; kızarak ayağa kalkmış ve: "Hemde ben aranızda iken Allah'ın kitabıyla oynanıyor". buyurmuşlardır. (Rəsulullah'ın bu derece öfkesine alışık olmayan sahabe) o'nun böyle öfkelenişini görünce birisi kalkmış ve "Ey Allah'ın elçisi şunu öldüreyim mi? demiştir (64).

İbni kesir bu hadisin isnadının ceyyid olduğunu söyler (65).

9-İbni Ömer bir defada karısını üç talak ile boşayan bir adama : Bari bir kere yahut iki kere boşasaydın. Çünkü Allah'ın Rasulu bana böyle emretti. Eğer onu üç kere boşarsan kadın başka kocaya varmadıkça sana haram olur. Ve sen Allah'ın karını boşama hususunda sana verdiği emre aykırı giderek Allah'a asi olursun dediği rivayet edilir. Bu rivayet üç talakın, bir arada verilebileceğini gösterirse de Nesai de bulunan yukarıdaki Mahmud b. Lebid hadîsi bu rivayeti cerh etmektedir (66).

63-Reşid Rıza, a.g.e., C.II., s.382.

64-en-Nesai, K.et-Talak, bab:6.

65-Reşid Rıza, a.g.e., C.II., s.382.

66-el-Buhari, K.et-Talak, bab:7;el-Müslim, K.et-Talak, bab: 1.

10-İbni Ömer'den :O Rəsulullah zamanında karısını hayızlı iken boşadı. Ömer b.Hattab durumu Rəsulullah'a (SAV) sordu. O (SAV) de:Ona emret, kadına dönsün Temizleninceye kadar onunla münasebette bulunmasın. Kadın tekrar adet görsün, yine temizlensin, bundan sonra dilerse onu yanında koysun, dilerse hiç temas etmeden boşasın.İşte Allah'ın kadınları boşamak için emrettiği iddet budur (67) .

11-Bir adam üç talakı birden verdiği zaman üçüncü talak vukuu bulmasıyla, iddet bitiminden önce erkekten boşanmış olacağı için;

1-Şayet erkek ölürse kadın miras alamaz.

2-Erkek kadının kız kardeşiyle evlenir.

3-Orada başka dördüncü bir kadın alabilir (68). bilhassa ilk husus kadın haklarına aykırı bir husustur.

12-Ebu Davud'un ikrime yolu ile İbni Abbas tan rivayet ettiği bir hadiste Abdüvezid çocukların annesini boşayıp başka bir kadın ile evlendi. Aldığı kadın Hz. Peygamber'gelip, Abdüvezid'in kendisine bir yararı olmadığını söyleyerek ondan ayrılmak istediğini bildirdi. Hz.Peygamber'de Abdüvezid'e bu kadını boşayıp, Rükane ve kardeşlerinin annesi olan (eski karısını)a dönmesini emretti. Abdüvezid'in :Ya Resulullah ben onu üç talak ile boşadım, demesi üzerine Hz. Peygamber : "Biliyorum dedi" "Ey Peygamber, kadınları boşadığınız zaman onları, iddetleri içinde boşayın ve iddeti sayın.(69)" ayetini okudu (70).Tirmizi Rukanenin şu rivayetini kaydediyor.

67-el-Buhari, K.et-Talak, bab:1; el-Müslim, K. et-Talak, bab:1; İbn Mace, K.et-Talak, bab:2; en-Nesai, et-Talak, bab:1; et-Tirmizi, K.et-Talak bab:1.

68-el Cassas, a.g.e., C.II., s.82 .

69-et-Talak : (65)/1 .

70-Ebu Davud, K.et-Talak, bab :10.

"Ya Râsulullah dedim karımı kesinlikle boşadım. Ne niyet ettin dedi. Bir talaka niyet ettim dedi. Vallahi mi dedi. Vallahi dedim. Niyetin ne ise talâk odur, dedi (71).

Ancak Tirmizi, bu hadisinin sadece bir senedle geldiğini ve hadiste ızdırıp olduğunu söyler. İbni Hanbel'de bu hadisi sağlam göndermiştir. İbni İshakın Davud b. İkrime yoluyla İbni Abbastan rivayetine göre karısını üç talak ile boşamıştı, ama Medine halkı üç talaka kesin talak der (72).

Ahmed b. Hanbel'in rivayetine göre karısını üç talak ile boşayıp sonra çok pişman olan Rükane b. Abdüyezit durumu Hz. Peygamberden sordu. Rükane üç talak ile boşadığını söyledi. Hz. Peygamber bir meclisemi diye sordu Rükane evet dedi. Hz. Peygamber bu sadece bir boşamadır. İstersen dön dedi. Bu hadisi rivayet eden İbni Abbas talakın ancak her temizlikte bir tane olabileceği görüşünde idi (73).

İbni Abbas'dan rivayet olduğuna göre Allah'ın Resulu (SAV) ve Ebu Bekir devrinde iki yılda Ömer devrinde üç talak bir talak sayılıyordu. Ömer b. Hattab, insanlar yavaş hareket etmeleri gereken bir işte acele ettiler, işin çabucak olup bitmesini istediler. Acaba aleyhlerine olan bu işi kabul etsek mi dedi ve aleyhlerine olan bu işi kabul etti (74).

Müslim ve Ebu Davudun rivayetinde; Ebu Sa'ba İbni Abbas'a sormuş :Allah'ın Resulu (SAV) ve Ebu Bekir

71-et-Tirmizi, K.et-Talak, bab:2.

72-Ateş, a.g.e., C.I., s.401 vd.

73-Ahmed, C.I., s.265.

74-el-Müslim K.et-Talak, bab :17.

devrinde üç talak bir talak değilmiydi ? İbni Abbas :Evet öyle idi, fakat Ömer devrinde insanlar, talakın çabuk bitmesini çok istedikleri için Ömer onların aleyhine olarak bunu caiz gördü (75), demiştir.

Hz. Ömer'in bu uygulaması konusunda el Baci :Her kur'da bir talak vermiyorlardı. Tüm iddet içerisinde iddet bitip kadın tamamen ayrılana dek tek talak veriyorlardı. Kadın Ebu Muhammed b. Vehhab da : Tek talakla yetiniyorlardı. Ömer'in hilafeti günlerinde üç talak vermeyi çoğalttılar ki ; bu ravinin :Ömer'in zamanında üç talak hususunda insanlar acele ettiler o da aleyhine acele etti. "sözünden anlaşılmaktadır. (76)"

Ashabın hepsi Hz. Ömer devrinin ilk yıllarına kadar bir lafızla söylenen üç talakın bir talak olduğu kanatında idi. Bu görüşe itiraz eden olmamıştı. Bundan dolayı bazı ilim erbabı, bu meselenin, kadim bir icma olduğunu söylemişlerdir. Ama bunun hilafına bir icma olmamış, günümüze kadar her asırda bu görüşü benimseyen ve buna göre fetva veren alimler bulunmuştur (77).

Hz.Ömer'in bir ağızla söylenen üç talakı geçerli saymasına gelince:Ömer devrinde insanlar talakı küçümser oldular, bunun bir anda olup bitmesini isteyenler çoğaldı. Râsulullah devrinde insanlar Allah'tan korkar, talaktan çekinirlerdi. Fakat zaman geçtikçe takva azaldı. insanlar Allah ve Râsulunun verdiği ruhsatı çiğneyerek işin bir an önce olup bitmesini istemeğe başladılar. Hz. Ömer'de onları manen cezalandırmak için alayhlerine olan bu isteklerini kabul ettikibir defada talak olup bitince başka birinde boşanmadıkça karısını alamayacağını görsün ve bunun ne zor berşey olduğunu anlasınlar da

75-el-Müslim, K.et-Talak, bab:17.

76-el-Kurtubi, a.g.e., C.III., s.130.

77-Ateş-a.g.e., C.I., s.404.

talakta çekinsinler, kendi devri için bunu uygun gördü de fetvayı böyle verdi. Bu, zamanın ihtiyaçlarına göre fetvanın değişmesidir. Fakat bu tatbikat zamanla kötü sonuçlar doğurmuştur. Madem ki üç talakın birden verilmesinin geçerli olamayacağı hakkındaki hadis doğrudur. bunu nesheden bir hadis yoktur. O halde ümmete, bu hadisin hükmünü ölmek, buna aykırı düşen bütün rivayetleri terketmek gerekir. Birisi bir hadîse aykırı davranmış diye hadisi terk edemeyiz. Zira onu muhtalif davranmasının aslında tutarsız olan birçok sebebi olabilir. O insan masum değildir. Sahabe insanların aceleciliğini görünce, fesadı önlemek için talâk meselesindeki eski fetvayı değiştirmiştir. Şimdi meydana gelen mefsedetî önlemek için, bu konudaki fetvayı yine eski haline, Rasûlullah ve Ebubekir devrindeki durumuna döndürmek lazımdır (78).

"Ya iyilikle tutmak yada güzellikle salmaktır." Ayetine gelince; yani eşinizi bir yada iki talakla boğduğunuzda, ya henüz iddeti içindeyken, aranızı düzeltmek ve ona iyilik yapmak niyetiyle onu geri almak, ya da hakkına tecavüz etmemek ve bir zarar vermemek kaydıyla iddeti bitinceye kadar bekleyip böylece talâk bâinle boşanmış olmasını sağlamak arasında muhayyersiniz (79).

"Ya iyilikle tutmak" sözünde iki husus vardır.

1-Maruf veçhile iyi ilişkilerde bulunarak kadını tutmak veya ona layık bir şekilde mut'a vermek ve ona iyi davranarak talakla noktalayıp salıvermek işkence ve kötülük yapmaktan sakınmak.

2-İki talaktan sonra size düşen şey ya iyilikle tutmak veya güzellikle salıvermektir. Başka yol yoktur (80).

78-Ateş, a.g.e, C.I., s.405.

79-İbn Kesir, a.g.e., C.I., s.272.

80-Reşid Rıza, a.g.e., C.II., s.387.

"Yada güzellikle salıvermek" cümlesinde de iki husus vardır. 1-İkinci talakın iddeti tamamlanıncaya kadar kadını terketmektir.

2-Üçüncü talakla boşamasıdır. En doğrusuda ikinci görüştür (81). Zira;

1-Darekutni'nin Enes den rivayet ettiğine göre Bir adam : Ey Allahın Rasulû Allahın : Boşamak iki defadır" sözünü görmez misin? Üçüncüsü nerede? dedi. Allah Rasulû "Güzellikle bırakmak üçüncüsüdür." buyurdu.

2-Bazı kiraatlarda bu ayet (وَإِنْ عَرَبْتُمْ السَّيِّئَاتِ) şeklinde okunmuş ki "Tesrih" talak lafızlarındandır.

3-(تَفِيل - تَفِيل) babı ikinci talaka mükerrer bir fiil yaptı anlamını verir. Bir şeyi terk etmekte tefil ile ifade edilebilecek bir fiil yapmak yoktur (82). Demekki tesrih üçüncü talaktır.

Buna göre ayetin takdiri şöyledir : "Kendisinde kocanın ricat hakkı bulunduğunu söylediğimiz talak iki kere olur. Bu iki talaktan sonra gereken, ya o hanımını iyilikle tutmak veya güzellikle salıvermektir (83).

Görüldüğü gibi ayette üç talaktan bahsedilmekte kocanın dönüş hakkı olan iki talak özellikle belirtilmekte ve bundan sonra üçüncü talakla netice bağlanmaktadır. Anlaşabileceklerse ne alâ anlayamayacaklarsa o zaman huzursuzluğu devam ettirmenin manası yoktur. Erkeğin kadını nikahında tutup ona işkence etmesi doğru olmaz. Onu artık bırakması gerekir. Evet koca cahiliye çağı Araplarının yaptığı gibi tekrar tekrar alıp boşayarak kadına eziyet edemez. İkinci ayrılıktan sonra iddeti içinde kadına dönmezse ve iddeti çıktıktan sonra da

81-el-Kurtubi, a.g.e., C.III., s.127.

82-el-Kurtubi, a.g.e., C.III., s.127.

83-Fahrudin er-Razi, a.g.e., C.VI., s.98.

onu boğamazsa kadın, hakime müracat edip hakkını arar kendisini kocasından ayırmasını hakimden ister (184).

Netice olarak şunu diyebiliriz : Kur'anın maksadı, mümkün olduğu kadar ailenin yıkılmasına engel olmaktır. "Belki Allah ondan sonra bir iş ortaya çıkarır. (85)" ayetinde belirttiği üzere talaktan böyle tedrici bir yol izlemesi emredilmiştir ki şayet bir tehevür veya basit sebeplerle karı koca, birbirlerine darılıp ayrılmaya kalkışmışlarsa meseleyi geniş zaman içinde salim kafa ile yeni baştan gözden geçirip tekrar barışma ve biribirlerine dönme arzu ve imkanını bulsunlar. Hz.Peygamber (SAV) in dediği üzere : "Allah indinde en sevilmeyen helal talaktır (86) ve karı kocanın ayrılması, yalnız kendileri için değil çocukları için de büyük bir yıkım dır. Ancak bütün anlaşma imkânları ortadan kalkınca talâka başvurulur. Buda zamanla anlaşılır. Kişi, beraber yaşamayacağını sandığı karısından bir iki ay ayrı kalınca onunla yaşaması gerektiğini anlar. Onun için bir defada : "Seni üçten dokuza boğadım" demekle iş bitmez : Kur'an kadının durumunu yüceltmıştır. Hemen bir kızgınlıkla ağızdan çıkan bir sözle kadını boğanmış saymak, onun aleyhinedir.Yalnız onun değil, çoluk çocuğunun ve kadının ailesinin de aleyhinedir. Bu kur'anın ruhuna tamamen aykırıdır (87).

D- MUHAL AA : Birlikte yaşanmayacak şekilde, şahsî duygularıyla ilgili karşılıklı bir nefret bulunursa ve kadın erkekten nefret edişinin veya iğrenişinin iffet, edep,hüsnü muşeret kaidelerinin dışına sevkedeceğini anlarsa işte ozaman kadın kocasından talak dileyebilir. Buna Fıkıhda Hul' veya muhal aa denir. Lugât manası iti-

84-Ateş, a.g.e., C.I., s.408.

85-et-Talak :(65)/1.

86-Ebu Davud, K.et-Talak,bab :2.

87-Ateş, a.g.e., C.I., s.405.

bariye hul' çekip çıkarmak ve soymak soyunmak anlam-
larına gelir (88). Fıkıh istilahında ise hul', fidiye
sulh ve mübaree kelimelerinin hepsi aynı manaya raci
olup kadının bedel karşılığında kendini boşattırması
demektir. Ancak fukahanın iddasına göre hul kadının koca-
sı tarafından kendisine verilmiş olan her şeyden, sulh
bir kısmından, fidiye çoğundan mübaree de sadece kocası
üzerindeki bir hakkından boşanmasına karşılık olarak
vazgeçmesi manasına hastır (89).

"Konu ile ilgili ayeti Kerime şudur."Onlara ver-
diklerinizden bir şeyi geri almanız, size helâl değildir.
Yalnız erkek ve kadının Allahın sınırlarında durmayacak-
larından korkarsanız, o zaman, o kadının (ayrılmak için)
verdiği fidiye (hakkında vaz geçmesinde) ikisine de bir
günah yoktur. İşte bunlar Allahın sınırlarıdır. Sakın
bunları aşmayın. Kimler Allahın sınırlarını aşarsa işte
onlar zalimlerdir (90)!"

Ayetin açıkladığı üzere hul', ancak eşlerin, Allahın
emrettiği biçimde güzel geçinemeyeceklerini, iyice anla-
dıkları zaman yapılabilir. Allahın belirttiği sınırlara
uymamak, geçimsizlik, itaatsizlik, dövme , hakir görme,
hastalık, bunaklık, çirkinlik gibi hallerden ileri gelir.
Mecbur kalmadan böyle bir yola başvurmak günahdır (91).
Nitekim Peygamberimizin konu ile ilgili olarak bir çok
hadîsi rivayet edilmiştir. Biz buraya bir tanesini almak-
la yetiniyoruz. "Lüzumsuz yere kocasından boşanmayı iste-
yen kadına cennet kokusu haramdır." buyurulmuştur (92).
Bu hadîsten keyfi olarak boşanmak isteyen kadını tehdit

88-el- İsfahani, a.g.e., s.155.

89-İbn Rüşd, a.g.e., C.II., s 66.

90-el-Bakara :(2)/229.

91-Ateş, a.g.e., C.I., s.409.

92-İbn Mace, K.et-Talak, bab:21; Ebu Davud, K.et-
Talak, bab:18; et-Tirmizi, K.et-Talak, bab:11;
ed-Darimi, K.et-Talak, bab:6.

etmek söz konusudur. Yoksa hul'un menine dair herhangi bir şey yoktur. Sevmeyen, anlaşılmayan, beraber yaşamaya tahammül edemeyen kadının bu hakkı daima saklıdır.

Konu ile ilgili olarak Peygamberimiz devrinde geçen bir olayı el-Buhari İbn Abbas'dan naklederek diyor ki, Sâbit İbn Kays İbn Şammas'ın karısı Resulullah(SAV)'a geldi ve : Ey Allahın Resülü, ben onu: ne ahlakında ne de dininde ayıplamıyorum, ancak İslâmda küfürden hoşlanmıyorum, dedi. Resulullah (SAV) "Bahçesini ona geri verirmisin?" diye sordu.O da "Evet" deyince Resulullah (SAV) :(Sabite)"Bahçeyi kabul et ve onu bir talak ile boşa" buyurdu (93). Peygamberimiz (SAV) de bu uygulama-sıyla kadının hul hakkını göstermiştir. Demek ki boşama yetkisinin erkeğe verilmesi halinde bile kadının boşanma yetkisi Kur'an ve sünnetle sabittir. Boşamaya ehil olan erkek ve boşanmaya ehil olan kadın aynı zamanda hul'a da ehildir. Ancak hul cereyan ediş şeklinde bir takım ihtilâflar vardır. İmamlar: Erkeğin verdiği mehr den daha fazlasına almak suretiyle karısını bırakması (boşaması) nın câiz olup olmadığı konusunda ihtilâf etmişlerdir. Cûmhûr'a göre"0 halde fidye vermelerinde bir vebâl yoktur" ayetinin hükmü umumi olduğu için caizdir (94).

Hul bedelinin miktarı hususunda; İmam Malik, İmam Şafii ve bir cemaat "Eğer geçimsizlik kadından ise kendisine biçilen mehrin miktarından fazlasıyla da misliyle de azıyla da hul'u yapmak caizdir". demişlerdir. Kimisi de sabit olan mezkûr hadîsin zahirine bakarak "Kadına biçilen mehirden fazla bir miktar ile hul' caiz değildir." demiştir. Hul' bedelini diğer muamelelerdeki

93-el-Buhari, K.et-Talak, bab:11.

94-İbn Kesir, a.g.e., C.I., s.274.

bedellere kıyas edenler : "Hul ' bedelinin miktarı tarafların rızasına bağlıdır" demişlerdir. Hadîsin zahirini tutanlar ise mehirden fazlasını caiz görmemişlerdir. Bunlar mehirden fazlasını haksız ıktısap kabîlinden saymışlardır (95).

Hanefîler de kadının gönül hoşluğu ile vermesi şartıyla verdiğiinden daha fazlasıyla hul' yaparsa veya nüşuz erkek tarafından olurda mal ile hul' yaparsa bu da hüküm yönünden caizdir, derler; ve delil olarakta Resulullah (SAV)'ın : Bir kimsenin malı ancak gönül hoşluğu ile (vermesi ile) helâl olur (96)."hadîsini göstermişlerdir (97).

Muhammed Abdulk... ise erkeğin kadından bir şey alması ihsana aykırıdır. İhsan emri bunu gerekli kılar, üstelik فتوحى وسجودى = onları faydalandırın ve salıverin (98)."ayetinde görede bir miktar müt'a vermesi gerekir demektedir (99).

Ancak görünen odur ki, hul' bedelinin verilen maldan daha ziyade olması ihsana aykırıdır. Çünkü verilen den fazlasını istemek, kadını zor durumda bırakmaktır. Mademki kadının geçinmeye gönlü yoktur o halde güzelce salıvermek lazımdır. Peygamberimiz (SAV) de yaptığı uygulama ile sadece verilenin geri alınmasına mücade etmiş. Daha fazlasına izin vermemiştir.

Hul bedelinin nasıl olması gerektiği hususunda İmam Ebu Hanîfe ile İmam Şafii evsaf ve varlığının bilinmesini şart görmüşlerdir. İmam Malik ise, Hul 'de kaçıp kayıp olan köle veyahut hayvanlar henüz olgunlaşmamış meyveler ve evsafı belirtilmeyen köleler gibi-

95-İbn Rüşd, a.g.e., C.II., s. 67.

96-Ahmed, C.V., s. 72.

97-el-Cassas, a.g.e., C.II., s.94.

98-el-Ahzâb : (33)/49.

99-Reşid Rıza, a.g.e, C.II., S.387.

varlığı bilinmeyen, ya da aldanabilen şeyleri caiz görmüştür. İmam Ebu Hanife den henüz var olmayan şeylerin ise caiz olmadığı görüşü de rivayet olunmuştur (100).

Ulema-şarap ve domuz-gibi - helal olmayan şeyler üzerinde hul' yaptığı zaman boşanma vaki olduğunda müttetikiseler de, hul' bedeli lazım gelirmi gelmezmi? diye ihtilaf etmişlerdir. İmam Malik : " Hiçbirsey lâzım gelmez" İmam Ebu Hanife ile İmam-ı Şafii ise: "Mehri misil lazım gelir." demişlerdir (101).

Karı ile kocanın hul' bedelinde anlaşmazlığa düşüp de şahitleri bulunmadığı zaman, hangisini sözü dinlenir? konusunda da ihtilaf etmişlerdir. İmam Malik : "Söz erkeğin sözüdür" İmam Şafii ise " her ikiside yemin ederler ve kadına mehri misil lazım gelir" demiştir. İmam Şafii, karı ile kocanın bu anlaşmazlığını alıcı ile satıcının, satış bedelindeki anlaşmazlıklarına kıyas etmiş, İmam Malik de : " kadın davalıdır erkek davacıdır" demiştir (102).

Hul 'ün boşanma mı, nikahın bozulması mı olduğu hakkındaki ihtilafa gelince : Ulemanın Cümhuru hul 'ün boşanma olduğu görüşündedir. İmam Malik de buna kaidir. İmam Ebu Hanife ise hulü ile feshin aynı şey olduklarını söylemiştir ki İmam Ahmed ile İmam Davud ve ashapdan da İbni Abbas buna kaidirler. İmam Şafii den de hulü kelimesinin kinaye olup onunla boşanma kastedildiği zaman boşanma, boşanma kastedilmediği zaman fesh, yani nikahın bozulması olduğu görüşü rivayet olunmuştur. İmam'ı Şafii nin, kavli-i cedidinde mutlaka nikahın bozulması olduğunu

100-İbn Rüşd, a.g.e., C.II., s. 67 vd.

101-İbn Rüşd, a.g.e., C.II., s. 68.

102-İbn Rüşd, a.g.e., C.II., s. 70.

söylediği de rivayet olunmuştur. İhtilafın faydası şudur: Eğer hülû boşanma ise onunla talakların sayısı azalmış olur , eğer nikahın bozulması ise azalmayıp, olduğu gibi kalır (103).

İmam Mâlik, Ebu Hanife, Şafii ile kendilerine gelen bir rivayet Ahmed ve İshak İbn Rahuyah- ki bu, meşhur olan rivayettir- Hul yoluyla boşanan kadının iddetinin aynen diğer boşanan kadınlar gibi üç hayız süresi şayet kadın hayız görüyor ise- olduğu görüşündedirler. Bu görüş Hz. Ömer, Hz. Ali ve Abdullâh İbn Ömerden rivayet edilmiştir. Saîd İbn Müseyyeb, Ömer İbn Abdülâziz, İbn Şihab, Hasan, Şâbî, İbrahim en Nehai, Ebu, İyaz, Cullas İbn Amr, Katâde, Süfyan el Sevrî, Leys, İbni Sa'd ve Ebu Übeyd bu Kavl ile fetva vermişlerdir (104).

Dört inam ve Cumhûr'u Ulema'ya göre eşini hulu yolu ile boşayan kimse kadının rızası olmaksızın iddet içinde iken geri ona dönemez. Çünkü kadın, ona vermiş olduğu şeyler mukabilinde nefsine sahip olmuştur (105).

E- KADINA BOŞANMA YETKİSİ VERİLMESİ :

Hul'dan ayrı olarak, kadın, nikah esnasında boşanma yetkisinin kendisine verilmesini şart koşabilir. Koca bunu kabul ederse kadın kendi kendisini boşayabilir. Böylece kadına el- Mufavvada (talakı eline verilmiş kadın) denir. el-mufavvada bu hakkını kullandığı zaman talakı kesin talak olur(106)

İmam'ı Mâlikden gelen meşhur rivayete göre temlik, erkeğin, boşanma yetkisini kadına vermesidir ki bu

103-İbn Rüşd-a.g.e., C.II., s. 69.

104-İbn Kesir, a.g.e, C.I., s. 276.

105-İbn Kesir, a.g.e., C.I., s. 276.

106-Ateş, a.g.e., C.I., s. 409.

bu durumda kadın bir ve birden fazla talaklarla kendisini boşayabilir. Tahyir ise erkeğin, "sen serbestsin, ister nikahında kal. İster boşan demesidir. Buda ancak kesin boşanma ile olur (107).

İmam Şafiye göre temlik ile tahyir arasında fark yoktur. "sen muhayyersin " sözü ile" Senin yetkin elindedir." Sözü müsavidir. Bu sözlerle bir talak feshedilirse bir talak, üç talak feshedilirse üç talak vaki olur. Yani kadın kendisini boşadığı zaman; erkek ben üç talak kasetmemiştim diyebilir. Bu durumda kadının kendini boşaması, ric'i talak ile boşanmış sayılır (108).

İmam Ebu Hanıfeye göre "Tahyir diye birşey yoktur. Sadece temlik vardır, ve Temlikte eğer kadın kendisini bir talak ile dahi boşarsa, kesin olarak boşanmış olur (109).

İbni Hazm ise Temlik-tahyir diye birşey kabul etmez, O' na göre şeriatın erkeklere verdiği bu yetki kadınlara verilmez (110). Ancak bu görüşünde münferid kalmıştır.

Cumhurun, temlik ve tahyir ile boşanma yetkisinin kadına verilebilmesine hükmetmesinin sebebi, Peygamberimiz (SAV)'ın kendi kadınlarını bu hususta muhayyer kıldığıının sabit olmasıdır. Nitekim Hz. Aişe :Rasulullah nikahı altında kalmakla boşanmak arasında bizi serbest bıraktı. Biz nikahı altında kalmayı seçtik" demiştir (111).

Demek ki kadına talak verme yetkisi diye bir şey

107-İbn Rüşd, a.g.e., C.II., s. 71.

108-İbn Rüşd, a.g.e., C.II., s. 71.

109-İbn el-Hüman, a.g.e., CIV. s.79.

110-İbn Rüşd, a.g.e., C.II. s. 72.

111-el-Buhari, K.et-Talak, bab:5; el-Müslim, K. et-Talak, bab:26-30; Ebu Davud, K.et-Talak bab:12; et-Tirmizi, K.et-Talak, bab:4; el-Nesai, K.en-Nikah, bab:2-22; İbn Mace, K.et-Talak, bab:20; ed-Darimi, K.et-Talak, bab:5; Ahmed; C.VI., s.45,47,48,78,153,171,173

vardır. Kadına talak yetkisi verildiği zamanda; eğer kadın bunu kullanmışsa kesin talak olması en uygundur. Nitekim Ebu Hanife'de böyle söylemiştir. Zira, eğer erkek kadını tekrar nikahı altına dönderebiliyorsa, ozaman talak verme yetkisinin ne anlamı kalır (112). Hemde seçme hürriyeti çeşitlenemez (113). Bir kadına "Sen muhayyersin" istersen nikahında kal, istersen ayrıl, dendiği zaman, (ki Resulullah (SAV)'in uygulaması da budur) ortaya iki seçenek çıkmaktadır; nikaha devam veya boşanmak, bundan başka ihtimal yoktur. Bu durumda boşanmanın tercihi halinde kesin boşanma vukubulur.

F- İDDET :Boşanmanın fer'i neticesinden birde islâm hukukuna ait özellikleriyle "iddet"tir.

Lûgat mânası sayılan şeydir (114). Fıkıhta; "Kocası ölen boşanan veya evliliği feshedilmiş kadının, bu evlilikle ilgisinin tamamen kesilmesi ve başkasıyla evlenecek hâle gelebilmesi için beklemesi gereken müddet" manasında kullanılmaktadır (115).

Kadın ya hürdür, ya cariyedir. Bunlardan her biri de boşandığı zaman; ya kendisiyle gerdeğe girilmiş, ya girilmemiştir. Eğer kendisiyle gerdeğe girilmişse, bu kadının iddeti yoktur. Boşanır boşanmaz evlene bilir. Zira ayet var: "Ey iman etmiş olanlar, mümin kadınlarla evlendikten sonra onlarla temas etmeden onları boşadığınızda, onlara size iddet saymaya lüzum yoktur (116)."

Kocası tarafından boşanan hamile kadının iddet müddeti, doğuma kadardır. Zira Cenab-ı Hak : "Yüklü kadınların iddetleri ise, yüklerini vaz etmeleriyle biter..."

112-İbn Rüşd, a.g.e., C.II., s.72.

113-İbn el-Hümâm , a.g.e, C.II., s.80-

114-el-İsfanâni, a.g.e, s. 324.

115-Karaman, a.g.e., C.I.,s.328.

116-el-Ahzâbi, (33)/49.

buyurmuştur (117) .

Hiç ay hali görmeyen kadın ile yaşlılık ile adetten kesilen kadının iddet müddeti ise üç aydır. Çünkü Allah (CC) "Kadınlarınız içinden artık adetten kesilmiş olanlara, henüz adetini görmemiş bulunanların (iddetlerinde eğer şüphe ederseniz onların iddetleri üç aydır... buyurmuştur (118) .

Baliga, hamile olmayan adetten kesilmeyen ve kocasıyla cinsî münasebette bulunabilen kadının iddeti de "Boşanmış kadınlar, kendi kendilerine üç hayız ve temizlenme müddeti beklerler (beklesinler) (119)" ayetine göre üç kur' müddetidir. Ancak bu ayeti kerimede geçen ve "hayız ve temizlenme müddeti" diye tercüme ettiğimiz "kur" kelimesinin anlamı hususunda alimler ihtilaf etmişlerdir. İmam Şafii (RA) ve imam Malik (RA) e göre, ayetteki "kur" kelimesinden maksad, ay halinden temizlenme olan tuhurdur. Bu görüş İbn Ömer, Aişe (RA), Zeyd Bin Sabit (RA)'nın görüşüdür, ve İmam Ahmed Bin Hambel den nakledilen iki görüşten biridir.

İmam-ı Azam Ebu Hanife (RA) ve İmam Ahmed Bin Hanbel (RA) nın diğer bir görüşüne göreyse, "kur" dan maksad ay halini görmektir. Bu görüş Ömer (RA) İbni Mesut (RA) Ebu Musa el-Eş'ari (RA) ve Ebu Derda (RA) dan rivayet edilmiştir (119).

İmam Malik (RA) İmam Şafii (RA) nın delilleri :
Mezheplerin tercihi için getirdikleri bir çok delilden en veciz olanların aşağıya alıyoruz.

117-et-Talak :(65)/4 .

118-et-Talak :(65)/4 .

119-a) el-Bakara:(2)/228 .

119-b) Fahrüddin er-Razi, a.g.e., C.VI., s. 89.

1-"Selâsetün" kelimesinin sonunda, ta harfinin tesbit edilmesidir. Çünkü Arap dili ve edebiyatında üç' den on'a kadar sayılacak olan şeyler, erkek nevii den olursa, sayarken sayıların sonuna "ta" harfi eklenir. Eğer dişi ise eklenmez. Bundan da anlaşılıyor ki "kur'" kelimesinden maksad tuhur kelimesidir. Tuhur da Arap dilinde erkek tabir edilen kelimelerdendir. "kur" dan maksad ay hali kastedilseydi, ayette ki "Selâsetün" kelimesinin "Selâsün" olması gelirdi (120).

2-Hz. Aişe (RA) den şöyle rivayet edilmiştir. "kur'dan maksadın ne olduğunu biliyormusunuz?" "kur'dan maksat temizlenmektir " buyurdu.

İmam Şafii (RA) ye göre kadınlar ay hali ve ondan temizlenmeyi daha iyi bilirler. Çünkü iki hali de onlar yaşamaktadır. Öyleyse bu hususta Hz Aişe nin sözü ve görüşü herkezin görüşünden daha doğrudur (121).

3-"Ey Peygamber, kadınları boşayacağınız vakit, iddetlerine doğru boşayınız..." (talak . 1.) ayetidir. ki onlar, ayeti "kadınlarınızı boşamak istediğiniz zaman iddet vaktinde boşayınız." şeklinde te'vil ederler. Ay halinde olan kadını boşamak, mahzurludur. Halbuki ayet boşama zamanının ancak temizlik zamanında olacağına delalet eder."Ayetteki kur' dan maksat, tuhur (temizlik) dur (122).

İmam-ı Azam (RA) ve Ahmed Bin Hambel (RA) in delilleri : Mezheplerinin tercih ettiği görüşün ispatı için şu delilleri anarlar.

1-İddet'ten maksat, kadın rahiminin boş olduğunun bilinmesidir. Bunun bilinmesine temizliği değil, ancak

120-İbn el-Arabî, a.g.e., C.I., s.185.

121-Fahrüddin er-Razi, a.g.e., CVI., s.89.

122-Fahrüddin er-Razi, a.g.e., 6.VI., s. 89.

ay hali görmesi delâlet eder.

İmam Ahmed Bin Hanbel " Kur'" dan maksadın, temizlik olduğunu söylüyordum. Şimdi ise görüşümden dönerek "Kur' " dan maksadın ay hali olduğunu söylüyorum" dedi

2- Resulullah(SAV) in, Fatma binti Ebu Hubeyse'ye "Sen namazlarını " Kur'" u günlerinde bırak (123)"buyurdu, hadîsidir. Hadîsten anlaşılan " kur'" dan maksadın, ay hali olduğudur. Çünkü ay halindeki kadının namaz kılması haramdır.

3- "Resulullah(SAV) in : " Hamile kadın çocuğunu doğuncaya, hamile olmayan kadında adet görünceye kadar onlarla cinsi münasebette bulunulmaz (124)."hadisidir. Resulullah (sav)'ın, kadın rahmi temizliğinin, ancak hayızla olacağını buyurmuştur. Alimler alınan bir cariye rahminin temiz olmasının, ancak ay haliyle olabileceğine icma etmişlerdir. Uygun olan, iddetin dolması için kadının üç defa ay halini görmesidir. Çünkü alınan cariye ve boşanan kadın için ortak amaç, rahimlerin temizliği yani çocuk olmadığının bilinmesidir.

4- Allah (CC)," eşhür, kelimesini iddet bahsinde hayız yerine anmıştır. İddet müddetinin temizlik değil, ay hali olduğuna" kadınlarınız içinden artık adetten kesilmiş olanlara, henüz adet görmemiş bulunanların(iddetlerinde), eğer şüphe ederseniz, onların iddeti üç aydır (125)"ayeti delalet eder. Bu delil, Hanefilerin en kuvvetli delillerindedir.

5- İddeti ay hali olarak kabul ettiğimizde, onun üç " Kur'" u hayız ve üç kere tam temizlik olacağı anlaşılır. Çünkü boşanan bir kadının iddeti üç kez ay hali

123-el-Buhari, K.el-Hayd, bab: 24; en-Nesâi, K.

el--Hayd, bab: 3; İbn Mace, K.et-Tahârât,

bab: 115, Ebu Davud, K.en-Nikah, bab :44.

124-et-Tirmizi, K.es-Siyer, bab :15; ed-Dârimi,

K.et-Talak, bab:18; Ahmed, C.III., s.72-87-321.

125-et-Talak :(65)/4.

olup temizlendikten sonra sona erer. Eğer iddeti üç ke-
re temizlik ile itibar etsek, örneğin, erkek karısını
temizliğin bitimine yakın boşarsa üç Tuhurun ikisi ta-
mam üçüncüsü az olur. Tutduğumuz yol delil olarak diğér-
lerinden daha kuvvetli olur (126).

İkinci görüş (İmam-ı Azam-ı İmam Ahmed b. Ham-
bel) daha tercih edilir. Çünkü Sahih hadisler, ikinci
görüşü teyid etmektedir. İddetden maksat, kadın rahmi-
nin çocuktan temiz olduğunun bilinmesidir. Bu ise te-
mizlik değil, hayızla bilinir (127).

İbni Rüşd'de Hanefilerin görüşünün daha mantiki
olduğunu söyler (128).

Hayız yaşında olup ta ay başı halini görmeyen
kadınlara gelince: Eğer gebe olduklarından şüphe edil-
miyor ve aybaşı halini görmemeleri için - hastalık,
yada çocuk emzirisi gibi - bir sebep bulunmuyorsa-İ-
mam Malik'e göre - dokuz ay beklerler.

İmam Ebu Hanife, İmam-ı Şafii ve Cûmhur da, "Ha-
yız yaşında olan kadın eğer hiç adet görmemişse, hayız-
dan ümit kestiği yaşa varıncaya kadar bekledikten son-
ra üç ay bekler, ve ondan sonra evlenebilir." demiş-
lerdir.

Hastalık veya çocuk emzirisi gibi bir sebepten
dolayı adetten kesilen kadına gelince;

İmam Malik'ten gelen meğhur rivayete göre bu ka-
dın - ister uzun sürsün, ister kısa -adeti bekleyecek-
tir. Kimiside : " bu kadın sebepsiz olarak adetten ke-
silen kadının hükmündedir." demiştir (129).

Müstehaza olan kadına gelince: İmam Malik-e göre
eğer İkanları arasında bir fark görmüyorsa bir sene bek-

126-Fahrüddin er-Razi, a.g.e., CVI., s.90 vd.

127-es-Sâbunî ,a.g.e., C.I., s.330.

128-İbn Rüşd, a.g.e., C.I., s. 91.

129-İbn Rüşd, a.g.e., C.II., s.91 vd.

leyecektir. Eğer fark görüyorsa- bir rivayete göre -bir sene bekleyecek,- bir rivayete göre - gördüğü farka göre hareket ederek üç kere adet görmesini bekleyecektir. İmam Ebu Hanife de " eğer, fark görüyorsa üç kere adet görmeyi, eğer fark görmüyorsa üç ay bekleyecektir." demiştir. İmam Şafii ise: " bu kadının adeti üç kere adet görmesidir, koyu kırmızı olan kan adet kanıdır, sarı renkli olan kan da temizlik halidir. Şayet bütün kanları aynı, rekte ise o zaman sağlık halindeki adetine göre günlerini hesaplayacaktır." demiştir (130).

"Ey Paygamber, kadınları boşayacağınız vakit iddetlerine doğru boşayın . 9 iddeti de sayın. Rabbiniz olan Allah'dan korkun. Onları evlerinden çıkarmayın kendileride çıkmasınlar . Meğer ki apaçık bir kötülük(meydana) getirmiş olsunlar. Bunlar Allah'ın hudududur. Kim Allah'ın hududunu(çiğneyip)aşarsa muhakkak ki, kendisine yazık etmiş olur. Bilmezsin, olurki Allah bunun arasından bir iş peyda ediverir (131)." ayeti, boşanan bir kadının iddeti devam ettiği müddetce kocasıyla yaşadığı evden çıkmasına delalet eder. Kocasının onu çıkarması caiz, olmadığı gibi, kadının kendi başına çıkması- zaruret olmadığı takdirde - caiz değildir. Şayet çıkarsa günah kazanmış olur. Evden çıkması hususunda talak-ı ric-i bir ve ya iki talak) ile talak -ı bain(üç talak arasında bir fark yoktur)

Fakîhler iddetini bekleyen bir kadının ihtiyaçlarını karşılamak için evden çıkmasının caiz olup olmadığı hususunda birkaç görüşe ayrılmışlardır.

İmam Malik(RA) ve Hambel (RA) 'e göre iddetini bekleyen bir kadın ihtiyaçlarını karşılamak üzere yalnız

130-İbn Rüşd, a.g.e., C.II., s. 92 vd.

131-et-Talak :(65)/1.

gündüzleri evinden çıkabilir.

İmam Şafiî (RA)'ye göre talak -ı ricî ile boşanan bir kadın ne gündüz ne de gece evinden dışarıya çıkabilir, Talak-ı ba'in ile boşanan kadın ise yalnız gündüzleri evinden çıkabilir.

İmam -ı Ebu Hanîfe (RA)'ye göre boşanan kadın ne gündüz, ne de gece evinden dışarıya çıkabilir. Yalnız kocası ölen bir kadın- ki bu da iddet bekleyecektir- gece değil gündüz evinden çıkabilir (132).

Mevdudî bu konuda şöyle der: "Erkek öfkelenip kadını evden atmasın ve kadına kızarak evi terk etmesin, çünkü iddet bitene kadar kadın hâlâ o evin hanımıdır, ve ihtilafın çözüme kavuşma imkanının ortadan kalkması için, karı ile koca aynı evde oturmalıdırlar. Rici Talak durumunda erkek her an hanımına meyyal olabilir. Veya kadın kocasıyla arasındaki ihtilafın nedenini ortadan kaldırmaya çalışıp, kocasını kararından dönmeye razı edebilir. Her ikiside aynı evde olması halinde, üç aylık bir süre içinde ve kadın hamile ise çocuk doğana kadar yeniden barışmak için bir çok fırsat çıkabilir. Fakat erkek kadını evden dışarı atar veya kadın evini terk ederde akrabalarının yanına giderse, o zaman barışma imkanı yok denecek kadar azalmış olur. Dolayısıyla boşanma hemen hemen kesinleşir. Bu bakımdan fakihler; Ricî talak ile boşanmış kadınlara, iddet sonrasında kocalarına güzel görünmeye çalışmalarını tavsiye etmişlerdir.

İslâm hukukçuları, ricî talak verildiğinde, iddet süresi içinde barınma ve nafakanın kadının hakkı olduğu konusunda görüş birliği içindedirler. Bu süre içinde kadın, kocasından izinsiz evden ayrılamaz. Erkeğinde kadını evden atması caiz değildir. Fakat atarsa günah işlemiş olur. Kadın ise kendiliğinden evi terketti-

ği takdirde hem günaha düşmüş olur, hemde nafaka ve barınma hakkını kaybeder (133)

Hasıl bir zaruret veya meşrû mazeret bulunmadıkca boşanmış veya kocası vefat eden kadın iddetini kocasının evinde geçirecektir. Bu hüküm, evi barkı olmayan veya uzakta bulunan kadınların perişan olmamaları, bir çok hallerde yeniden aile hayatına dönme hususunda teşvîki, çoluk çocuğun yeni hayata intibakı gibi hikmetlere bağlı olsa gerektir (134)

Süleyman Ateş'de iddet beklemenin hikmeti konusunda : Biri, kadının karnında çocuğu olup olmadığının anlaşılması, böylece çocuğun babasının belli olması; diğeri de bu süre içinde karı-kocanın, iyice düşünüp bir anlaşma zemini bulmalarına, aradaki kırgınlığı gidererek tekrar birbirlerine dönmelerine imkan verilmesidir. Karı koca, herhangi bir sebeple kavga edebilir. Anlaşmazlığa düşebilir, öfkeye kapılıp boşanmaya kalkabilir. Ama bu anlaşmazlık, çoğu kez bir tehevürün, bir öfkenin eseridir, şimdi bunlar, birbirlerine yaklaşımadan, bir süre ayrı yaşayıp düşünürlerse, çoğunlukla yaptıklarına pişman olur, birbirlerini gerçekten sevdiklerini ve ayrı yaşayamayacaklarını anlar ve birbirlerine dönmeye karar verebilirler. Nitekim Cenab- Hak; " Bilemezsin belki Allah, bundan sonra bir iş yapar(bir anlaşma imkanı ortaya çıkarır) ayetiyle -iddetin hikmetini açıklamıştır. Öyleya, insan bu nimetin kadrini, bir süre ondan uzak kalınca daha iyi anlar." demektedir (135).

Demekki boşanmış olan kadın belli bir süre iddet bekleyecektir ve bu süreyi kocasının evinde geçirecektir. Süre doluncaya kadar ona bakmak ve ihtiyaçlarını temin etmekle yükümlüdür. Zira Peygamberimiz nerede "Yer-

133-el-Mevdudî , a.g.e, C. VI., s.332.

134-Karaman, a.g.e., C.I., s.331.

135-Ateş, a.g.e., C.I., s. 398 .

temini vaciptir " demiş ise " Nafaka da vaciptir."demiştir (136).

G-İ H D A D : İslâmdan önce kocası vefat eden kadın en kötü elbisesini giyerek bir kulübeye kapanır, yıkanmadan, tırnaklarını kesmeden, perişan vaziyette bir yıl yas tutardı. İslâm bu adeti kaldırdı, ve bunun yerine asgari üç gün, azami dört ay on günlük mutedil bir yas getirdi (137).

"İçinizden ölenlerin, geriye bıraktıkları eşleri, dört ay on gün(bekleyip) kendilerini gözetlerler. Sürelerini bitirince artık kendileri için uygun olanı yapmalarında size bir günah yoktur. Allah yaptıklarınızı haber alır (138)."

Bu ayete göre, kocası ölen kadın dört ay on gün iddet bekleyecektir. Bu müddet içinde kadının gebe olup olmadığı anlaşılır. Şayet gebe ise " gebe olanların süreleride yüklerini bırakmalarına kadardır (139)"ayeti- nin hükmü uyarınca doğuruncaya kadar bekler (140).

Gebe değilse dört ay on gün sonra, gebe ise doğruduktan sonra kadın, ahlaka uygun olmak şartıyla istediği gibi hareket edebilir, evlenmesi caiz olan dilediği erkekle evlenebilir.

Acaba bu dört ay on gün içinde kadın, süslenmeden ve koku sürünmeden de uzak durup yasını tutacaktır? sorunu ihtilaf konusudur. Ulemanın çoğunluğuna göre, evet kadın, bu müddet içinde süslü elbise giyinmeyecek koku sürünmeyecek, kocasının evinden ayrılmayacaktır (141)

Hz.Peygamberin hanımı Hafsa, Hz. Peygamber (sav)' in şöyle dediğini nakletmiştir. Allah'a ve ahiret günü-

136-İbn Rüşd, a.g.e., C.II., s. 95 vd.

137-Karaman, a.g.e., C.I., s. 331-

138-el-Bakara :(2)/234.

139-et-Talak :(65)/4.

140-İbn Kesîr, a.g.e., C.I., s. 284 vd.

141-el-Kurtubî, a.g.e., C.III., s.176.

ne inanan hiç bir kadının üç günden fazla yas tutması helal olmaz. Yalnız kocası için yas tutması hariç, kadın kocası için dört ay on gün yas tutar (142)."

Fakat diğer birtakım bilgilere göre bu müddet, yas tutmak için değil evlenmemek için konulmuştur. Yas, ancak üçgündür. Üç gün sonra kadın koku sürünüp süslenbilir evinden çıkabilir (143). Bu görüşü ileri sürenlerde Umeys kızı Esma'nın naklettiği bir hadise dayanırlar. Esma, Ca'fer Tayyar'ın karısıdır. Ca'fer, Müte savaşında şehit düşmüştür, onun şahadetinin üçüncü gününde Esma'nın evine gelen Allah Elçisi, Ona : " Artık bu günden sonra yas tutma". demiştir (144).

Fakat pek çok hadîs, birinci görüşündaha kuvvetli olduğunu söylemektedir. Bunlardan sadece ikisini kaydedelim: Ümm-i Seleme, Hz. Peygamber (Sav)'ın şu sözünü rivayet etmiştir: " kocası ölen kadın (süs için bitkiden ve topraktan yapılmış boya ile boyalı elbise giymez, mücevharat takmaz, kına yakmaz, sürme çekmez (145).

Ümm-i Atiyye de şöyle diyor : "Biz, ölüye üç günden fazla yas tutmaktan menedildik. Ançak kocaya dördü on gün yas tutardık. Bu süre içinde sürme çekmezdik, koku sürmezdik, boyalı elbise giymezdik. Yalnız boyalı iplikle dokunmuş kumaştan elbise giyebilirdik. Birimiz adetinden yıkanıp temizlendiği zaman (kötü kokusunu gidermek için) küs ve azfar (buharların) dan biraz sürünmesi için bize izin verilmişti (146).

Daha önce Arap toplumunda kocası ölen kadın, bir

142-el-Buhâri, K.el-Cenaiz, bab:31; el-Müslim, K.et-Talak, bab: 9.

143-el-Kurtubî, a.g.e., C.I., s.176.

144-Ahmed, C.IV., s. 369.

145-Ebu Davûd, K.et-Talak, bab: 146; en-Nesâi, K.et-Talak, bab :64,65, Ahmed, C.IV.,s. 382.

146-el-Buhari, K.el-Cenaiz, bab: 31; K.el-Hayd, bab :12; bab:18; Ebu Davud, K.et-Talak, bab : 43-46.

yıl yas tutar, evinden ayrılmazdı. Kur'an, bu süreyi dört ay ongüne indirmişti. Fakat bu müddet sonunda kadının, mutlaka evden çıkıp gitmesi gerekmez. Şayet kadın, evinden ayrılmak istemezse, kocasının varisleri, terekeden, biryıl süre ile kadının nafakasını karşılamak zorundadırlar. Sürenin 240. ayeti şöyle diyor : "İçinizden ölüp de geriye eşler bırakan kimseler, eşlerinin evden çıkarılmaksızın bir yıla kadar geçimlerinin sağlanmasını vasiyyet etsinler. Şayet kendileri çıkarlarsa kendileri hakkında uygun olanı yapmalarında sizin için bir günah yoktur."

Gerçi 240. ayetin, bu ayetlerle ve kadına pay veren miras ayetiyle neshedildiğini söyleyenler varsa da ayetin mukkem olup neshedilmediğini söyleyenler de vardır. Bakara 234-235 ayetler, dul kadının beklemek zorunda olduğu müddeti tayin ediyor. 240. ayet ise evden çıkmak istemeyen dul kadını, bir yıl süre ile evde kalma hakkının verilmesini ve bu süre içinde onun geçiminin sağlanmasını emrediyor. İki ayrı hükmü birbirine aykırı değil, birbirini tamamlar mahiyettedir. Ancak bu bir yıl, yas tutma süresi değildir. Dört ay on gündün sonra yas tutmak haramdır.

Bazı bilgilere göre kocası ölen kadın gebe ise, çocuğunu doğuruncaya kadar kocasının bıraktığı maldan nafakası temin edilir. 240. ayet buna delil olduğu gibi et-Talak süresinin; " (boşadığınız) kadınları, gücünüz ölçüsünde oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun ve onları sıkıştır (ıp evden çıkarmaya zorla)mak için kendilerine zarar vermeye kalkışmayın. Şayet gebe iseler yüklerini bırakmalarına kadar onları besleyin (147)." ayetinde boşanan kadının, doğuruncaya kadar nafakasının

teminini emretmektedir (148). Bütün bunlardan ise şu fıkhî neticeler çıkmaktadır:

a) Kocası vefat eden kadının dört ay on gün yas tutması (ihdâd) gereklidir.

b) İhdâd halinde : Zinet takılmaz, ipekli, yeni ve süslü elbiseler giyilmez, güzel koku kullanılmaz, makaj yapılmaz... siyah giymek gerekli değildir.

c) Kocası ölmüş kadının nafakası terekesinden temin edilir.

H- MÜT'A

Henüz dokunmadan yadâ bir mehir kesmeden kadınları boşarsanız, size bir günah yoktur. Ancak onları faydalandırın (bir miktar birşey verin) eli geniş olan, kendi gücü nisbetinde, eli dar olanda kendi kaderince güzel bir şekilde faydalandırmalı (herkes gücü ölçüsünde bir şey vermeli) dir. Bu iyilik edenlerin üzerine bir borçtur (149).

"Mut'a", kadına yarar sağlayacak bir miktar eşya para vs. dir. Mehr ise evlenme mukabilinde kadına verilmesi gereken mal, eşya, yahut paradır. Nikâh kesilirken kadına verilecek mehr (sacı) yahut para belirtilir. Bu belirtilmesede nikâh sahihtir, o kadına dengi olan kadınların mehri verilir (150). Mut'ânın ise örfe uygun olarak verilmesi gerekir (151). Yani ayette geçen (dokunma) tabiri cinsî münasebetten kinayedir. Ebu Müslim'in dediği gibi " Yüce Allah; kullarını birbirlerine karşı hitabederleriken kelimelerin en güzelini seçmeleri konusunda terbiye etmekte ve güzel bir örnek vermektedir(152)

148-Ates, a.g.e., C.I., s.417-419.

149-el-Bakara :(2)/236.

150-Ates, a.g.e., C.I., s. 421.

151-el-Kurtibi, a.g.e., C.III., s. 203.

152-Fahrudin er-Razi, a.g.e., C.XI., s.138.

Bu durumda eğer onlara mehr kesilmemiş ve cinsî münasebette yapılmamış ise örfe uygun olarak müt'a verilmesi gerekir. Yani ayette onları yararlanabilecekleri bir şey verin ve bu verdiğiniz mut'a da servetinizin durumuna göre olsun demek istenmektedir (153).

Miktarın tesbiti erkeğin darlık ve genişlik durumundaki haline göre, usulü de, içtihad ve zannı galibin hasıl olmasıdır. Bu da zamana göre değişir. Çünkü Allah'ü Teâlâ onun miktarı konusunda iki şey şart kılmıştır ki biri erkeğin maddi durumu diğeri maruf ve çhile olmasıdır. Maruf ise insanların adetlerine göredir. Adetlerde çeşitli ve değişik olur (154). İşte bunun için sınırlandırılmamış ve mükellefin kendi görüşüne bırakılmıştır. Zira kişi kendi servetini herkesten daha iyi bilir (155). Meselâ : Abdurrahman İbni Avf'in, bir karısını boşadığını ve ona bir hizmetçi mut'a verdiğini görüyoruz (156).

İbn Abbas'dan müt'a'nın en çoğunun bir hizmetçi (köle); en azının bir başörtüsü olduğu ve insan en az ve en çok taraflarından hangi miktar verir ise câiz olduğunu söylediği rivayet edilmiştir (157).

Ebu Hanife ise "mut'a"nın mehr'i mislin yarısından fazla olamayacağını; çünkü mehri belirlenen kadının durumunun mehri belirlenmemiş kadının durumundan daha iyi olduğunu; sonra cinsî temastan önce boşanmış kadınlara belirlenen mehrin yarısından fazlası gerekmediği için, mehr'i mislin emsali kadınlara verilen mehrin yarısından fazla olmamasının daha evla olduğunu söylemiştir (158). İmam Malik'e göre ise müt'a'nın azında veya çoğun-

153-Reşid Rıza, a.g.e., C.II., s.429.

154-el-Cassas, a.g.e., C.II., s.143.

155-Reşid Rıza, a.g.e., C.II., s. 420.

156-el-Muvatta' K.et-Talak; 1.

157-Fahrudin er-Razi, a.g.e., C.VI., s. 139.

158-Fahrudin er-Razi, a.g.e., C.VI., s. 139.

da belirli bir sınır yoktur (159).

Bazılarına göre de mut'a üzerinde bir anlaşmazlık olursa mut'anın miktarını hakim tayin eder. İmam Şafiye göre koca, belli bir miktar vermek hususunda zorlanamaz. Ancak müt'a denebilecek bir şey verir (160). Zengin olan kimsenin mut'a olarak, boşadığı hanımına bir hizmetçi vermesi, orta halli kimsenin, otuz dirhem; fakir kimsenin ise bir başörtüsü ve benzeri birşey vermesi müstehabdır." demiştir (161). Dokunulmadan önce boşanmış kadınlara mut'a verilmesini emreden ayetin sonunda: " Bu, iyilik edenlerin üzerine bir haktır" dediği için bazı müslümanlar "Dilersen ihsan ederim, dilersen etmem" demişler ve âyetin bir mecburiyet yükümlemediğini sanmışlardır. Bundan dolayı mut'anın ödenmesi gerekli bir borç olduğunu bildiren 241. ayet inmiştir (162). Şafii ve Ebu Hanife'nin mezhebine göre mut'a vermek vaciptir. Bu Sureyh, Şabi ve Zuhri'nin görüşüdür. Medine'ilerden olan "fukaha-i seb'a" dan mut'ayı vâcib kabul etmedikleri de rivayet edilmiştir ki, bu İmam-ı Malik'in görüşüdür. Bizim delilimiz, (*متعوضون* = onları faydalandarın") emridir. Emrin zâhiri vücüb ifade eder. Yine (*والطلقات متاع* = her boşanana müt'a vardır) buyurmuş, bu mut'ayı onların bir mülkü, yada onların mülkü manasında kabul etmiştir (163).

Malikin delili ise, Hak Teala'nın ayetin sonunda bu muhsinler üzerine bir borçtur; buyurarak, bunu bir ihsân kabûl etmiş olmasıdır. Bir şey vâcib olmadığı zaman onun hakkında "o bir insandır" denilir. Eğer bir kimseye bir borcun ödenmesi vâcib olur da, onu öderse, o kimse

159-el-Muvatta' K.et-Talak,1.

160-Ateş, a.g.e., C.I., s.422.

161-Fahrudin er-Razi, a.g.e., C.VI., s. 139.

162-Ateş, a.g.e., C.I., s. 422.

163-Fahrudin er-Razi, a.g.e., C.VI., s. 138.

için, "o ihsanda bulundu" denilmez. Yine Hak Teala, "iyilik edenleri sorumlu tutmaya bir yol yoktur (26)." buyurmuştur ki bu da bu hususun vâcip olmadığına delalet eder. Ancak " bu falanca üzerinde olan bir haktır" denildiğinde bundan bir "nedb" değil, aksine vücb anlaşılır (164) Vucubiyetin isbatında sadece (... على الموسع) ayeti ile *حقا على* ayeti yeter. Burada farz belirli olmadığı için ihsanın zikredilmesi çok güzel olmuştur. Yüce Allah, o konuda ellerin iyice açılmasını istediği ihsanı zikretti. Ayrıca mut'anın haraç-vergi gibi bir şey olmadığını ifade etmek için "ihsan" ı zikretmiştir. Şayet vergi türünden olsaydı o zaman-aslında seçenek olmadığı gibi-miktarında da seçenek olmazdı. Yine Ahzab süresinde de bahşiş vermek "emir" (165) olarak emredilmekte ve ihsan lafzı orada zikredilmemektedir (166). Tüm insanlar muhsin ve müttakî olmakla memurdurlar ki cehennem girmemeleri için farzların edasını en güzel biçimde yaparlar ve günahlardan kaçarlar. Binaenaleyh tüm insanlara muhsin ve müttakî olmaları vaciptir (167).

Tüm bunlardan anlaşıldığına göre müt'a vermek kocanın üzerine bir borçtur; ve bu müt'ayı iktisadi durumuna göre verir.

164-Fahrudin er-Razi, a.g.e., C.VI., s. 138.

165-el-Ahzab :(33)/49-

166-Raşid Rıza, a.g.e., C.II., s. 413.

167-el-Kurtubi, a.g.e., C.III., s. 203.

II.

BÖLÜM

KADIN VE TOPLUM

I- KADININ MİRAS HAKKI

A- TARİHÇE : Eski Yunan millî meclis önünde muhâkeme usulüne göre yapılan vasiyet ile mal intikal ederdi. Sonra sadece erkekler vasıtasıyla ölüye bağlı hısımlara intikal kabul edildi. Üçüncü merhalede erkek yoksa kadınlarında vasi olmaları na karar verildi. Ekseriya kız ve kadınların mirastan mahrum kalmaları karşısında evlenirken kızlara bir meblâğ verilmesi âdet haline geldi. Ölenin yalnız bir kızı varsa bu varis olamaz, ancak onun oğlu olursa dedesinin nesebine geçilir ve varis olması sağlanırdı (1).

Eski Mısırlılarda kız ve erkek çocuklar babalarına eşit olarak varis olurlardı, yalnız büyük oğula bir miktar fazla verilirdi (2).

Hammurabi kanunlarına göre babanın mirası oğullar arasında eşit olarak taksim olunur, kızlar varis olamazlardı (3)

Çin hukukunda ilkin kızlar varis olamıyordu. Sonra yapılan değişiklikle erkek evladın yokluğu halinde kızlara bu hak tanınmıştı. Verâset ana babaya intikal etmiyordu (4).

Japonlarda oğullar birer; kızlar yarımşar hisse alırlardı (5).

Roma'da miras sistemi başlangıçta Justinien devrine kadar değişe gelmiştir. Eskiden miras sözü vasiyetle intikal ederdi. Vasiyeti yapan şahsın mal varlığı ile alakası kalmazdı.

Sonra bu vasiyet bir satış akdi şeklini aldı.

1-Karaman, a.g.e., C.I s.358.

2-Seydişehir, a.e.e, s.45.

3-Seydişehir, a.g.e., s.78.

4-Seydişehir, a.g.e., s.89.

5-Seydişehir, a.g.e., s.108.

Akit yapılıncı kendisine vasiyet edilen, vasiyet edenin mal ve ailesi üzerinde istediği gibi tasarruf hakkına sahip olurdu.

Daha sonra yazılı vasiyet ile mirasın istenilen şahsa bırakılması kabul edildi. Bu ölüme bağlı bir tasarruf idi. Şayet böyle bir vasiyet yazılmamışsa miras akrabaya kalırdı.

Nihayet imparator Justinien 543 yılında neşrettiği 118 numarılı emir name ile tevariste hısımlık esasını kabul etti. Bu sistem hısımları sınıflara ayırıyor, derecelerinde göz önüne alarak onları varis kılıyordu. Buna göre: Birinci sınıf furu (çocuklar)dır. Ne kadar aşağı inerse insan erkekle kadın eşit olarak varis olurlar. Varis olan ana baba daha önce vefat etmişse onun çocukları kendi yerini alır. İkinci sınıfı usul(=baba)ve öz kardeşlerdir. Üçüncü sınıf :ana veya baba tarafından kardeşler. Dördüncü sınıf:bunlar dışında kalan hısımlardır.Buraya kadar sayılan hısımlar mevcut oldukça karı veya koca varis olmaz. Bırakılan taşınır ve taşınmaz mal alacak ve borç olarak bütünüyle intikal eder. Borca kâfi gelmezse varisler borcu ödemeye mecburdur (6).

Kadim Brehmen hukukunda erkek çocuklar babaya eşit olarak vâris olmakla beraber büyük oğul biraz fazla alırdı. Kız varis olamazdı (7).

Eski İran hukukunda vasiyetsiz verasetle, erkek çocuklar ve evlenmemiş kızlar eşit hisseler alırlardı. Evlenmiş kızların, babalarının malından aldıkları çeyiz, veraset hisselerine karşılık kabul edilmişti (8). Yahudilerse nikah ve Zina'dan doğan, yani nesebi sahih olan

6-Honig a.g.e., s.361 vd.

7-Karaman, a.g.e., C.I,s. 357 vd.

8-Seydişehir, a.g.e, s.178.

veya olmayan erkek çocuk, bekar ise diğer kardeşlerinin aldığı mirasın iki mislini alır. Kız çocuğu erkek kardeşiyle beraber bulunursa varis olamaz; sadece erkek kardeşi ona; oniki yaşına girinceye kadar bakmakla mükelleftir. Ölenin erkek çocuğu veya oğlunun oğlu yoksa bu takdirde kızı veya kızının kızı varis olurlar. Çocuklar bulunmazsa, baba ve onun babası gibi usule kalır. Usulde bulunmadığı takdirde miras, yarı hısımlara intikal eder. Bunlar kardeşler ve çocukları, amcaları ve çocukları gibi hısımlardır. Beşinci dereceye kadar sırayla varis olurlar, bu dereceden sonra artık eşit olarak miras alırlar. Hiçbir hısımlı bulunmayan ve hısımlının var olduğunu bilmemiş olan kimsenin mirası, malına ilk olarak elkoyana aittir. Varisleri kızlardan ibaret olan kimse malını başkalarına vasiyet edebilir. Erkek çocukları varsa vasiyet edemez. Yahudiliği terk eden kimse yahudi hısımlarına varis olamaz; fakat yahudi hısımları ona varis olurlar. Yahudi dinine giren putperest kendi hısımlarına varis olur, hısımları ona varis olamaz. Ana veya babasını iz bırakacak şekilde döven kimse onlara varis olamaz. Çocuğu yok iken vefat eden yahudi kadının varisi kocasıdır (9).

Araplar yalnız erkekleri mirasçı yapıyorlar, kadınlara ve çocuklara mirastan pay bırakmıyorlardı. Çünkü kadınlar ve çocuklar; ata binemez kılıç kuşanamaz ve savaş yapamazdı (10).

Araplarda mirasın başka bir intikal şeklide; ahd yolu idi. Adam bir arkadaşıyla "Kanım senin kanındır. Şerefim senin şerefindir. Sen bana varis olursun, ben sana varis olurum. Sen benim şerefimi kollarsın ben de senin

9-Tesniye, 21, sayıllar. 27.

10-et-Taberi, a.g.e., C.IV s.176-

senin şerefini kollarım"diyerek ahid yaptığında, öldüğü zaman, ahid yaptığı arkadaşı ona varis olurdu.

Araplarda yine evlat edinme usulu vardı. Her hangi bir kimse, başkasının oğlunu evlat ediniyordu. Böylece bu evlat edinilen çocuk asıl babasına değil evlat edinene nisbet ediliyor ve o kimseye varis oluyordu. Bu evlat edinmede anlaşma çeşitlerinden birisiydi (11).

B- İSLÂMDA MİRAS : Kur'anda miras ile ilgili ayetler şunlardır. "Ana babanın ve akrabasının geriye bıraktıklarından erkeklere pay vardır; ana babanın ve akrabasının geriye bıraktıklarından kadınlara da pay vardır. Gerek azından gerek çoğundan (hem erkeğe hemde kadına bir hisse ayrılmıştır (12)."

"Allah size, çocuklarınız(ın alacağı miras) hakkında erkeğe kadının iki katını tavsiye eder. (çocuklar) ikiden fazla kadın iseler, (ölenin geriye) bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer (çocuk) yalnız bir kadınsa (mirasın) yarısı onundur. Ölenin çocuğu varsa, geriye bıraktığı (mal)ın dan ana babasına her birinin altıda bir hissesi vardır. Eğer çocuğu yokda, ana babası ona varis oluyorsa, anasına üçtebir düşer. Eğer kardeşleri varsa, anasının payı altıda birdir.(Bu hükümler, ölenin) yapacağı vasiyetten yada borcundan sonradır. Babalarınız ve oğullarınızdan, hangisinin fayda bakımından size daha yakın olduğunu bilemezsiniz. Bunlar Allahın koyduğu haklardır. Şüphesiz Allah bilendir, hikmet sahibidir (13)."

"Eğer çocukları yoksa, eşlerinizin yapacağı vasiyetten ve borçtan sonra geriye bıraktıkları mirasın yarısı sizindir. Çocukları varsa bıraktıklarının dörtte birisi sizindir. Sizde çocuğunuz yoksa yapacağınız vasiyet ve

11-Fahredden er-Razi, a.g.e., C.1x s.203.

12-en-Nisa : (4)/7.

13-en-Nisa: (4)/11.

borçtan sonra bıraktığınız dörttebiri onlarıdır, çocuğunuz varsa bıraktığınız şekizde biri onlarıdır. Eğer miras bırakan erkek veya kadının evladı ve ana babası olmayıp bir erkek ve bir kız kardeşi varsa, her birine altıda bir düşer. Bundan fazla iseler üçte bire ortaklardır, (bu taksim) zarar verici olmayan vasiyyet ve borçtan sonra(uygulanır). Bunlar Allah'tan size vasiyyettir. Allah bilendir, halimdir (14)."

Ayetin iniş sebebi olarak birkaç olay anlatılmaktadır. Mesela : Cabir b. Abdullahtan rivayete göre:"Sa'd ibn Rebi'sehit edildi ve geriye iki kızını, hanımını ve kardeşini bıraktı. Kardeşi malın tamamını alınca, Sa'din hanımı Hz. Peygamber'e gelerek : "Ya Resulullah, şu iki kız Sa'd'in kızlarıdır. Sa'd şehit edildi.; kızların amcası ise, onların mallarını aldı" dedi. Bunun üzerine Hz.Peygamber (S.A.V): "Dön, umulurki Allah bu hususta hükmedecektir." dedi. Bir müddet sonra kadın geldi ve ağlamaya başladı. İşte böylece bu ayet-i kerime nazil oldu. Bunun üzerinede Allah'ın Rasulû o iki kızın amcasını çağırıldı ve "Sa'd'ın iki kızına üçte-iki, annelerine ise sekizde bir mül ver geriye kalan ise senindir." buyurdu." İşte islâm'da taksim edilen ilk miras budur (15).

Cabir b. Abdullahın anlattığı diğer bir olayda şöyledir:

Allah'ın Rasulû (S.A.V) ve Ebu Bekir, Seleme oğulları yurdunda yürüyorlardı. Beni sormaya geldiler. Bende o kadar hasta idim ki aklım başımda yok idi. Allah'ın Rasulû su istedi, o su ile abdest aldı. Sonra üzerine su septi. Ben ayrıldım. Ya Resulullah dedim, malı hakkında ne yapmamı emredersin? İşte o zaman:(Allah size, çocuklarınızın mirası hakkında, erkeğe kadının alacağı payın iki

14-en-Nisa :(4)/12.

15-İbn- Mâce K.el- Ferâiz ,bâb :2, et- Tirmizi K. el-Feraiz, bâb:3,Ebû Davûd, K.el -Feraiz, K.el bab: 4.'

katını tavsiye eder...) ayeti indi (16).

İniş sebebi olarak Ümm-ü Kuha olayıda zikredilir. Şair Hasan'ın kardeşi ölmüş, geriye karısı Ümm-ü Kuha ile beş kız bırakmış idi. Erkek varisler malı almaya geldiler. Ümm-ü Kuha kendisine hiçbir şey bırakmak istemeyen varisleri Allah'ın Rasulüne şikayet etti. Yüce Allah "ikiden fazla kadın iseler, ölenin geriye bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer (çocuk) yalnız bir kadınsa (mirasın) yarısı onunudur..." ayetini indirdi. Ümm-ü Kuha hakkın da "Sizin de çocuğunuz yoksa yapacağınız vasiyyet ve borçtan sonra bıraktığınız dörttebir onlarındır; çocuğunuz varsa bıraktığınız sekizde biri onlarındır...."buyurdu (17).

Birinci olay, bu âyetin iniş sebebi olmasına daha müsaittir. Câbir'in anlattığı ikinci olay, bu sürenin son âyetinin iniş sebebi olabilir. Zira Câbir'in kızları yok kız kardeşleri vardı. Câbir kelâle olarak vefat etmiştir. Fakat Buhârî, ayetin iniş sebebi olarak ikinci hadiseyi kaydetmiş, ibn Kesir'de Buhariye uyarak ikinci hadisi yazdıktan sonra birinci rivayetin iniş sebebi bakımından uygun olduğunu söylemiştir (18).

Şurasına da işaret etmek gerekir ki, Kur'an ayetlerini tek sebebe bağlamak doğru değildir. Bunlar râvilerin tesbit ve zapt ettikleri sebeplerdir. Fakat bunların yanında zapt edilemeyen daha birçok hadise muhakkak ki vardır. İşte ayetin inişinden önce anlatılanlara benzer bir çok olay vuku bulmuş olabilir. Zaten o zaman mevcut miras hukuku, sosyal yapıda sızlanmalara sebep olacak nitelikte idi (19).

16-el-Buhâri,K.et-Tefsir (Nisa süresi),bab:2.

17-et- Taberi, a.g.e., C.IV,s.185.

18-İbn Kesir,a.g.e., C.I, s. 457.

19-Ateş, a.g.e., C.II s. 221 vd.

Kadınları ve çocuklarında mirasa ortak yapan bu ferâiz âyetleri indiği zaman bazı insanların çok zoruna gitmişti. Dediler ki : "Kadına dördte bir, sekizde bir, kıza yarı veriliyor. Küçük çocuklara miras ayrılıyor. Bunların hiç biri düşmanla savaşamaz, ganimet toplamaz, sesinizi çıkarmayın, bu konudan hiç söz açmayın. Allah'ın Resulu (SAV) belki bunu unuttur, yada kendisine söyleriz bunu değiştirir dediler."

Hız. Peygamber (SAV)'e geldiler : "Ey Allah'ın elçisi, kıza babasının bıraktığı malın yarısını mı verelim ? Oysa kız, ata binemez, düşmanla savaşamaz. Çocuğa miras mı verelim ? Miras çocuğun işine yaramaz ki ? (20).

Tabi eğer ayetlerin bazı sahabilerin zoruna gittiği hakkında ki bu rivayet doğru ise. Arap miras hukukunu esaslı biçimde değiştiren İslâm sisteminin onlarda ilk anda uyandırdığı bir şaşkınlık olabilir. Sonunda hepsi Allah'ın hükmüne razı olmuş, gönülleri bu hükümlerin tatbikiyle huzur bulmuştur (21).

Ayetteki hitap miras bırakan tüm ölümlere, halife ve hâkimlere ve tüm müslümanlara umumdur. Ölümlere yönelik olması; kendisinden sonra mirasdan hak sahibi olanları bilmeleri ve akid ve ahidle ona aykırı davranmalarını yönüyle, hâkimleri bu konuda kargaşa vukubulursa onunla hükümlerin diye, tüm müslümanları ise, onu öğrenmeleri yönüyle ilgilendirmektedir (22).

Zeccâc, ayetteki "size tavsiye eder," cümlesinin manasının, "Allah size farz kılıyor," şeklinde olduğu, Zira Cenab-ı Hakk'ın yapmış olduğu tavsiyenin farz anla-

20-et-Taberi, a.g.e, C.IV s.185.

21-Ateş a.g.e, C.II s.221.

22-İbn el-Arabi, a.g.e., C.I, s.331.

lamına geleceğini, ayetin sonundaki (فرصة من الله =Allah' dan bir hak olarak) cümlesinden de bunun anlaşıldığını söyler (23).

Allah Tealâ önce çocukların mirastaki payını zikretmiştir. Allah, insanın çocuğuna olan ilgisinin, beşeri ilgilerin en kuvvetlisi olduğu için, böyle yapmıştır. İşte bu sebepten dolayı Hz. Peygamber (SAV) "Fatma benden bir parçadır. İfadesini (24)" buyurmuştur. İşte bu sebeple de Allah Tealâ çocukların mirastaki payını önce zikretmiştir. Şöyle ki ;

1-Ölenin erkek ve kız çocukları varsa kızlar bir, erkekler iki hisse alır.

2-Ölenin yalnız bir kızı varsa yarısını alır.

3-Ölenin ikiden fazla kızı varsa üçte iki alırlar.

Âyetle, ölenin bir kızı veya ikiden fazla kızı olması durumu izah edilmiş, fakat yalnız iki kızı olması hakkında bir söylenmemiştir. Erkek kardeşleri bulunmayan iki kızın varislik durumu üzerinde ihtilaf vardır.

Müctehidlerin çoğunluğuna göre iki kızda ikiden fazla kızlar gibi üçte ikiyi alırlar. Bu görüş, birkaç yönden daha isabetli kabul edilmektedir.

1-Bu hükümde kızlar, iki bacının durumu ile karşılaştırılmıştır. Ölen kişinin iki kız kardeşi varsa, ayetteki "Eğer (ölenin) iki kız kardeşi varsa, bıraktığının üçte ikisi onlarındır..." cümlesine göre bu iki kız kardeş, üçte ikiyi alırlar. İnsanın iki kızı, kendisine iki kız kardeşinden daha yakındır. Yüce Allah' iki kız kardeşe üçte ikiyi verdiğine göre iki kızda üçte ikinin verilmesi lazımdır.

2-Kız erkek kardeşiyle beraber üçte bir alır.

23-Fahruddin er-Razi, a.g.e., C.IX s.204.

24-el-Nikâh, bab :109, el-Müslim K. Fedailu's-Sahabe, bab:93-94, Ebû Dayûd, K.en-Nikâh, bab:12. et-Tirmizi, K.el- Menâk.b.bab: 60, İbn Mace K. en-Nikâh, bab :56, Ahmed, C.IV s.5, 326.

kız kardeşiyle beraber de bunu alması ve her ikisine üçte ikinin verilmesi doğru olur.

3-İbn Mes'ud'dan Hz. Peygamber (SAV)'in varis olan kızı ve kız kardeşten :Oğul kızına altıda bir, kıza yarı verdiği, böylece kız ve oğul kızına bir, iki kıza üçte iki vermesi gayet doğaldır. Kaldı ki "(Çocuklar)ikiden fazla iseler..." cümlesinin, iki ve ikinin üstünde kadın iseler"şeklinde manalandırılması da caizdir. Nitekim : "Onların boyunlarının üstüne vurun" cümleside boyunlarını ve boyunlarının üstüne vurun (25) anlamındadır (26).

Fahrüddin er Razi ayrı bir bölüm açarak Araplardaki (Çemiçoğul) kelimesinin en az sayısının "iki" olduğuna dair görüşler serdetmektedir (27).

Bu durumda şöyle bir netice çıkmaktadır.

a)Ölen kişi geriye erkek kız, bir kaç çocuk bırakırsa erkekler, kadınların iki katı miras alırlar.

b)Ölen, iki veya daha fazla kız bırakır, erkek çocuk bırakmazsa, kızlar, mirasın üçte ikisini alır.

c)Ölen, yalnız bir kız bırakır, erkek bırakmazsa bu kız, mirasın yarısını alır. Sünnette açıklanan bir dördüncü halde vardır ki oda şudur :

d)Ölen, geriye bir kız ile birde oğlunun kızını bırakmış olursa kızına malın yarısı, oğlunun kıza da altıda biri düşer ki, oğul kıza ile kendi kıza malın üçte ikisini alır.

e)Ölenin oğlu ölmüş olurda oğlunun oğulları bulunursa bunlar, babalarının yerine geçerler. Ne var ki bunlarla beraber, ölenin kendi oğlunada varis olursa bu torunlara miras düşmez, bütün mal oğula kalır (27).

25-el-Enfâl :(8)/12.

26-Ateş, a.g.e., C.II s.312.

27-a) Fahrüddin er-Razi a.g.e., C.IV s.210.

27-b) Ateş, a.g.e. C.II s.213.

Eğer ölenin birinci derecedeki çocuğu erkek ise kendinden aşağısını, yani ölenin torununu mirasdan düşürür. Fakat birinci derecedeki çocuk kız ise, kız kendisine düşen miras payını aldıktan sonra geri kalan, oğlunun çocuğuna (yani torununa) düşer. Oğlunun çocuğu kız ise ölenin kızına yarı verilir. Çünkü bunlar, rütbeleri değişik iki kız kabul edilirler. Kız olmaları dolayısıyla üçte ikiye katılırlar. Dereceleri değişik olduğundan dolayı da payları değişik olur. Biri mirasın yarısını diğeri de altıda birini alır.

Eğer üst derecedeki çocuklar, iki kız iseler, bunlar üçte iki alırlar. Bu durumda alt derecedeki çocuk kız ise kendisine bir şey düşmez. Meğer ki kendisinin karşısında (yani kendi derecesinde) veya daha alt derecede bir erkek bulunsun. O zaman bu kız, o erkekle beraber bâkiyi (kalan miras) alır. İki erkeğe, bir kıza olmak üzere miras bölüştürülür (28).

Buhari'nin rivayet ettiği bir hadiste, Hz.Peygamber (SAV) Muaz'ı bir kavme öğretmen ve emir olarak göndermişti. Mu'az, orada vefat edip geriye bir kız ile bir kız kardeş bırakan kimsenin kızına mirasın yarısını vermişti. Bu olay Hz.Peygamber (SAV)'ın hayatında olduğuna göre demek ki Mu'az, bu hükmünde Allah Resulünün hükmüne dayanmıştır (29).

Zina çocuğuna miras düşmez. Tirmizi şu hadisi rivayet ediyor: "Hangi erkek, hür veya cariye bir kadınla zina ederse, doğan çocuk, zina çocuğudur, kendisi varis olamaz, kendisine de varis olunmaz (30)".

Anne-baba mirası :

1-Ölenin anne ve babasıyla birlikte çocukları da

28- Ateş, a.g.e., C.II s.213 vd.

29- el-Buhari, K.el-Feraiz, bab:6.

30- et- Tirmizi K.el-Feraiz, bab:21.

varsa anne baba altıda bir alır.

2-Ölenin çocukları ve kardeşleri yoksa, mirasın üçtebiri annesine kalanı babasına düşer.

3-Ölenin anne babasıyla birlikte kardeşleri varsa anneye altıda bir düşer.

Genel kaniya göre Bakara süresinin, ana babaya ve akrabaya vasiyyeti emreden 180 ci ayeti, buradaki miras âyetiyle neshedilmiştir. Çünkü bu âyetlerle anne babanın ve akrabanın miras hakları belirlenmiştir. Abdullah Ibn Abbas'ın dediği rivayet edilir: "Mal çocuğa, vasiyyet ana babaya ve akrabaya ait idi. Allah bunlardan istediğini neshetti, erkeğe kadının iki katı pay verdi (31)." Ancak iki âyet arasında nesih yok tahsis vardır. Miras âyetleri yakın akrabaya pay veriyor. Kendilerine miras düşmeyen uzak akrabaya vasiyyet ile pay bırakabileceği gibi din ayrılığı dolayısıyla miras olmayan akrabaya da vasiyyet ile mal bırakabilir (32).

Karı-Kocanın mirası :

1-Ölen kadının çocuğu yoksa, kocası mirasın yarısını varsa dörtte birini alır.

2-Ölen erkeğin çocuğu yoksa, karısı mirasın dörtte birini, varsa mirasın sekizde birini alır.

Bir ve birden fazla eş, dörtte bir ve sekizde bir de eşit olup, bu eşden veya başkasından olan çocuk da bunları yarımından dörtte bire veya dörtte birden sekizde bire indirmede eşittir. Belki çocuğun erkek ve kız olmasında fark olmadığı gibi, oğulun, oğlunun kızının oğlunun kızının arasında da herhangi bir fark yoktur (33).

Kelâlenin mirası : Kelâle zayıf ve aciz kimseye denir. Daha sonra bu bölüme, akraba yönünden zayıf kim-

31-et-Taberi, a.g.e., C.IV s.186.

32-Ateş, a.g.e., C.II.s.218 vd.

33-Fahrüddin er-Razi a.g.e., C.Ix s.220.

seye denmiştir. İnsanın çocuğu, annesi ve babası en yakın kimsedir. İşte bunlardan mahrum olarak ölen kimseye kelâle denmiştir (34).

Bu ayette kastedilen erkek ve kız kardeş, anne bir erkek ve kız kardeştir. Baba anne bir veya baba bir kardeşle r değildir. Burada kardeşlere verilen altıda bir, üçte bir hisse, aslında annenin hissesidir. Bu da gösterir ki burada kastedilen kardeşler, anne tarafından kardeşlerdir. Buna göre :

a) Anne bir kardeş, yahut anne bir kız kardeş yalnız bulunabilir. Bu takdirde mirasın altıda birini alır.

b) Eğer anne bir erkek ve kız kardeş birden fazla iseler, mirasın üçte birine ortak olurlar. Üçte biri, kız erkek aralarında eşit şekilde bölüşürler

c) Ölenin çocuğu veya babası varsa, bunlar, anne bir kardeşlerini mirastan düşürürler.

Burada kelâle, erkek de olabilir, kadın da. Her ikisi için de bu hükümler geçerlidir. Çünkü (أو =veya) ile atfedilen kadın, erkekle aynı hükme tabi kılınmıştır. Kadınla erkek veya kız kardeşi, mirasın altıda birini; kardeşler birden fazla iseler üçte birini alırlar (35)

Mirasçılara dağıtılan paylar, borcun ve vasiyetin yerine getirilmesinden sonradır. Ancak borcun ve vasiyetin, varislere zararlı olmaması lazımdır. Ölenin normal borcu ne kadar olursa olsun, verilecektir. Borcun varisleri zarara sokanı, ölüm hastalığında adamın, sevdiği bir yakınına veya dostuna fazla miras bırakmak için yalan yere ona borçlu olduğunu söylemesidir. İmam-ı Malik ve Ebu Hanîfe'ye göre hayatı boyunca söyleyemeyip can verirken ikrar edilen bu borç batıldır. Ölüm hasta-

34-İbn Kesir, a.g.e., C.I, s. 459.

35-Ateş, a.g.e., C.II, s.217.

lığında bulunan bu kişinin mücerret ikrarıyla sabit olan borç, mirasa takdim edilmez. Bu vârislerin iznine bağlıdır. Şafiye göre bu ikrar sahihtir (36).

Hz.Peygamber (SAV) " Kim Allah'ın farz kılmış olduğu mirası kesmek, engellemek isterse, Allahü Teala'dan, o kimsenin cennetten olan mirasını keser, men eder buyurmuştur (37)."

Veda haccında, ölüm derecesinde hasta olan Sa'd İbn Ebi Vakkas kendisini sormaya gelen Hz. Peygamber (SAV) ile şöyle konuşur. "-Ya Rasulullah, ben malı olan bir adamım, birtek kızımdan başkada varisim yoktur. Malımın üçte ikisini vasiyyet etsəm ne dersin?"

"-Hayır.

"-Yarısını sadaka olarak vereyim mi ?

"-Hayır.

"-Ya üçte birini ?

"-Üçte biri olabilir ama o bile çoktur. Senin geriye zengin vârisler bırakman, insanlardan dilenen fakir kişiler bırakmandan hayırlıdır (38).

Hadiste de görüldüğü gibi, vasiyyet, malın üçte birini geçerse varislere zararlı olur. Keza vârislerden birine yapılacak vasiyyet de diğer varisleri zarara sokar. Bundan dolayı miras hakkı bulunanlara vasiyyet yapılmaz. Hz. Peygamber (SAV)'ı "Allah, her hak sahibinin hakkını vermiştir. Artık vârise vasiyyet olmaz(39)" buyurmuştur. Binaenaleyh vârislere vasiyyet yapılamayacağı gibi yapılacak vasiyyet malın üçte birini de geç-

36-İbn el-Arabi a.g.e,C.I, S.351.

37-Fahrudin er-Razi,a.g.e., C.IX s.226.

38-el-Müslim, K.el-Vasiyyet ,bab:1.

39-el-Buhari,K.el-Vasâyâ,bab: 6, Ebu Davud,K.el-Vasâyâ, bab :6 ,et-Tirmizi,K.Buyû,bab:88, en-Nesai K. el-Vasâyâ ,bab: V,İbn Mace K.el-Vasâyâ,bab:6 ,ed-Da'imi, K.el- vasâyâ,bab:28. Ahmed, C.IV,s.186.

memelidir. Hatta bazı vârislerin payını azaltmak için bile bile vasiyet yapmak icma ile haramdır (40).

C- KADININ PAYININ AZ OLUŞ HİKMETİ : İslamda erkeğe, kadının iki kati miras verilmesini tenkid edenler çoktur. Fakat iyi düşününce bunun, derin bir hikmete uygun olduğu anlaşılır. Burada aile hayatının sonucu olarak ortaya çıkan miras hukuku izah edilmektedir. Aile hayatında geçim yükü, genellikle erkeğin üzerindedir. Erkek hem kendisini, hemde karısını olmak üzere en az iki kişiyi beslemek zorundadır. Bunun yanında küçük çocuklarını, annesini babasını geçindirmekte erkeğe düşer. Bir kaç kişinin bakımı, erkeğin omuzlarına biner. Oysa kadının kocasını beslemez. Kocasını tarafından geçimi sağlar. Kadına kocası, oğlu, babası veya kardeşleri tarafından bakılır.

İşte hem kendisine, hem karısına, çolukçocuğuna gerektiğinde annesine, babasına bakmak, onlarında geçimlerini sağlamak zorunda bulunan erkeğin, icabında yine kendisinin himaye edeceği kız kardeşinden bir kat fazla miras alması, adaletsizlik değil adaletin ta kendisidir. Çünkü erkek bir kadını getirip bakacak (kız ise başka bir erkek tarafından götürülüp bakılacaktır (41).

Burada ilginç bir durum var. Kadın mirastan kendi payının sahibidir, erkekte kendi payının sahibi. Demin de ifade ettiğimiz gibi, her kadın bir erkekle ve her erkek bir kadınla evleneceğine göre aile düzeyinde bir eşitlenmede söz konusu olmaktadır. Yani her 2 pay miras alan erkekle, 1 pay miras alan kadın evlenince toplam olarak aile bütününde 3 pay ortaya çıkmaktadır.

Yani miras dağılımında aile düzeyinde bir eşitlenme söz konusudur.

40-et-Taberi, a.g.e., C. IV, s.276.

41-Ateş, a.g.e., C. II, s.223.

Bazı müfessirler, kadının yarı hisse almasının hikmetini açıklarken; aklının noksan olması nedeniyle kötü yollarda harcamalarının muhtemel olduğunu söylüyorlar (42). Eğer bu yani akıllarının noksan olması gerçekten doğru ise o zaman onlara erkeğin yarısı kadar değil, iki katı pay vermek icap eder. Çünkü kadınlar beden yapıları itibariyle zayıf ve güçsüzdürler. Bunun için şeleften bazıları miras"mantıken kıyasın aksine gelmiştir." derler (43). Mantıken zayıf ve güçsüz olana daha fazla pay verilmelidir. Halbuki ayette yarım hisse verilmiştir.

Eğer kadın vera sette erkeğin yarısı kabul edilseydi bu tüm hallerdede geçerli olurdu. Nitekim "Ölenin çocuğu varsa ana ve babadan her birine terekenin altında biri verilir (44). Yine takibeden ayette de "erkek ve kız kardeşin her birinin hakkı altında birdir (45)" buyruluyor. Demekki kadının mirasının eksiltilmesi hikmetini; kadının aklının az olması meselesinde değil, açıkladığımız gibi başka yerlerde aramak gerekir.

Hasılı, Kur'an kadınıda, erkek gibi mirasçı yapmış ve ölen akrabalarının geriye bıraktıkları maldan, ona da pay vermiş ve aynı zamanda kendisi de miras bırakabilecek nitelikte bir şahsiyete kavuşturmuştur.

42-Fahruddin er-Râzi, a.g.e., C.IX.s.207.

43-Reşid Rıza, a.g.e., C.IV.,s.406.

44-en-Nisa :(4)/11.

45-en-Nisa :(4)12.

II - KADININ ÖĞRENİM HAKKI

Ortaçağda, kadının, her hangi üstün bir kültür seviyesine ulaşması arzu edilememiştir. Bu yüzdende öğretim vakıfları, sadece erkek çocuklara tahsis edilmiştir. Onda, kız çocuklarının öğretimi için hiç bir fon ayrılmamıştır. Bir çok babalar kızlarına, kalitesi olmayan düşük bir ilk öğretim vermekle yetinmiştir, onların iyi bir ev kadını olmalarını sağlamak için daha ziyade ev idaresinde pratik tecrübe sahibi olmalarına çalışmışlardır (46). Nitekim Alman üniversitelerine kız öğrenciler ilk kez 1908 yılında kabul edilmişlerdir (47).

Halbuki K.Kerim inmeye başladığında ilk vahiy ve ilk emrin "Oku" olduğunu görüyoruz, "Yaratan Rabbinin adıyla oku! (48)."

"Ey Rabbim! İlmimi arttır de (49)" buyurarak ilmin artırılması için çaba gösterilmesi emrolunurken, bir başka âyeti kerimede de ilim sahiplerinin derecelerinin yükseltildiğine işaret buyrulmaktadır.

"Allah içinizden iman etmiş olanlarla kendilerine ilim vermiş bulunanların derecelerini yükseltsin (50)"
"Allah kulları arasında ondan korkanlar ancak alim olan-

46- Ahmed Çelebi, İslamda Eğitim Öğretim Tarihi (İstanbul 1976) Çev: Ali Yardım, s. 338.

47- Peter Baccarius, Bilim ve Teknik "Kadınlar Niçin Erkeklerden farklı düşünür". İsimli Makale, Tübitak.1986, sayı :221, s.44.

48- el-Alak : (96)/1.

49- Tâ-hâ : (20)/114.

50- el-Mücâdele : (58)/11.

lardır .(51)" "Biz bu misalleri insanlar için getiririz. Onları ancak alimler anlarlar, akıl ederler (52)" Hiç, bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?.(53)" âyetleri de Kur'an'ın ilme verdiği değeri açıklamaya yetiyor.

Peygamberimiz (SAV)de: "İlim öğrenmek her müslümana farzdır .(54)" buyurarak ilim öğrenmenin gerekliliğini "Allah kimin hayırını murad ederse o nu dinde derin anlayış sahibi yapar.(55)"hadisiyle de ilmin değerini ifade etmiştir.

İslâmiyetin çıkışı sırasında ve hatta uzun asırlar sonra dahi- dünyada okuma yazma bilenlerin sayısı çok azdı.Bu hususta Arabistan'ın durumuda aynı idi.Onlarda da okuma yazma bilenlerin sayısı mahdut idi.Fakat Kur'an-ı Kerim'in ilk emri üzerine başlayan ilim ve kültür faaliyeti hızla artmaya başladı. Hz.Peygamberin vahiy sekreteri gün geçtikçe çoğalıyor, diğer müminlerde okuma yazma öğrenmeye hevesleniyordu (56).

Yeni kurulan İslâm camiası ve devletinde yazı yazan ve okuyan kadınlarda eksik olmamıştır, Meşhur sahabiye Şifa binti Abdillah el-Adeviye, İslâmiyetten evvel okuma yazmayı biliyordu.Bunu sonraları birçok sahabilere öğretti (Meselâ,Hafsa binti Ömer) Kendisi böylece İslâmiyette ilk kadın yazı öğreticisi olmuştur. Sifa'dan başka okuma ve-

51-el-Fâtır :(35)/28.

52-el-Ankebüt :(29)/43.

53-ez-Zümer :(39)/9.

54-İbn Mace,el- Mukaddime, bab:17.

55-el-Buhari,K.el-elm,bab :10,ed-Dârimi, el-Mukaddime,bab :24.

56-Tayyib okiç, İslamiyette Kadın Öğretimi,(Ankara 1978)s.20.

ya yazma veyahut her birisini bilen sahabelilerden; Hz. Aişe, Hafsa, Ümmü Seleme, Kerime binti Mikdal, Ümmü Kulsum binti Ukbe ve Aişe binti Sa'd sayılabilir (57).

Kadınların en mühim tabii vazifeleri analık olduğuna göre, çocukların bakımı, terbiyesi, dil, din, öğretimi ananın idaresi altındadır. Bilgili ve suurlu bir ana çocuğunun ilk ve mühim, hatta hayatının sonuna kadar silinmeyecek olan, din bilgisini verebilecek durumdadır (58).

K.Kerim'de: " Mü'min erkekler ve mü'min kadınlar birbirlerinin velileridir, iyiliği emreder, kötülükten alıkorlar. (59) buyrulmaktadır. İyiliği emir ve kötülükten alıkoymak öğreticiliktir, ayette bu görev erkeklere verildiği gibi kadınlara da verilmiştir. Demek ki kadının aynı zamanda öğreticilik görevi de vardır. Bir başka âyeti kerime'de de "İçinizden hayıra davet eden, iyiliği emredip kötülükten alıkoyan, bir cemaat bulunsun. (60) buyrulması da, bu öğreticilik görevi yüklenecek kimselerin eğitime tabi tutulmaları gereğine işaret etmektedir.

Hz. Peygamberde verdiği derslerden kadınlarında istifadesini sağlamak üzere, onlara ayrı ders yerinde ve ayrı günlerde lazım gelen dini bilgiyi bizzat vermiştir. Nitekim Ebu Said el-Hudri den rivayet olunduğuna göre, Bir kadın Hz. Peygamber'e gelip dedi ki, "Sözlerimi dinlemeye bize fırsat düşmüyor (Sözlerini erkekler alıp götürüyor) Bizzat bize bir gün tayin et de, o gün sana gelelim sende Allahın sana öğrettiğini bize öğret." dedi.

57-Okıç, a.g.e., s.22.

58-Okıç, a.g.e., s.37 vd.

59-et- Tevbe :(9)/71.

60-Al-i imrân:(3)/104.

Hız. Peygamber bu müracatı uygun buldu ve kadınlara ayrı ders vermeyi kabul ederek buyurdu ki " Filan gün filan yerde toplanınız. Onlarda toplandılar. Hız.Peygamberde onlara gelip Allahın kendisine öğrettiğinden öğretti (61).

Başka bir sefer bayram münasebetiyle, erkeklerden sonra, kadınlara hitap eden Hız.Muhammed (SAV) sadaka verilmesi hususunda onlara emir telkinde bulunmuştur (62).

Görüldüğü gibi peygamberimiz ders halkasına kadınları da kabul etmiş, onlara ayırdığı özel gün ve saatlerde dersler vermiştir. Allahın elçisinin 15 asır önce uygulamış olduğu bu metodla ilgili olarak şu satırları nakletmekte yarar görüyoruz.

"Amerikalı bilim adamı M.Restak eğer üniversitelerde kız öğrencileri için, dişilere özgü düşünme şekline uyan öğretim yöntemlerinin uygulanmasını istiyorsa, haksız değildir. Psikolojinin yeni buluşlarının gerçek bir eşitliğe yardımcı olup olmayacağı sorusunu şöyle yanıtlıyor, bunun için tek yol, belirli uygulamaları(örneğin ortak sınav) değiştirmektedir. Bu arada daha ilkokulda, incelikten yoksun olduğu için tökezlemeye başlayan erkek çocuğuna da bu özelliğine uygun şartlar yaratılmalıdır.

(63)"diyerek kadın ile erkeğe uygulanacak metodların farklı olması gerektiğine işaret etmektedir.

Hız. Peygamberin kadınlara mahsus verdiği dersler toplu haldeki kadınlar için olurdu.Yoksa teker teker

61- el- Buhârî, K. el- İ'tisam bi's-Sünne, bab:9.

62-el-Buhâri, K.el-İ'deyn, bab:7.

63-Boccarius, a.g.yazı

kadınlar ,Hz. Peygamber'e her an gelip bilgi istemekte tereddüt etmezlerdi. Nitekim kadınların özel durumlarına ait bu meseleyi Hz. Peygambere gelip soran Ümmü Süleym'i misal alan Hz.Aişe, "Ensar kadınları ne iyi kadınlardır, dini öğrenmek hususunda onlara hayalaları mani olmadı" demiştir (64).

İşte Allah'ın elçisinin gerek toplu verdiği dersler ve gerekse özel olarak müracaat ederek meseleleri öğrenmiş bilgin sahabeliyeler arasında, bilhassa Hz.Muhammed(SAV) ın kızı Hz. Fatma ez-Zehra'yı katmak lazımdır. Kendisi aynı zamanda duygulu bir şaire olduğu gibi, Hz Peygamberden bazı hadislerde rivayet etmiştir.

Hadis rivayet edenler arasında da kadınların sayısı büyüktür. Ravi sahabeliyelerden burada ancak bir kaçına işaret etmekle iktifa edeceğiz, Ümmü Habibe bint Ebi Süfyan, Ümmü abd, Esmâ binti kays Dürre binti Ebi Leheb, Safiye binti Abdilmuttalip, Zeynep binti Cahş,

Meymune binti Haris, Ümmü Ha'ram binti Milhan Ümmü Merve ve diğerleri(65).

Hz.Peygamberin muasırları arasında zevceleri Hz. Aişe ^aannemiz, zamanında, yalnız en büyük kadın alim değil, aynı zamanda umumiyetle sahabe alimlerinin en büyüklerinde sayılır. En meşhur sahabiler dahi, bazı dîni meselelerde Onun bilgisine müracat edip, tatminkâr cevaplar alırlardı. Onun fetvaları meşhurdur. Aynı zamanda birçok hadis rivayet edenlerden biridir. Hz. Aişenin bilgisi yal-

64-el-Buhâri, K.el-ilm, bab: 50 .

65-Okiç, a.g.e., s.22 vd.

nız dîni ve hukûki mevzulara inhisar etmiyordu, edebiyat- bilhassa-şiiir-tarih ve hatta o zaman ki tıp mevzularında da bilgisi yüksekti (66).

İbni Kesîr'in değişik bir kaç yolla nakletmiş olduğu hoş bir hadiseyi en kısa tarîkiyle nakletmekte yarar var sanırım.

Ömer b. Hattab(halîfe iken) Rasulullahın minberine çıktı ve şöyle dedi, " Zu'l- Gurra'nın kızı bile olsa kadınların mehirlerini artırmayınız-Ömer bu sözüyle Yezid b. el-Huseyni kastediyordu- kim fazla yaparsa , fazlalığı Beytü'l-mal'e koyarım." kadınlar tarafından uzun boylu yassı ve çökük burunlu bir kadın, "Buna hakkın yok deyince, Ömer: " Niçin? "diye sordu.Kadın:"Çünkü Allah, "Yüklerle mehir vermiş olsanız bile". buyurmuştur." dedi.Bunu duyan Hz. Ömer:" Kadın haklı, Ömer haksız" diyerek sözünü geri aldı ve mehri serbest bıraktı (67). Bu olay bize, o devirde kadınların bilgili olduklarını ve bildikleri konuda da rahatça konuşabildiklerini gösterir.

Ashap devrinden sonra da, İslâm aleminde çeşitli konularda ilim tahsili ile meşgul olan kadınlar çoktur.Tayyib Okıç,İlim ve sanat sahasında yetişen İslâm kadınları başlığı altında ilimler ve kadınlardan örnekler vermektedir (68).

Görüldüğü gibi K.Kerim ilime büyük değer vermiş, kadın - erkek her müslümanın ilmi öğrenmesini emir ve teşvik etmiş, Hz .Peygamber de kadınlara verdiği özel ders,

66- Okıç, a.g.e., s.22 vd.

67- İbn Kesir a.g.e., c.I, s.467.

68- Bkz, Okıç, a.g.e., s.43 vd. Ayrıca Bkz. Çelebi, a, g, e, s.336 vd.

lerle bu emrin ilk uygulayıcısı olmuştur. Dolayısıyla daha o devirden itibaren bir çok kadın ilmi sahada şöhret olmuştur.

III— KADININ ŞAHİTLİĞİ

İslâm toplumunda kadının genel hâl ve hareketi göz önüne alındığında, kadınların erkeklerle cedellesip rekâbete girmesi, günün piyasa şartları, ya da deyimlerini, adetlerini bilmesi pek mümkün değildir. Yine kadının erkekler arası meselede taraf olarak iddiada bulunması, yüz göz olması onun mahcubiyeti ile bağdaşmaz, onun örfü daha mûnis ve sakîn, sade bir hayatı ihtiva eder (69).

Alış-veriş, ticaret vs. işleri, kadından ziyade erkeğin işidir. Kadınların asıl görevi çocuk yetiştirmek, ev işlerini yürütmektir. İşte asıl erkeklerin görevi olan alışveriş, borçlanma vb. hususlarda şahitlik etmekte erkeğin görevidir. Ama erkek olmazsa bu görevi kadınlarda yapar. Ancak kadın burada asıl görevi dışında bir vazife yüklenmektedir. Erkeğe ait olan bir vazifeyi, bir tek kadına yüklemek, onun için ağır bir yük olur. Bunun için bu vazife iki kadına yüklenmektedir (70).

Konumuz ile ilgili olan âyeti kerimede " Erkeklerinizden ikide şahit yapın, eğer iki erkek bulunmazsa bir erkek ve iki kadında olabilir. (71)" buyuruluyor.

M.Hamdi yazır'ın belirttiği gibi, şahitlerin sayısının en az iki olması şüphe, hata ve unutmaya ihtimallerini bertaraf ederek hafıza ve adalet işini güvene almak

69-Seyyid Kutub, Fi Zilâli'l-Kur'an, (İstanbul - 1971) C.II, s. 148.

70-Ateş, a.g.e. C I, s.491 ,C.II s.231.

71-el-Bakara:(2)/282.

içindir (72). İşte bu nedenle mânâ , iki erkek şahit olmadığı zaman , o iki şahit, bir erkek ve iki kadından ibaret-tir (73), olmuş olur.

Cassas: Bu âyeti tüm borçlanma akitlerinde kadın-ların erkeklerle beraber şahadetlerinin caiz olduğunu ön-görüyor (74), diyerek kadının şahitliğinin umumi olduğunu belirtmektedir. Bir erkek yerine iki kadının tanıklık etme-si, erkeklerin tanıklık yapabilecekleri meseledir. Doğum, süt emzirme gibi hususlarda bir kadının tanıklığı bile kâfidir.(75)

Malik, " Kadının şahadeti hadler, kısas, talak, ni-kah neseb, Vela ,ihsan konularında caiz değildir." derken Ebu Hanife ve Sev iye göre kadınların erkeklerle beraber şahadeti kısas ve hadlerde kabul edilemez, bunun dışında diğer tüm hukuklarda muteberdir. İmam Şafiî: "Emval dışın-da caiz değildir (76)," dersede fakîhlerin çoğunun görüşü-ne göre kadının şahidliğinin hudud dışında umumî olduğu görülmektedir.

" Biri şaşırdığında diğeri ona hatırlatsın diye (77)" ayetindeki (*أن تضل* =şaşırsa) tabiri ikikişi olarak zikredilmesi nedeniyle getirilmiştir. Yani ade-de itibarın sebebidir. Buna göre mânâ biri şaşırmak sure-

72-M.Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, (İstanbul 1971)C.II, s.982.

73-el-Cassâs, a.g.e., C.II, s.231-

74-el-Cassas, a.g.e., C.II.s.232.

75-Ateş, a.g.e., C.I.s.491-

76-el-Kurtubi a.g.e., C.III. s. 130

77-Ateş, a.g.e., C.I. s. 404.

tiyle o şhadeti kaybederse (78), ya da asıl olması gereken ayrıntıları, baştan hesaba katmayarak atlamışsa, ona hatırlatması içindir. Nitekim Diane Mc Guinness ve Karl Tridham gibi bilim adamlarına göre pek az kadın, bir kerede birden çok şey üzerinde dikkatini toplayabilir. Mesalâ araba kullanırken viraj alacaklarında, çoğu kadınlar susarlar, ama erkekler konuşmaya devam ederler. Bunun sebebi, rahimde salgılanan bir hormondur.

Kâliforniyalı iki bilim adamının yaptıkları araştırmalar sonucunda kadınlarla erkeklerin beyinlerinin farklı olduğu ve farklı biçimde düzenlendiği, bu farkında cinsiyet hormonlarından kaynaklandığı belirtilmektedir (79).

Bevin araştırmaları ve psikobiyologlar iki önemli buluş getirmişlerdir. Birincisi, insanın evrensel düşünceleri için beynin sağ yarımının fonksiyonel olduğu, ikincisi ise beynin sağ yarımının cinsiyete göre farklı bir şekilde, yani erkeklerde kadınlara oranla daha fazla kullandığıdır (80).

Sol beyin tipik bir teorisyendir (kuramcı), geniş bir sözcük hazinesi vardır. Çabalarında inatçı ve enerji doludur, olayların sonucunu önceden kestirebilir. Sağ bevin ise uygulamalı (pratik) olaylara yöneliktir. Sağ beyin yavaş, biraz geveze, fakat duyarlı ve gözlemci dir. Sol beyin olayların tümünden gelim, sağ beyin tüme

78-el-Beydâvî, a.g.e., CI, s.144.

79-Süleyman Ateş, İslama İtarazlar ve Kur'an-ı Kerimden cevaplar, (Ankara 1971) s.450.

80-Baccarius, a.g.yazı.

varımla inceler. Sol beyin olayları oluş sırasına göre teker teker, sağ beyin ise bir defada, bir bütün olarak inceler (81).

Eğer psikobiyologlar haklı ise, kadınlar daha çok beyinlerinin sol yarılarının yönetimiyle yaşarken erkekler düşünme işlevlerini beynin sağ yarımı ile tamamlıyorlar. Bu durumda erkekler " sağ " düşünürken, kadınlar sol yarıdan da yararlanıp, sentez, toplu bakış ve evrensellik gibi görevlerde de konuşma merkezini kullanıyorlar. Bu da kadının dil üstünlüğünü, uyumluluğunu ve davranışlarındaki inceliği açıklamaya yetiyor (82).

Yedi ayrı yaş gurubunda yapılan deneyler, kadının dil konusundaki kesin üstünlüğünü kanıtlamıştır. Dil merkezimiz 'in sol yarısındadır, ve konuşma kadınların yaşamları boyunca erkeklerden daha çok kullandıkları bir araçtır. Bu araç, onların dünya ile olan ilişkilerini belirler. Erkek çocuklar yeni bir şey öğrenmek istediklerinde nesnelere hiddetle birbirine katarken, kız çocukları sakince bilen bir insana sormayı yeğ lerler ve sordukları kişilere inanmak zorunda oldukları için de insanlara daha çok güven duyarlar (83).

Görüldüğü gibi mesele bir yönden de beyin yapısı ve beynin bölümlerinin farklı kullanılmasından neşet etmektedir ki kadını daha çok beyininin sol yarısını kullanmaktadır. Buna göre bir erkeğe mukabil olarak iki kadını şahit tutma sebeplerini şöylece sıralayabi-

81-Bilim ve Teknik, sayı,238,s.47.

82-Boccarius, a.g.yazı.

83-Boccarius, a.g.yazı.

liriz.

1- Kadın çok hassastır. Çok hassas olmak da son derece müteessir bir yapı oluşturur. Fazla müteessir olmak da unutmama sebeplerindedir. Hemde unutmamak işi sadece bir zekâ meselesi değildir. Bir çok zeki insanlar vardır ki çok hassas olmaları ve çabuk etkilendikleri için hafıza larına güvenilemez (84).

2- Kadın çabuk infiale kapılır, çünkü annelik vazifesinin verdiği uzvî ve biyolojik duygular kadında doğuştan psikolojik bir hâl peyda eder. Yavrusunun isteklerini çabucak ve hemen yerine getirmek için kadında vicdanî infial ve hareketlilik çok fazladır. Hemen heyecanlanır ve derin düşünüp yavaş yavaş davranmayı bu biyolojik ve psikolojik sebeplerden dolayı başaramaz. Halbuki anlaşmalar yapılırken akdedilen şahadet hele bu tip muamelelerde infial ve heyecanlardan uzaklaşmayı ve büyük bir feragat göstermeyi gerektirir. Vakalar karşısında hiç bir tesir ve duyguya kapılmadan hareket etmeyi icap ettirir. Şahit olarak iki kadının bulunması, biri heyecana kapılarak yanıldığı zaman öbürünün hatırlatmasıyla daha garantili olur. Böylece mücerret vakalarda daha iyi aydınlığa çıkmış oluyor (85).

3- Kadın anlaşmalar konusunda terrübe sahibi olmadığı ve inceliklerini bilmediği için gerektiği zaman en ince noktalarına kadar açıklığa kavuşturacak şekilde şahadette bulunamaz. Bu takdirde diğeri onun şasırdı-

84-Yazır, a.g.e., C.II, s.982.

85-Kutub, a.g.e., CII, s. 148 vd.

diği kısımları hatırlatarak tamamlar (86).

Dolayısıyla, bir erkek yerine yalnız bir kadına şahitlik teklif etmek, şahadet gereği hakka uygun düşmez. Ancak bunlar iki kadın oldukları zaman, birinin şaşırđını diğeri, diğerinin unuttuğunu arkadaşı unutmamış olabilirler. Bu durumda da hiç bir etkiye muhtaç olmaksızın birbirlerine hatırlatırlar, hafızalarını kuvvetlendirirler. Böylece hem şahadeti gereği gibi yapmış olurlar, hem de kendi haysiyetlerini korurlar.

IV- KADININ ÇALIŞMA HAKKI

Bir âile yapısı içerisinde cins olarak kadın; ya kız çocuğudur, ya eştir, ya da annedir... İşte tüm bu hallerde kadının geçim ve mesken sorumlulukları yoktur. Evvelâ kız çocuğu olarak; annenin yükü babanın omuzlarına verildiği için (87) babası tarafından bakılacaktır. Ve Allah'ın elçisi (S.A.V) de bu konuda : "Kim iki kız çocuğunu ergenlik çağına (bülüğ çağına) erişinceye kadar besleyip büyütürse, kıyâmet gününde (iki parmağını bitiştirip işâret ederek) onunla şöylece beraber oluruz,, (88).buyurmuştur.

Anne olarak bulunması halinde de geçimi erkek evlâda âittir (89). Hattâ annenin bir başka dinden olması bile bu konuda önemli değildir (90).

Eş olması durumunda da durum farklıdır. Koca, karısı dâhil âilenin bütün fertlerinin yiyecek, giyecek ve mesken nevinden bütün zarûri ihtiyaçlarını temin ile mükelleftir. Normal şartlarda erkek, âilenin geçimi için kadını çalışmaya zorlayamaz (91).

Kadınlar için en tabî meslek anneliktir. Nitekim Mazhar Osman'ın belirttiği gibi "çocuk doğar doğmaz terbiye edilemez; duygu âletleri yavaş yavaş sınırları terbiye etmeye başlar; çocuk anarahminde iken annesinin yemek yeyişinin, uyuyuşunun, dinlenmesinin çocuğa ilk terbiyeyi verdiği iddâa olunuyor. Dünyâya gelince bu terbiyenin tesiri görülüyor ve böyle çocuk vaktinde uyuyor ve uyanıyormuş. Çocuk daha süt emerken intizâma alıştırılır. Üç saatte bir çocuğa süt veriş, geceleyin altı saat sütsüz bırakış, çocuğa verilebilen ilk terbiyedir.

87- en-Nisa+ : (4)/34.

88- el-Müslim, K.el-Birr ve's-Sıla ve'l-Adab, bab:46

89- el-İsrâ : (17)/ 23-24 ; Lukmân: (31)/15.

90-Bkz, " Anne Olarak Kadın,, konusu, s.91.

91- en-Nisa : (4)/34.

Meslekten doğrudan doğruya müteessir olan eskiden beri erkeklerdir. Son zamanlarda kadınlarda erkekler gibi hayat kavgasına atılmak mecbûriyetinde kaldı. Tabii mesleğin tesirinden erkekler gibi onlarda zarar görecektir. Şimdi en çok histerik, nevranterik, melankolik öğretmen kız ve kadınlardır. Bir kadın için en tabî ve sıhhi meslek zevcelik ve anneliktir. Çocuk yetiştirmek, hasta bakmak, bahçe ve ev işleri en sıhhi kadın işidir. Zevcelik, annelik insanda altruist hisleri büyüttüğü için hygiene mentale'in tavsiye ettiği bir meslektir (92).

K.Kerim de Hz. Peygamber'in zevcelerine ve bu suretle tüm mü'min kadınlara vekar, sukûn ve huzur ile evlerinde oturmaları emrolunur. Yine aynı âyette "bir ihtiyaçları oldukları zaman cilbablarını üzerlerine almaları, tesettüre uygun olarak hareket etmeleri kaydıyla dışarı çıkmalarında bir sakınca olmadığı beyan buyurulmaktadır. "Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına dışarı çıkarken üstlerine örtü almalarını söyle; bu onların hür ve nâmuslu bilinmelerini ve bundan dolayı incitilmemelerini daha iyi sağlar. Allah bağışlar ve merhamet eder,"(93).

Demek ki kadın, dört duvar arasına hapsedilmiyor, gerektiğinde dışarı çıkmalarına müsaade ediliyor.

Ancak dışarı çıktığı zamanda tesettüre riâyet edecek, böylelikle erkeklerin kendisini rahatsız etmesi için bir ortam hazırlamayacaktır. İşte bu esaslı kâideye riâyet ettikten sonra, kadının gerektiğinde çalışmaması için hiçbir neden yok. Konu ile ilgili delilleri şöylece sıralıyabiliriz:

92-Uzman, a.g.e., C.I., s.244 vd.

93- el, Ahzâb : (33)/ 59.

1-"Allahın, sizi birbirinizden üstün kıldığı şeylere göz dikmeyin. Erkeklerle de kazandıklarından bir pay var,kadınlara da kazandıklarından bir pay var. Allah'tan, O'nun lûtfunu isteyin. Kuşkusuz Allah, herşeyi bilendir (94)".

Gerek sebebi nüzulde vârid olan haberler,gerekse miras ayetlerinden sonra inmesi dolayısıyla, bazı müfessirler âyeti kerîmenin anlamını "kadın ve erkeğe mirasdan pay vardır, şeklinde yorumlayarak, bu âyetin miras âyetiyle (95) mensuh olduğunu söylemişlerse de Taberînin de işâret ettiği gibi buradaki "kesb,, bizzat çalışmaktır, uğraşla elde etmektir." "Miras ise, ölûden kalan malıdır, uğraş yoktur." diyerek âyetin çalışmak ve gayret göstermekle ilgili olduğunu söylüyor (96).

Mevdûdî de bu âyetin açıklamasında "kendilerine verilen yetenekleri tam anlamıyla kullansınlar ve herkesin kazancının karşılığını aynen alacağı hususunda şüphe etmesinler..(97)" diyerek âyetin bizzat çalışmakla ilgili olduğuna işâret etmektedir.

2-Allahu Teâlâ buyuruyor ki : "Eğer çocukları yoksa eşlerinizin yapacakları vasiyetler ve borçtan sonra geriye bıraktıkları mîrasın yarısı sizindir,,(98)." Bu ayette kadına verilen 3 haktan bahsediliyor; biri mal-mülk edinebilmedir ki,malı olmayanın mirâsı olması da söz konusu değildir. Diğer vasiyet yapabilmeye yetkili olması, üçüncüsü ise borç yapabileceğidir. Nitekim Süleyman Ateş bu konu ile ilgili olarak:"Ayette dikkat edilecek önemli bir husus daha vardır ki; o da erkek gibi kadına da borç ve vasiyet hakkının kadına tanınmış olma-

94-en-Nisâ : (4)/ 32.

95-en-Nisâ : (4)/ 7.

96-et-Taberî, a.g.e., C.V., s.32.

97-el-Mevdudî, a.g.e., C.I., s.315.

98-en-Nisa : (4)/12.

sıdır. Ölen erkek olsun, kadın olsun vasiyyeti yerine getirildikten sonra geri kalan mirası taksim edilir. Bu, kadına her türlü mülkiyet ve mülkün de tasarruf hakkı tanımış, ona tam hür bir kişilik kazandırmıştır. Bu, kadının hakları bakımından çok büyük bir gelişmedir (99) der.

3-Yüce Allah buyuruyor ki; "Eğer iki erkek yoksa râzı olduğunuz şâhitlerden bir erkek, iki kadın (Şâhitlik etsin.....şâhitler (şâhitlik için) çağırıldıkları zaman gelmekten kaçınmasınlar(100). Bu âyet-i kerîme ticârî konularla ilgili bir ayettir ki, bu konuda bile kadının şâhitliğinin muteber olduğunu gösteriyor. Yani şartlar gerektirdiği zaman, kadının ticaretle ilgili olaylara katılması ve taraf olması mübah görüldüğü gibi, şâhit olması halinde de çağırıldığı zaman, şâhitlik yapmakla emrolunmaktadır. Bu da, kadının ticaretle uğraşabileceğine işâret ediyor.

4-Bilindiği gibi kadına akrabalarının , babasının evlâdının bıraktığı şeylerden miras alma hakkı (101) ve evlendiği zaman kocasından mehr alma imkânı(102) ile mal-mülk sahibi olması sağlanıp, özellikle de kocasının, malına tecavüzü kesinlikle yasaklanarak(103) malını istediği gibi kullanabilme yetkisi verilmiştir.

Kocalı kadın, İngiliz kanunlarınca bütün mallarında tasarruftan mahrum edilmmişti. Nihayet 1882 mîlâdî yılında İngiltere eşit olarak kocalı, kocasız kadınlara ister emeklerinin mahsulü olsun, ister başka suretle kazanılmış olsun, mallarında kocalarının iznine asla bağlı olmaksızın tasarruf hakkını vermekte Avrupa toplumlarını

99-Ateş, a.g.e., C.II.s.223.

100-el - Bakara : (2)/282.

101-en - Nisa : (4)/7,11,12.

102-en - Nisa : (4)/4,24,25

103-el - Bakara : (2)/229 ; en-Nisa : (4)/ 14,19 .

hayrete bıraktı idi. Batılı kânun adamları bu islahat işini İngiltere tarafından başlatılmış, pek müthiş bir cüret diye kabul ettiler. İngiliz kadını erkek vâris oldukça taşınmaz mallara hissedar olmaktan hâlâ mahrumdur (104). Fransa ile onu taklid eden Batı milletlerinde ise kadın ere varınca-önce söylediğimiz gibisurf akid ile medenî varlığı mahvolur; ve yalnız evlenmekle mutlak olarak mallarında hiçbir şeyde tasarruf hakkı kalmaz. Yalnız 13 Temmuz 1907 ile 19 mart 1919 kânunları ona evlilik eşasında çalışma ücreti olarak hasıl olan kazancında tasarruf hakkını vermiştir. Ama evinin idaresi için, yani kocasının iznine bağlı olmaksızın harcama ve israftan yasaklanmadığı yine yalnız kendi el emeği, kendi kazancı olan o paradan ibarettir (105).

İslâm Tarihinin her devrinde Peygamber (S.A.V)'in devri de dâhil olmak üzere, müslüman kadınlarının kendilerine yakışan her mesleğe intisap ettikleri görülür. Hasta bakıcı, muallim, harpte ber berlik, aççılık ve askeri teşvik için şarkı ve marş söylemeye ek olarak; îcâbettiği zaman, erkeklerin yanbaşında düşmanla savaştıkları görülmüştür(106).

Daha sonraki mezhepler devrinde de kadının çalışıp, çalışmayacağı, tartışması olmamış ancak sayılı bir iki görevde değişik fetvâlar ileri sürülmüştür. Örneğin kadının hâkimlik yapıp yapmayacağı konusunda; Cumhur yapamayacağını söylemişlerse de Ebu Hanife, hukuk dâvâlarında kadının hâkimlik yapabileceğini, Taberî ise kadının tüm dâvâlarda hakim olabileceğini söylemiştir.

104-Çavuş, a.g.e., s.177.

105-Çavuş, a.g.e., s.177 vd.

106-Hamidullah, a.g.e., s.212.

zira kim anlaşmazlıkları hallebilirse , o hakimlik yapabilir. Şeriatın istisna ettiği görev dışında bütün adli ve idari görevleri yapabilirler (107).

Nitekim Cemel Vak'ası'nda Hz. Aişe'yi Ordu Kumandanı olarak görüyoruz. Halife Hz. Ömer Başkent Medine' de pazarı kontrol için Şifa binti Abdillah adlı bir sahbiyeyi müfettiş olarak görevlendirmiştir. Aynı kadın Hz. Peygamber'in hanımı Hz. Hafsa'ya okuma-yazma öğretmiştir (108).

Ayrıca bir bayan olarak Hayzuran'ın Devlet işlerinin idaresinde büyük hissesi vardı. O, kocası Halife el-Mehdi ve çocukları Halife el-Hadi ve Harunu'r-Reşid devirlerinde siyasi işlerde faal rol oynamıştır. Harunu'r-Reşid'in karısı Zübeyde de siyasete karışırdı. Hem de akıllıca ve tatlılıkla.. O'nun ,en dirayetli erkekler seviyesinde, devlet işlerine karışabilecek ölçüde üstün siyasi görüşleri vardı. Yine Kurtuba'da Lebbâne isimli bir kadın Halife el-Hakem 'in özel sekreteri idi (109).

Muhammed Hamidullah'ın da dediği gibi:" Hülasa, parazit olmaktan uzak bir kadın, İslam cemiyetinde hayatını kazanmak ve kabiliyetlerini geliştirmek için erkeklerle işbirliği yapabilir (110)."

107- İbn Rüşd, a.g.e., C. II., s.460.

108- Hamidullah, a.g.e., s.212.

109- Çelebi, a.g.e., s.356 vd.

110- Hamidullah, a.g.e., s.212.

V- KADININ SİYASETE KATIILMA HAKKI

Kadının siyasi haklarına dair K.Kerim'de açık ve net beyanlar yoktur. Ancak dolaylı olarak temas eden âyetler vardır. Mesala: " İnanan erkeklerle inanan kadınlar birbirlerinin dostları ve yardımcılarıdır. Onlar iyiliği emreder, kötülükten vazgeçirmeye çalışırlar. (111)" âyetinde iyiliği emir ve kötülükten vazgeçirmeye çalışmak vazifesi erkeklere verildiği gibi kadınlara da verilmiştir. Buna göre bu âyet, toplumda kadının da erkeğe eş olduğunu, onunla ortak sorumluluklar taşıdığını gösterir (112). Siyasî işlerin de, millet adına , toplum adına iyi işler yapmak olduğunu düşünecek olursak kadın da bu işleri pek ala yapabilir.

Yine Kur'an-ı Kerim'de: " Gerçekten ben, onlara hükmetmekte olan bir kadın buldum ki, ona herşeyden (bolca) verilmiştir ve onun büyük bir tahtı vardır. (113)" buyrulmakta ve bir kadın devlet başkanı olan Saba Melikesi Belkıs'dan söz edilmektedir. Muhammed Hamidullah'da bu âyete istinâden kadının devlet başkanı olabileceğini ifade etmiştir (114).

Hız. Peygamber devrinde kadınların siyâsete karıştıklarına dair bir çok örnekler vardır. Meselâ zevcelerinden Ümmü Seleme, Hudeybiye gününde, müşkil bir durum hak-

111- et- Tevbe : (9)/ 71.

112- Ateş, a.g.e., C.IV.s.112.

113- en- Neml : (27)/ 23.

114- Topaloğlu, a.g.e., s.274.

kında fikir beyan ederek yol göstermiş, Peygamber de zevcesinin sözünü dinleyerek hareket etmiş ve müşkili halletmiştir (115).

Peygamberimiz (SAV) ın amcası Ebu Talib'in kızı Ümmü Harf, Mekkenin fethi gününde müşriklerden birini teminatı altına almış, Hz.Peygamber de bunu kabul etmiştir (116).

Hz.Peygamber'den sonra halifeler devrinde, Halife, Rəsulullahın zevcelerinden fikirlerini sorardı.

Üçüncü halife Hz.Osman'ın şehid edilmesi üzerine Hz. Âişe vâlidemiz, Osman'ın kanını talep etmiş ve işi harbe kadar götürmüştür. Cemel vak'asında kendisini kumandan olarak ordunun önünde görüyoruz.

Daha sonraki devirlerde de kadınlar siyasete karışmışlardır. Halife el-Mehdînin hanımı Hayzuran, Harun er-Reşid'in hanımı Zübeyde bunlardan sadece bir kaçıdır(117).

Görüldüğü gibi Rasulullah (SAV)ın devrinden itibaren kadınlar siyâsetle uğraşmışlar, herhangi bir tenkide tâbi tutulmamışlardır. Daha sonra gelen mezhebler devrinde de kadının sadece " Devlet Başkanı" olamayacağına hükmetmişler. Başta da belirttiğimiz gibi âyetlerde delil olmadığı için Hz. Peygamberden vârid olduğu iddia olunan, " İşlerini kadına emânet eden bir millet aslâ felah bula-

115- Hafız ibni Hacer el -Askalânî ,el-isâbe fi Temyizi's-Sahabe, (Mısır 1939) C.IV.s.440.

116- el - Buhârî, K. el - Cizye ve'l - Muvada'a, bab:9.

117- Bkz. Çelebi, a.g.e., s. 356 vd.

maz (118). hadisine istinâd etmişlerdir. Ebu Bekre'den rivâyet olunan bu hadis; Emevîler devrinde, Cemal ordusuna komuta eden Hz. Âişenin haksız olduğunu(!) isbât etmek için vârid olmuştur. Bunu Ebu Bekre'nin hadisinin baştarafında bulunan şu sözlerinden anlıyoruz: " Cemel harbi günlerinde neredeyse onlara katılıp beraberce savaşacağım anda Peygamber (SAV) den daha önce işitmiş olduğum bir sözle Allah beni faydalandırdı. Hz. Peygamber , İran Kiserası'nın kızı " Boran" ın devlet başkanlığına getirildiğini duyunca" diyerek yukarıdaki sözü nakletmiştir.. Bu nedenle hadisin sihhatine güvenemiyoruz. Ayrıca" İçinizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülükten men eden bir topluluk bulunsun. (119)" ayeti, kadın ve erkek herkesi içine almaktadır. Başta da belirttiğimiz siyâsi işlerde bu kategoride değerlendirildiğine göre, bu görevin kadına da verilmesi olağandır. Bunu men eden bir âyet yoktur. Dolayısıyla da daha önce geçen hadisin sihhatine güvenimiz iyice azalmaktadır.

Kadının seçmen olabilmesi konusunda her hangi bir ihtilaf yoktur. Hem Kur'an, hem de Resulullah'ın sünnetinde de konu ile ilgili deliller mevcuttur. Kur'an' da: "Ey Peygamber! İnanan kadınlar, Allah'a hiçbir ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zinâ etmemek, başkasının çocuğunu sahiplenerek kocasına isnadda bulunmamak ve uygun olanı işlemekte sana karşı gelmemek şartıyla, sana bey'at etmek üzere geldikleri zaman, onları kabul et, onlara

118- el - Buhârî , K. el -Megâzi , bab: 82.

119- Al-i İmran : (3)/ 104 .

Allah'tanbağışlanma dile, doğrusu Allah bağışlayandır, acıyandır. (120)" buyurulmaktadır. Bu ayette, inanan kadınlara "bey'at" hakkı verilmiştir. Bilindiği gibi bey'at, devlet reisliğine kabul edilişin işâreti ve törenidir. Bir devlet başkanı bey'at aldı mı artık, kendisine itaat edilmek için, her türlü gayret gösterilmesini garanti altına almış demektir (121). Bu da bey'at'ın devlet reisi seçimi olduğu ve kadınlarında buna katılma hakkı olduğunu açıklamaya yetiyor.

Nitekim İslâm Târihinde " Akabe Bey'atleri " diye meşhur olan bey'atlerde, Rasulullah kadınlardan bey'at almıştır (122).

Binaenaleyh kadın hem seçme ve hemde seçilme hakkı ile siyâset meydânına girme hakkı kazanmış olup, seyrek de olsa siyâsetle uğraşan kadınlar da bulunmuştur.

120- el-Mümtahine : (60)/12.

121- el-İsfâhâni , a.g.e., s. 67.

122- İbn Hacer , a.g.e., c.IV., s. 457.

VI - KADININ DÖVÜLMESİ MESELESİ

İslâm'da erkeğin, âile reisi sıfatıyla yuvasını iyi yönetmesi, karısına ve çocuklarına iyi muâmele etmesi, onlara haksızlık etmemesi farz olduğu gibi kadının da kocasına itaat edip, onun meşrû emirlerini yerine getirmesi üzerine farzdır. Konu ile ilgili ayette :

"Erkekler kadınlar üzerine yöneticidirler. Çünkü Allah kimini kiminden üstün kılmıştır ve çünkü erkekler (kadınlara) mallarından harcamaktadırlar. Onun için iyi kadınlar itaatkâr olup, Allahın, kendilerini korumasına karşılık kendilerise gizliyi koruyan (kocalarına gizli gizli ihânet etmeyen)lerdir. Dikkafalılık şirretlik etmelerinden korktuğunuz kadınlara öğüt verin yataklarından ayrılın ve (bunlarla yola gelmezlerse) dövün. Eğer size itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın. Çünkü Allah yücedir, büyüktür (123)" buyurulmaktadır.

Görüldüğü gibi ayet-ikerîme âile müessesesinin tanzîmi ve fertler arasında vazifenin taksîminden bahsedilmektedir... Binâenaleyh erkeklerin, bazı yönlerden üstün olmaları ve mallarından harcamaları nedeniyle YÖNETİCİ olarak, kadınların ise iş bu yönetimde iyi birer korucu olarak görevlendirildiklerine işâret buyurulmaktadır.

Âyetteki " Erkekler kadınlar üzerine yöneticidirler" cümlesinde geçen (قوام = yönetici) tabiri erkeğin kadına hakîmiyetini ifâde eder. Ama bu hâkimiyet rastgele değil, kadının ihtiyaçlarını karşılamakla eş anlamlı bir hakimiyetini ifâde eder(124).

123-en-Nisa :(4)/34 .

124-Yazır, a.g.e., C.II. s.1950.

el-Beydâvî de bu âyeti tefsir ederken "Erkekler kadınları, vâlinin halkını idâre etmesi gibi idâre ederler.(125)" diyerek meselenin yönetimle alâkalı olduğuna işâret etmiştir.

Erkeklerin kadınlar üzerine yönetici olmalarının ilk nedeni, "Allah'ın kimini kiminden üstün kılmasıdır." Yani Allah, yaratılıştan bazı kimseleri, diğer bazılarından bir takım özelliklerle üstün kılmıştır. Vücut yapıları bakımından erkekler kadınlardan daha dayanıklı, daha üstündürler. Kadınların yapamayacakları güç işleri erkekler yapabilirler (126).

Erkek bazı yönden üstün olmakla beraber, kadına böhürlenmeye, ona baskı yapmaya hakkı yoktur. Nitekim Yüce Allah'ın, "Allah erkekleri kadınlara üstün kıldı." demeyip, "bâzi insanları, diğer bazılarından üstün kıldı" demesi sebu noktaya işâret vardır. Vücutta baş ne kadar değerli ise kalb de o kadar değerlidir. Erkek baş durumunda ise kadında kalp durumundadır. Bunlardan birinin daha çok yarar taşınması, daha üstün yaratılması, diğerinin değerini azaltmaz.

Âyet-i kerîme, erkek cinsinin, kadın cinsine üstünlüğünü ifade eder. Tek tek her erkeğin her kadından üstün olduğu anlamını taşımaz. Nice kadınlar vardır ki, bilgide, iş görmede, beden gücünde çok erkekten üstündür. Fakat tüm cins olarak erkek cinsinin kadın cinsinden üstün yaratıldığı bir gerçektir. Tabiatta genellikle bütün canlıların erkekleri, dişilerinden daha tam, daha üstün yaratılmıştır.

Şunuda unutmamak gerekir ki; kadınlarında erkeklerden üstün oldukları meziyetler vardır. Çocuk yetiştir-

125-el-Beydâvî, a.g.e., C.I., s 217.

126-Ateş, a.g.e., C.II., s. 274.

mede, merhamet ve şefkatte duyarlılıkta kadın erkekten üstündür. "Allah bâzı insanları, diğer bâzılarından üstün kılmıştır" cümlesinde buna da işâret vardır (127).

Erkeklerin yönetici olmalarının ikinci sebebi de; erkeklerin çalışıp kazanmaları, mallarıyla kadınların mehirlerini vermeleri geçimlerini sağlamalarıdır. Kadının geçimini temin etmek erkeğin üzerine farzdır (128). İşte bu nedenle, kadının hakkını edâ etmeyen, kadının malına göz diken ve infak vazîfesini yapmayan, ailesinin nâmus ve ırzını koruyamayan erkekler, erkekten sayılmaz(129).

Görüldüğü gibi bir âile kurumunun huzuru, sulh ve sukunu için erkek yönetim mevkiine getirilmiş ve bu yöneticiliği ise, yapısı ve kabiliyetleri yönünden üstün olması ve âilesinin geçimini temin etmesi şartlarına bağlanmıştır ki, aksi takdirde yönetici olması söz konusu olmayacağı gibi, İmâm el-Malîk ve Şâfiî'nin mezhebinde olduğu gibi nikahın düşmesi dâhi söz konusudur(130).

Evet, âile müessesesinde erkekyöneticidir. Kadınların durumu da âyette ki "Onun için iyi kadınlar itaatkar olup, Allah'ın kendilerini korumasına karşılık, kendileri de gizliyi koruyan (kocalarına gizli gizli ihânet etmeyen) lerdir" cümlesine göre sâlihâdirlar. Yani dîni müstakim ve hayır yapanlardır(131). Ve kadın, kocasına meşrû sınır içinde itaat etmedikçe de sâliha olmaz (132). Müfessirler (قَاتِلَات) kelimesini Allah'a ve kocalarına itaat edenler şeklinde yorumlamışlardır(133)ki bu anlam da ; âilede, yönetim mevkiinde ki erkeğin ya-

127-Ateş, a.g.e., C.II., s.275.

128-Ateş, a.g.e., C.II., s.275.

129-Yazır, a.g.e., C.III.s.1350.

130-el-Kurtubi, a.g.e., C.V.s.169.

131-el-Taheri, a.g.e., C.V.s.38.

132-Fahredden er-Razi, a.g.e., C.IX.s.89.

133-el-Taberi, a.g.e., C.V.s.38.

nında kadının, yönetilen mevkiinde görüntüsünden ibârettir. Yönetilen mevkiindeki iyi kadınlar itaatkardırlar, gizliyi dekorumlar. Ancak Allah'ü Teâlâ da onları koruma altına almıştır... Bir taraftan Allah'ü Teala, erkeklere; kadınlarla iyi geçinmelerini, onlara mehirlerini vermelerini, onlara karşı adâletli davranmalarını, güzelce tutmalarını emrederek, diğer taraftan gizliyi korumaları konusunda, tevfikini va'd ederek onları koruma altına almıştır (134). Allah'ın korumasından daha büyük koruma mı olur? Allah'ın koruduğuna kim zarar verebilir?

Daha sonra âyette :

"Dikkafalılık ve şiddetlik etmelerinden korktuğunuz kadınlara öğüt verin," buyuruluyor. el-Kurtubînin de işâret ettiği gibi; artık "kavvam" olan erkeğin, kadını te'dip etmesi (135), dosdoğru yola iletmesi görevi başlıyor. Ancak bu te'dip keyfi değil, yine Allah'ın koyduğu prensipler dâhilindedir. Önce onlara, tatlı dille öğüt vermeli, Allah'tan kork, kocana itaat etmek, senin üzerine farzdır. Bana isyan edince, Allah'ın cezasına çarpılırsın." gibi sözler söylemeli hatta bâzı hediyelerle de gönülünü alıp yola getirmeye çalışmalıdır(136).

Bu Kur'an'ın koyduğu ana prensiplerden biridir.. "Ey Muhammed! Sen hikmetle güzel öğütlerle Rabbinin yoluna çağır ve onlarla en güzel şekilde mücâdele et. Çünkü Rabbin, işte yolundan sapanları en iyi bilen odur ve O, yola gelenleri de en iyi bilendir(137).

Ancak böyle yola gelmezse "yataklarından ayrılın" Müfessirler buna; ayrı yatakta yatmak, aynı yatakta yat-

134-Fahrüddin er-Razi, a.g.e., C.X.,s.89.

135-el-Kurtubi, a.g.e., C.V.,s.169.

136-Ateş, a.g.e., C.II., s.276.

137-en-Nahl :(16)/125.

mak ama cinsi münâsebet yapmamak, hatta konuşmayı terk etmek gibi anlamlar vermişlerse de(138). Süleyman Ateş' in de tercih ettiği gibi aynı yatakta sırtını dönerek yatmak sâdece birleşmeden uzak durmak anlamı(139). daha ağırlık kazanmaktadır. Zirâ yatak câzibe ve tahrik mahallidir. Şımarık, serkeş kadın hâkimiyetinin zirvesine burada ulaşır. Eğer erkek, kadının bu tutumuna karşı duygularını frenliyebilirse şımarık, serkeş kadının en geçerli silahını elinden düşürmüş olur. Erkeğin bu derece soğuk kanlılığı ve kuvvetli irâdesi karşısında kadıncoğu zaman-yumuşar ve âni dönüş yapar! Ancak bu icraatın da kendisine has bir şekli vardır. Yatakta yalnız bırakma icraatının... Bu da karı kocanın yatak odasından ayrı ve açıkta olmamalıdır. Bu ayrılış çocukların yanında da olmamalıdır. Çünkü bu, çocukların ruhunda şer ve fesat tohumunun yetişmesine sebep olur. Erkek de, ilgisizliğini başkalarına hissettirmemelidir. Çünkü böyle bir hareket kadını küçük düşürür. Şeref ve haysiyetini kırar. Neticâ itibariyle şımarıklığının daha artmasına vesile olur... İslam'ın bu hükümlerle hedefi serkeşliğin tedâvisidir. Kadını zelil düşürmek veya çocukların ahlâkını bozmak değildir! Ve bu iki hedefler İslâm'ın yalnız bırakma icraatlardaki esas gâyesini ortaya koymaktadır(140). Fakat bu yöntemde fayda vermeyebilir... çünkü çeşitli kaprisler veya son hadde varan taşkınlıklar buna engel olabilir... Aynı zamanda güzelliğiyle, malıyla, âilevî durumuyla yahut ta bir takım değerleriyle üstünlük sevdasına kalkışabilir. O halde ne zamana kadar yataklarında yalnız bırakılacaktır? İşte bu soruya karşılık

138-et-Taberî, a.g.e., C.V.s.41.

139-Ateş, a.g.e., C.II. s.276.

140-Kutub, a.g.e., C.IV.s.215.

olarak, Müfessirler yatağınıza veya istediğine dönünceye kadar(141), diye cevap vermişlerse de , yatağa veya istediğine dönmek demek, çekişme ortamının düzelmesi demektir. Şayet düzelmezse kadın ömür boyu erkeksiz mi bırakılacaktır?. Hayır bu kadına zulümdür.el-Kurtubî'nin de işâret ettiği gibi bu süre en fazla bir aydır. Zirâ Resulullah (SAV) de " îlâ,, hadisesinde ancak bir ay kadar kadınlardan uzak kalmıştır(142).

Şayet yaptığınız bu öğüt verme ve yataklarından ayrılma fayda vermezse(143).... "ve (bunlarla yola gelmezse) dövün,, Yaralayıcı olmayacak şekilde... İbn Abbas' a göre misvak ve benzeri bir şeyle...(144).

Dövmek, sert bir metoddur.. Fakat bâzen buna mecbur kalınabilir. Âyet, insan tabiatına uygun yolları göstermiştir. Kadını eğitmek yola getirmek için önce yumuşak metodlar kullanılır. Genellikle insanlar güzellikten, iyilikten, yumuşaklıktan hoşlanırlar. Ama iyilikten anlamayan, âdeta dayağı ihtiyaç gibi duyan kadınlar da vardır, öylelerini yola getirmenin çaresi dayak olmaktadır. Sertlikten anlayana sert metodun kullanılması normaldir(145).

Görüldüğü gibi dövme son uslandırma metodudur.Dövmenin daha efdal olduğunu söyleyen İmam-Şâfiî; dövmenin mübah olduğunu ancak dövüldüğü zaman yaralayıcı olmaması ve tüm darbelerin aynı yere vurulmaması gerektiğini, güzellik noktası olması nedeniyle yüze vurmaktan çekinilmesi gerektiğini ve kırk vuruştan az olmasını söylemiş, Hanefiler ise; yirmi darbeyi aşmaması gerektiğini, bükül-

141-eğ-Taberi, a.g.e., C.V.s.41.

142-el-Kurtubi, a.g.e., C.V.s.172.

143-Fahrüddin er-Razi, a.g.e., C.IX.,s.90.

144-eğ-Taberi, a.g.e., C.V.,s. 44.

145-Ateş, a.g.e., C.II., s.272.

müş mendil ve el ile dövülebileceğini, kamçı ve değnek kullanılmayacağını ileri sürmüşlerdir(146).

Evet tüm bu uygulamalar yuvanın huzurunu sağlamak için kullanılmaktadır."Eğer size itaat ederlerse, onların aleyhine başka bir yol aramayın,, yani onların size uyması halinde âilenin huzuru sağlanmıştır. Artık çeşitli sebepler uydurmayınız. Yapmadıkları bir günahı atfetmeyiniz, onlara sevginizi yüklemeyiniz. Zira bu onların elinde değildir ki onları dövesiniz, eziyet edesiniz(147).

"Çünkü Allah Yücedir, büyüktür,, cümlesinde kocaların yumuşak ve alçak gönüllü olmasına işâret var(148). Allah, her şeyden yücedir, Allahın emrettiği şekilde kadınlarınız size itaat ettikleri takdirde, nasılsa onlardan üstünsünüz diye, onlara bir takım yollar aramayınız. Zirâ Allah sizden ve her şeyden üstündür. Sizin onlara üstünlüğünüzden daha fazla sizin hepinizden üstün ve her şeyden büyüktür... Siz onun elinde ve kudretindesiniz(149). Bu cümlede kadın insanın kölesi değil, hayat arkadaşı, en yakın dostudur. Onu bir oyuncak gibi kullanmak, canı sıkılınca nefsinin tatmin, öfkesini gidermek için iki de bir de ona dayak atmak, sonrada onu sevmeye kalkmak, islamin sevgi şefkat anlayışına aykırıdır (150).

Kur'anın amacı toplumun çekirdeği olan âileyi sağlamlaştırmak; yuvanın bozulmasını, âilenin dağılmasını önlemektir. Aile içinde anlaşmazlıklar olabilir, önce öğüt, sonra ayrı yatmak, daha sonra hafifçe dövmek de işi düzeltmez, anlaşmazlık büyür, yuvayı bozacak derece-

146-Fahrüddin er Razi, a.g.e., C.IX.s.90.

147-el-Tabari, a.g.e., C.V.s.44.

148-el-Kurtubî, a.g.e., C.V. s.173.

149-el-Taberi, a.g.e., C.V. s.45.

150-Ateş, a.g.e., C.II.s.277.

de tehlikeli boyutlara ulaşırsa 35. ayetin hükmü gereğince karı ve kocanın arasını bulmak üzere, erkeğe kadının âilelerinden birer hakem (arabulucu) tâyin edilir(151).

"Eğer (karı-kocanın) aralarının açılmasından endişe ediyorsanız, erkeğin âilesinden bir hakem ve kadının âilesinden bir hakem gönderin,, eğer taraflar anlaşmazlığı açıkça ortaya koyarlarsa bahsi geçen icratta lüzum yoktur. Bir fayda temin etmez artık... Zîrâ çekişme, birbirlerinin başını ezme için çalışan iki hasım arasındaki çatışma ve muharebeye dönüşmüştür! Halbuki maksad bu değildir... Böyle bir şey arzu edilemez (152).

" Bunlar uzlaştırmak isterlerse, Allah onların arasına bulur." Şâyet hakemler hayır ve ıslah murad ederlerse, Allah hayırlı olan şeyde ittifak edinceye kadar ikisinin arasını birleştirir. Şâyet hakemler ıslah murad ederlerse Allah eşlerin arasını uzlaştırır... Şâyet eşler ıslah murad ederlerse, Allah sulh edinceye kadar hakemlerin arasını uzlaştırır(153).

Aslında müfessirler hakemlerin, kadın ve erkeği birleştirme ve ayırma hususunda yetkili olduklarını söylemişlensede(154), âyette arabulmak için hakem gönderilmesi gerektiği emredilmektedir. O halde hakemlerin görevi arayı büsbütün bozup karı-kocayı ayırmak değil aralarını bulup onları birleştirmektir(155). Haddizâtında Allah'ın burada ayrılma yönünden bahsetmemesi de Allah'ın rızasının ayrılmada değil birleşmede olduğunu göster-

151-Ateş, a.g.e., C.II. s.278.

152-Kutub, a.g.e., C.III.s.220.

153-Fahrudin er-Razi, a.g.e., C.IX.s.94.

154-eî-Taberi, a.g.e., CV.s.49.

155-Ateş , a.g.e., C.II.,S.279.

rir(156). "Çünkü Allah (her şeyi) bilendir, haber alandır,, ve tüm bunlar herşeyin gizliliklerinden haberdar olan, herkesin faydasına olan şeyleri en iyi bilen Zâtın ilmine uygun olarak meydana gelir... Hak yoluna muhâlefet eden eşleri ve hakemleri tehdit eden bir ifade(157)...

Binâenaleyh bu hükümler kalpleri ıslah etmek ve âile çatısını yıkmamak için icra edilen pratik esaslardır. Âilede sükûneti sağlamak, anlaşmazlığı bir an evvel, çıkar çıkmaz gidermek içindir. Evet gâye budur. Yoksa kalpleri bozmak, ruhları kin ve kötülükle doldurmak veya zillet içinde ezmek değildir.

156-Yazır, a.g.e., C.II.,s.1354.

157-Fahrüddin er-Razi, a.g.e., C.IX.,s.94.

NETİCE

İslâma gelinceye kadar kadın her toplumda horlanmıştır. İslâm, doğmasından utanç duyulan kadın, horlandığı mevkiden alıp yükseltmiş, erkeğide kibir ve gurûrundan aşağı indirmiş, iki cinsi Allah'a kulluk mertebesinde eşit yapmıştır.

Toplumun yanlış anlayışını değiştirerek kız çocuğunun da erkek gibi Allah'ın lûtfu olduğu belirtilmiş onun da özenle yetiştirilmesi, diğer çocuklardan ayırd edilmemesi emredilmiştir.

Kadının öğrenim görmesi emredilmiş, öğrenim konuları kısıtlanmayıp gerek dînî, gerekse kültürel her alanda bilgi ve beceri sahibi olmasına imkan verilmiştir.

Müslüman âilenin oluşmasında sevgi, sadakat ve Allah'ın rızasına kavuşmak gibi faktörler rol oynar ve bu âile ortamında İslâm, yönetim görevini erkeğe vererek, âilenin giyecek, yiyecek ve barınma gibi tüm ihtiyaçlarını temin etmekle görevlendirmiştir. Dolayısıyla kadının yükü oldukça hafifletilmiş, ona sadece eşinin malı ve nâmusunu koruyup çocukları ile ilgilenmesi kalmıştır.

Evlilik hayâtında kocasının kendisini ihmal etmesine göz yumulmamış, kadının psikolojik ve biyolojik yönlerden de fitrî ihtiyaçlarının temini dikkate alınmıştır.

Kadınla daimâ iyi geçinilmesi istemiş, ona karşı hakâret türü sözler söylenmesini kesinlikle yasaklamıştır. Güler yüz ve tatlı dille muâmele emredilmiştir.

Birden fazla evlilik emredilmemiş, sadece müsaade edilmiş ve bu müsaade de eşler arasında adâlet edebilme şartına bağlanarak oldukça güçleştirilmiştir.

Boşanma yetkisinin erkeğe âit olması esas olmakla beraber, gerektiğinde bu yetkinin kadın tarafından da kullanılması, ayrıca kocanın verdiği mehri geri ver-

mek suretiyle ondan ayrılma hakkı tanınmıştır. Kocasının kendisini boşaması halinde de, keyfi hareketlerden kaçınması emredilip, kadına zarar vermesi engellenmiş, bu tür boşanma halinde kadına, ayrıca maddi tazminât vermekle yükümlü tutulmuştur.

Kadına mal-mülk edinme hakkı verilmiş; kocasının verdiği mehr ile, akrabalarından ölenlerin bıraktığı mirastan alacağı payı, istediği gibi kullanabilme yetkisi verilip, kocasına bile müdâhale hakkı tanınmamıştır. Uygun bir ortamda ve kabiliyetine göre istediği işi yapma imkânı sağlanmıştır.

İlk İslâm çağından itibaren toplum hayatından uzaklaştırılmamış, şahitliğine itibar edilmiş, çeşitli sözleşmelerde imzâ ve taraf olma yetkisi verilmiştir. Siyâsi hayatta da kendisine yer verilerek seçme ve seçilme hakkı ile toplumun idâresinde söz sahibi olması sağlanmıştır.

Kadına anne olarak en büyük değer verilerek, cennet onun ayakları altına serilmiştir. Geçimi evlâdına bırakılmış ve bu konuda mü'min müşrik farkı gözetilmemiş, ayrıca mü'min olan annelerin bağışlanması için dua etme hakkı tanınmıştır.

Hiçbir toplum kadına, cenneti onun ayakları altına seren İslâm kadar değer vermemiştir.

B İ B L İ Y O G R A F Y A

- ABDULBÂKÎ : Muhammed Fuad Abdalbâkî,
el-Mu'cemu'l-Mufehres li Elfâzı'l-Kur'ani'l
Kerim, Mısır,1378.
- AHMED : : Ahmed b. Hambel,
el-Müsned, I- VI İstanbul, 1981.
- AFETİNAN, : Prof.Dr.Ayşe Afetinan,
Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevle-
ri, İstanbul,1982.
- ATEŞ : Prof.Dr. Süleyman Ates,
Yüce Kur'anın Çağdaş Tefsiri,I-V İstanbul,
1988.
- : İslâm'a İtirazlar ve Kur'an- ı Kerim'den
Cevaplar, Ankara 1966.
- el-BEYDAVİ:Nâsırdıñ Ebi'l-Hayr Abdullah b. Ömer,
Envâru't-Tenzıl ve Esrârü't- Te'vîl,I-II,
Mısır, 1968.
- el-BUHARÎ : Muhammed b. İsmâîl,
es-Sahih, I-VIII, İstanbul, 1981.
- BİLİM ve TEKNİK : Sayı 221,1986; Sayı 238, 1987
Tübitak, Ankara.
- el-CASSÂS : Ebu Bekr Ahmed b.Ali er-Râzî,
Ahkâmü'l-Kur'an, I- V, Beyrut, 1985.
- CEZİRİ : Abdurrahman Cezîrî,
Dört Mezhebe göre İslâm Fıkhi,çev: Mehmet
Keskin I- VII, İstanbul 1990.
- ÇAVIŞ :Şeyh Abdilaziz Çavış,
Anglikan Kilisesine Cevap,çev: Mehmet Âkif
(Sâdelestiren: Süleyman Ateş) Ankara,1987.

- ÇELEBİ : Dr.Ahmed Çelebi,
İslâm'da Eğitim- Öğretim Tarihi, çev: Ali
Yardım, İstanbul, 1976.
- DANIŞMEND: İsmail Hâmi Dânişmend,
Tarihi Hakikatler, I- II, İstanbul 1978.
- ed- DARİMİ : Ebû Muhammed Abdullah b.Abdurrahman b.el -
Fadl, es- Sünen, İstanbul, 1981.
- EBU DAVUD : Süleyman b.el - Eş'as es- Sicistânf,
es- Sünen, I- V, İstanbul 1981.
- ERKOÇAK : Dr.Aliye Erkoçak,
Özel Histoloji, İzmir, 1984.
- FAHRUDDİN er- RÂZİ : Muhammed b.Ömer,
Mefâtihu'l - Gayb, I- XXXII, Tahran, Tarihsiz.
- HAMİDULLAH: Prof.Dr.Muhammed Hamidullah,
İslâm'a Giriş, çev:Kemâl Kuşçu,İstanbul, 1976.
- HONİG : Dr.Richard Honig,
Roma Hukuku, çev: Av.Dr.Semseddin Talip,
İstanbul, 1938.
- İBN el - ARABİ: Ebû Bekir Muhammed b.Abdillah,
Ahkâmu'l - Kur'an, I- V, Mısır, 1972.
- İBN HACER : Şihâbüddin Ahmed b.Hacer el - Askalânf,
el - İsâbe fi Temyîzi's- Sahâbe, I-IV,
Kâhire, 1939.
- İBN el -HÜMAM: Muhammed b. Abdilvâhid,
Şerhu Fethi'l -Kadîr, I- X, Mısır,1970.
- el - İSFAHÂNİ:EBÜ'l Kasım Hüseyin b. Muhammed,
el - Müfredât fi Garfbi'l - Kur'an,Beyrut,Tarih-
siz.
- İBN KESİR : İsmail İbn-i Kesir,
Tefsiru'l - Kur'an'ı'l - Azim,I-IV,Beyrut,1969.

- İBN MÂCE : Ebû Abdillâh Muhammed b.Yezid,
es - Sünen, I - II, İstanbul, 1981.
- İBN RÜŞD : Muhammed b.Ahmed b.Muhammed b.Ahmed,
Bidâyetü'l - Müçtehid ve Nihâyetü'l - Müktesid,
I - II, Beyrut, 1978,
- KARAMAN : Dr.Hayreddin Karaman,
Mukayeseli İslâm Hukuku, I - III, İstanbul, 1986.
- KİTAB-I MUKADDES : Eski ve Yeni Ahit (Tevrat ve İncil)
Kitab-ı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 1958.
- el , KURTUBİ : Ebû Abdillâh Muhammed b.Ahmed,
el - Cami Li Ahkami'I - Kur'an, I - XX, Beyrut, 1985.
- KUTUB : Prof.Seyyid Kutub,
Fizilâli'l - Kur'an, I - XVI, çev:M.E.Saraç, İ.H. Şen
güler, B.Karlığa, İstanbul, 1979.
- MALİK : Mâlik b.Enes,
el - Muvatta, I - II, İstanbul, 1981.
- el -MEVDÜDİ : Ebu'l A'lâ el - Mevdûf,
Tefhîmü'l - Kur'an, I - VII, İstanbul, 1986.
- MÜSLİM : Ebu'l - Hüseyin Müslim b.el - Haccac,
es - Sahih, I - III, İstanbul, 1981.
- en - NESÂİ : Ahmed b.Şuayb,
es - Sünen Maa - Şerhi's - Suyuti ve Haşiyeti's -
Sindi, I - VIII, İstanbul, 1981.
- NIETZSCHE : Friedrich Wilhelm Nietzsche,
Zerdüşt Böyle Diyordu, çev: Osman Derinsu,
İstanbul, 1972.
- ODAN : Prof.Dr.İbrahim Veli Odan,
Anatomi Ders Kitabı, Ankara, 1986.
- OKIÇ : Prof.M.Tayyib Okiç,
İslâmiyette Kadın Öğretimi, Ankara, 1978.

- REŞİD RIZA: Muhammed Resid Rıza,
Tefsiru'l - Kur'ani'l - Azîm(Menar), I - XII,
Beyrut, - Tarihsiz.
- RIZA : Muhammed Rıza,
Muhammed Rasulüllah (SAV), Kahire, 1966.
- RUSSELL : Bertrand Russell,
Evlilik ve Ahlâk, çev: E. Gürol, İstanbul, 1963
- es - SÂBUNİ: Muhammed Ali es -Sâbunî,
Revâiu'l - Beyân Tefsiru Âyâti'l - Ahkâm, I - II,
Beyrût, 1980.
- es - SERAHSİ: Muhammed b. Ebi Sehl,
el - Mabsût, I -XXX, Beyrût, 1978.
- SEYDİŞEHİRİ : Mahmud Esad b. Emin Seydişehrî,
Tarih - i ilm - i Hukuk, İstanbul, 1331 (1915).
- SİBAİ : Mustafa Sîbâî,
Kadının Yeri, çev: A. Yalçın - M. Yolcu,
İstanbul, 1988.
- et - TABERİ : Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr,
Câmiu'l - Beyân fi Tefsiri'l - Kur'an, I -XXX,
Beyrût, 1983.
- et - TIRMİZİ: Muhammed b. İsâ,
es -Sünen, I - VI, İstanbul, 1981
- TOPALOĞLU : Bekir Topaloğlu,
İslâm'da Kadın, İstanbul, 1988.
- UZMAN : Dr. Mazhar Osman Uzman,
Tabâbet - i Ruhiye, I, İstanbul 1926
- WENSINCK : A. J. Wensinck,
Concordance et Indices de la Tradition Musul
mane, I - VIII, İstanbul, 1986.

YAZIR : Muhammed Handi Yazır,
Hak Dini Kur'an Dili, I- IX, İstanbul, 1971.